

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

**Sto let KDU-ČSL na české politické scéně: vývoj strany a
komparace s rakouskou ÖVP**

Bakalářská práce

Autor práce: Simona Jiskrová

Studijní program: Politologie a mezinárodní vztahy

Vedoucí práce: Mgr. Jakub Stauber

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 21. 5. 2020

Simona Jiskrová

Bibliografický záznam

JISKROVÁ, Simona. *Sto let KDU-ČSL na české politické scéně: vývoj strany a komparace s rakouskou ÖVP*. Praha, 2020. 90 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra politologie. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Jakub Stauber.

Rozsah práce: 211 825 znaků (včetně mezer)

Anotace

Bakalářská práce „Sto let KDU-ČSL na české politické scéně: vývoj strany a komparace s rakouskou ÖVP“ se primárně zabývá podrobnou analýzou české politické strany KDU-ČSL a následnou komparací s rakouskou politickou stranou ÖVP. Cílem je zjistit z jakého důvodu KDU-ČSL nedosahuje v České republice takové voličské podpory, jako ÖVP v Rakousku. Stěžejním pojmem práce je politická strana, proto je práce nejprve věnována její definici a teoriím vzniku politických stran na základě odlišných typologií. Práce se dále zaobírá podrobným historickým rozborem KDU-ČSL a ÖVP. Stěžejní část bakalářské práce je obsažena v poslední kapitole, kdy je provedena komparace obou politických stran, týkající se jejich volebních výsledků, členské a voličské základny, organizační struktury, či současných volebních programů. V závěru jsou zhodnoceny výsledky provedené komparace, v jejímž rámci byla použita data z odborných zdrojů a dostupných statistik.

Annotation

The bachelor's thesis "One Hundred Years of KDU-ČSL on the Czech Political Scene: Party Development and Comparison with the Austrian ÖVP" primarily deals with a detailed analysis of the Czech political party KDU-ČSL and subsequent comparison with the Austrian political party ÖVP. The aim is to find out why KDU-ČSL does not achieve such electoral support in the Czech Republic as ÖVP does in Austria. The main concept of the thesis is a political party, therefore is the thesis first devoted to its definition and theories of the emergence of political parties based on different typologies. Last but not least, bachelor's thesis also deals with a detailed historical analysis of the KDU-ČSL and ÖVP. The main part of the bachelor thesis is contained in the last chapter, which is a comparison of both political parties, election results, membership and electoral base, organizational structure, or current election programs. In the end, the results of the comparison are evaluated, in which data from professional sources and available statistics were used.

Klíčová slova

KDU-ČSL, ÖVP, politická strana, křesťansko-demokratická strana, teorie štěpení, catch-all strana

Keywords

KDU-ČSL, ÖVP, political party, Christian democratic party, cleavage, catch-all party

Title

100 Years of KDU-ČSL in Czech Politics: Party's Development and Comparison with Austrian ÖVP

Poděkování

Na tomto místě bych velmi ráda poděkoval vedoucímu mé práce Mgr. Jakubovi Stauberovi, za jeho odborné připomínky, detailní rady a věnovaný čas.

Obsah

Úvod.....	10
1 Definice politické strany	11
2 Vznik a typologie politických stran.....	13
2.1 Typologie stran na základě teorie štěpení	14
2.1.1 Teorie štěpení a vznik stran v Evropě podle Steina Rokkana a Seymoura Martina Lipseta.....	14
2.1.2 Teorie štěpení podle Ronalda Ingleharta	16
2.1.3 Teorie štěpení podle Arenda Lijpharta	16
2.2 Typologie stran na základě ideologie a programu	17
2.2.1 Typologie stran podle Klause von Beymeho.....	17
2.3 Typologie stran na základě organizační struktury politických stran	18
2.3.1 Typologie stran podle Maurice Duvergera	18
2.3.2 Typologie stran podle Otto Kirchhaimera	19
3 Metodologie	21
4 Vznik politického katolicismu v českých a rakouských zemí	22
5 Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová (KDU-ČSL).....	23
5.1 ČSL v období První republiky (1918-1938)	23
5.2 ČSL v období Protektorátu Čechy a Morava (1939-1945).....	25
5.3 ČSL v období Třetí republiky (1945-1948)	25
5.4 ČSL v období komunistické totality (1948-1989).....	27
5.5 Transformace KDU-ČSL a její vzestup pod vedením Josefa Luxe (1990-1998). 31	
5.6 KDU-ČSL jako součást Čtyřkoalice (1998-2003).....	33
5.7 Ústup KDU-ČSL z parlamentních pozic (2003-2010).....	35
5.8 Překonání krize KDU-ČSL pod vedením Pavla Bělobrádka (2010-2019)	37
5.9 Současná KDU-ČSL	38
6 Rakouská lidová strana (ÖVP)	39

6.1	Politický katolicismus v Rakousku do 2. světové války	39
6.2	Založení ÖVP a období první velké koalice (1945-1966)	40
6.3	Jednobarevná vláda ÖVP a sedmnáct let v opozici (1966-1986).....	42
6.4	ÖVP v období druhé velké koalice (1987-2000).....	44
6.5	Období vládní koalice ÖVP a FPÖ pod vedením Wolfganga Schüssela (2000-2007).....	46
6.6	ÖVP v období třetí velké koalice (2007-2017).....	47
6.7	Současná ÖVP pod vedením Sebastiana Kurze (Neue Volkspartei).....	48
7	Komparace KDU-ČSL a ÖVP	50
7.1	Srovnání volebních výsledků KDU-ČSL do Parlamentu České republiky a ÖVP do Národní rady Rakouské republiky	50
7.2	Podíl ve vládách KDU-ČSL a ÖVP	51
7.3	Srovnání volebních výsledků KDU-ČSL a ÖVP do Evropského parlamentu.....	57
7.4	Analýza členské a voličské základny KDU-ČSL a ÖVP	58
7.5	Analýza organizační struktury KDU-ČSL a ÖVP	63
7.6	Srovnání současného programového zaměření KDU-ČSL a ÖVP	66
7.7	Komparace KDU-ČSL a ÖVP z hlediska Kircheimerovy teorie catch-all strany	70
	Závěr	75
	Summary.....	80
	Použitá literatura	81
	Teze bakalářské práce.....	86
	Seznam použitých zkratk.....	89
	Seznam tabulek	90

Úvod

Křesťansko-demokratické strany jsou dlouhodobým relevantním aktérem mnohých evropských politických scén, a proto jsem se rozhodla svou bakalářskou práci zaměřit právě na Křesťanskou a demokratickou unii – Československou stranu lidovou. Při formování mé výzkumné otázky mne napadlo se zaměřit nejen na samotnou KDU-ČSL, ale porovnat ji i s jejím rakouským „partnerem“ Rakouskou stranou lidovou. Chtěla bych tak zjistit, v jakých aspektech jsou si tyto dvě strany podobné, v jakých ohledech se liší a zda to hraje důležitou roli s ohledem na jejich volební výsledky. Má výzkumná otázka tedy zní následovně: Jaké jsou možné příčiny klesajících voličských preferencí KDU - ČSL a porovnání se situací v rakouské ÖVP.

První kapitola mé práce bude pojednávat o definici pojmu politické strany a o jejích různých interpretacích. V druhé kapitole se budu zabývat vznikem a typologií politických stran a rozdělím ji do tří podkapitol podle několika světových autorů a jejich teorií politických stran na základě odlišných kritérií. Mezi tyto kritéria zařadím vznik stran na základě štěpení, kterým se zabývali politologové Rokkan, Lipset, Inglehart a Lijphart. Dále se zmíním o teorii Klause von Beymeho, který strany určoval podle odlišných ideologií a stranických programů a v poslední podkapitole teoretické části popíši typologii politických stran podle organizačních struktur, kterým se věnovali politologové Duverger, Kirchhaimer, Katz a Mair. Tato část práce je východiskem pro část praktickou, ve které budu schopna KDU-ČSL a ÖVP charakterizovat.

Další část práce bude tvořit podrobná historická analýza vývoje obou sledovaných stran od jejich vzniku až po současnost. Budu se především snažit zjistit, zda má odlišný historický vývoj vliv na jejich současné postavení v politickém systému. V případě ÖVP se pro úplnost také dotknu její předchůdkyně Křesťanskosociální strany. Při této části výzkumu budu čerpat z existující odborné literatury a především ze stranických dokumentů, k čemuž využiji i internetové stránky obou politických stran.

Poslední kapitola obsahující komparaci KDU-ČSL a ÖVP bude tvořit stěžejní část mé práce. Předmětem této kapitoly bude porovnání obou politických stran, týkající se jejich volebních výsledků, účasti ve vládách, analýzy členské a voličské základny, organizační struktury a programového zaměření. V neposlední řadě budu na obě křesťansko-lidové strany aplikovat jednu z teorií politických stran uvedenou v teoretické části práce.

V Závěru práce budou uvedeny výsledky provedené komparace a jejich zhodnocení. Zároveň mi tato část práce poslouží jako prosto na zodpovězení mé výzkumné otázky.

1 Definice politické strany

Politické strany mají v současných politických systémech své nezastupitelné místo a lze je považovat za nenahraditelný prvek a hlavní organizační princip moderní politiky. Proto považují za důležité se již na počátku práce věnovat definici politické strany a jejím odlišným koncepcím.

Politická strana je v politologii velice frekventovaným pojmem, avšak její definování přináší řadu obtíží. Rozdíly v konstrukcích jednotlivých definic vyplývají kromě úhlu pohledu jejich autorů na tento fenomén především z toho, jak charakterizují vztah strany k celku a co za celek považují (politický systém, stát, národ, apod.). Dvě základní rozdílné koncepce lze představit na pojetí Edmunda Burkeho a Josefa Aloise Schumpetera. Burke definoval v roce 1770 politickou stranu jako „seskupení lidí, kteří se spojují, aby společnými silami prosazovali národní zájem, a to na základě nějakého konkrétního principu, na němž se všichni shodují“ (Brunner, 1979, s. 332). Schumpeter¹ odmítl princip prosazování obecného blaha (národního zájmu) a charakterizoval stranu jako „skupinu, v níž se její členové sjednocují, aby získali politickou moc“ (Schumpeter, 1986, s. 449-450). Tyto definice stran jsou však geograficky a dobově podmíněny a je tedy zřejmé, že názory vyjádřené mysliteli 18. a 19. století² nelze vztáhnout na strany moderního typu. Těch se mohou v určité míře týkat až koncepce vytvořené v druhém desetiletí 20. století počínaje Maxem Weberem a jeho současníky. Na ně navázaly další pokusy³ a až do konce šedesátých let 20. století byla vypracována řada definic označovaných jako „klasické“. Ty většinou pojímaly politické strany jako organizovaná spojení osob, která chtějí prosadit svůj zájem, představu obecného dobra a politickou moc, resp. alespoň jeden z těchto požadavků (Fiala, 1998, s. 25). Žádná z nich však nebyla všeobecně akceptována. Další koncepci představují tzv. „minimální definice“, které se snaží dosáhnout všeobecné platnosti obecným vyjádřením a minimalizací specifických příznaků. Jejich slabinou je přílišná obecnost, nedostatek rozlišujících kritérií a charakteristiky a tedy malá výpovědní hodnota. Nejsou proto způsobilé postihnout všechny případy a mohou plnit pouze funkci pomocného nástroje. Nejčastěji uváděným představitelem tohoto pojetí je Giovanni Sartori, který charakterizuje stranu jako „politickou skupinu, která se představuje ve volbách a je schopna prostřednictvím voleb umístit kandidáty do veřejných úřadů“ (Sartori, 2005, s. 74). Jinou možností jsou tzv. „speciální definice“⁴. Ty si nekladou za cíl být platné

¹ postulat odmítl v díle „Kapitalismus, socialismus a demokracie“ z roku 1942

² těmito mysliteli jsou např. Montesquieu, David Hume, Georg Washington, nebo Alexis de Tocqueville

³ pokusy např. Reymona Arona, Josefa La Palombara a Myrona Weinera

⁴ definice ad hoc.

pro všechny možné politické strany, ale jen pro určité případy. Při jejich koncipování nutně dochází k určitým omezením, přinejmenším k redukci geografické, časové a obsahové, tedy k vymezení definice jen na určité území, jen pro určitou dobu a jen pro určité politické systémy (typicky demokratické). Jde o přijatelné a praktické řešení, avšak jak již bylo výše předesláno, ani tato definice nemůže být univerzální definicí, neboť nespĺňuje požadavek obecnosti (Fiala, 1998 s. 30-31).

Dalším úskalím definic bývá nejasné odlišení stran od zájmových sdružení a politických hnutí. Pokud jde o první případ, obvykle se vychází z teze Maurice Duvergera, podle které se politické strany snaží moc získat a vykonávat, zatímco zájmové (nátlakové) skupiny pouze na moc působí, tj. snaží se uplatňovat svůj vliv. To však platí pouze tehdy, když moc vymezíme jen jako výkon určitých politických funkcí. Jestliže ji chápeme v širším smyslu, např. podle M. Webera jako „možnost rozhodovat o chování jiných osob i proti jejich vůli“, toto kritérium přestává fungovat. Zcela hodnověrná není ani diferenciacce na základě větší šíře zájmů a programových cílů politických stran oproti zájmovým skupinám. Za nejspolehlivější rozlišovací kritérium jsou považovány volby, přičemž platí, že pro politické strany je typické úsilí o převzetí politické odpovědnosti prostřednictvím voleb, zatímco zájmové skupiny usilují pouze o získání politické moci a politickou odpovědnost nechťejí (Fiala, 1998 s. 38).

S ohledem na výše uvedené lze pro účely mé práce definovat jakoukoliv současnou politickou stranu jako „organizaci, která se snaží mobilizovat občany okolo politického programu, aby dosáhla politické moci“. (Novák, 1997, s. 24). Pro stany v demokratických režimech ji pak lze upřesnit následovně: „Jedná se o dobrovolné, otevřené a trvalé organizace, jejichž členové mají společné představy a zájmy. Strany usilují o získání politické moci a chťejí tohoto cíle dosáhnout ve volbách.“ (Fiala, 1998, s. 32).

2 Vznik a typologie politických stran

Pro řešení problému, kterým se ve své práci zabývám, nepostačuje pouze zkoumat, co se rozumí politickou stranou, ale je třeba se opřít i o některé teorie, které rozebírají jednotlivé aspekty politických stran do hloubky. Z tohoto důvodu budu v následující kapitole pojednávat o různých typologiích politických stran. Zaměřím se zejména na teorii štěpení a zamrznutí (freezing), ale i na typologii politických stran na základě její organizační struktury.

V odborné literatuře se můžeme setkat s několika různými koncepty zabývajícími se vznikem politických stran. Často citovaným je institucionální pohled Maurice Duvergera, který tento proces spojuje se všeobecným volebním právem a parlamentarismem a důraz dává na organizační strukturu stran. Strany rozlišuje na vzniklé interně (volební a parlamentní) a externě (mimovolební a mimoparlamentní). V prvním případě spatřuje zárodek strany ve skupině názorově blízkých poslanců v parlamentu (většina konzervativních a liberálních stran 19. století). Ve druhém pak ve strukturách mimo parlament, typicky v reprezentacích dělnictva spojených s odbory, kterým se podařilo prosadit všeobecné volební právo a následně etablovat v parlamentu (socialistické a sociálně demokratické strany). Obdobně vznikaly i křesťanské strany, pro něž je typické úzké spojení s katolickou církví (Strmiska, 2005, s. 13-14). Duvergerova koncepce bývá doplňována o třetí způsob vzniku - sloučení nebo naopak rozdělení jiných již existujících stran (Novák, 1997, s. 36).

Teorie britského politologa Petera Maira dává vznik stran do souvislosti s vytvářením nových států, nebo rozpadem ústavního systému. Představitelé dalšího proudu, označovaného jako modernizační, se soustřeďují na spojitost s politickým, ekonomickým a sociálním vývojem Evropy. Do něj lze zařadit i tzv. developmentalistický (vývojový) přístup⁵ a historicko-konfliktní přístup⁶, které rozlišuje např. Miroslav Novák (Novák, 1997, s. 37-38). Samostatně bývá vyčleňován také funkcionalistický přístup, který odvozuje vznik stran z funkcí, které plní. Na jejich vymezení však nepanovala obecná shoda a jednotliví politologové počet funkcí stále rozšiřovali, což vedlo k nutnosti určité redukce. Často je používán model vytvořený Klausem von Baymem, který vymezuje čtyři funkce politických stran, kterými jsou:

1. vymezení cíle (ideologie a programatika),
2. artikulace a agregace společenských zájmů,
3. mobilizace a socializace občanů, především v souvislosti s volbami,
4. rekrutování elit a vytváření vlády (Fiala, 1996 s. 66-70).

⁵ developmentalistický (vývoj) přístup uplatňovali např. Gabriel Abraham Almond a Samuel Phillips Huntington

⁶ historicko-konfliktní přístup uplatňovali např. Stein Rokkan, Seymour Martin Lipset

2.1. Typologie stran na základě teorie štěpení

2.1.1. Teorie štěpení a vznik stran v Evropě podle Steina Rokkana a Seymoura Martina Lipseta

Jednou z nejrozšířenějších teorií, která vysvětluje vznik politických stran, ale i vývoj stranických systémů ve 20. století, včetně specifík jednotlivých zemí, je teorie štěpení⁷. Byla formulována ve druhé polovině 60. let norským politologem Steinem Rokkanem a americkým sociologem Seymourem Martinem Lipsetem. Sami autoři svůj koncept omezili na západní Evropu. Někteří jejich následovníci se pokusili aplikovat jeho východiska v původní či modifikované podobě i na postkomunistické země střední a jihovýchodní Evropy (Klíma, 1998 s. 69).

Rokkan a Lipset v publikaci *Stranické systémy a uskupení voličů*⁸, vydané v roce 1967 dospěli k závěru, že jejich vznik a formování má přímou souvislost s vývojem tzv. štěpících linií konfliktních vztahů⁹. Pro vznik západoevropských stranických systémů považují za rozhodující období let 1820-1920, kdy došlo k významným sociálním a ekonomickým změnám a k rozšiřování volebního práva (Lipset, 1967, s. 13-15). Vycházejí z předpokladu, že každá společnost je rozdělena na odlišné sociální skupiny¹⁰. Autoři identifikovali čtyři hlavní a nejrozšířenější štěpící linie, které mají vždy dvě dimenze - teritoriální a funkcionální, které považují za důsledek dvou dlouhodobých historických procesů - národní a průmyslové revoluce. Na základě prvního jmenovaného vznikla štěpící linie centrum - periferie s teritoriální dimenzí a štěpící linie s funkcionální dimenzí církev - stát, která je pro mou práci především významná. Náboženský konflikt mezi církvemi existoval již od doby reformace v 16. století, kdy spor mezi katolicismem a protestantismem hluboce rozdělil Evropu. K tomu se později přidala snaha absolutistických národních států o omezení privilegovaného postavení církve, která tehdy měla značný vliv na každodenní život společnosti. Zejména šlo o otázky morálky a vzdělávání, které chtěl mít stát pod kontrolou. Konflikt církev - stát se vyhroutil na základě požadavků francouzské revoluce 1789 a pokračoval v souvislosti se sekularizačními procesy i v 19. a 20. století (Lipset, 1967, s. 13-15). Průmyslová revoluce dala vzniknout teritoriální štěpící linii město - venkov. Tento rozpor s postupujícím vývojem zeslabil a byl vystřídán velmi silnou funkcionální štěpící linií vlastníci - pracující, resp. zaměstnavatelé - zaměstnanci, která má svůj původ v rozvoji kapitalistické ekonomiky založené na soukromém

⁷ též konfliktních linií či rozporů, angl. cleavages

⁸ v originále: „Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives“

⁹ neboli cleavages

¹⁰ neboli segmenty

podnikání a námezdní práci. (Klíma, 1998 s. 103).

Uvedené štěpící linie se v oblasti politického soupeření projevují nejprve vznikem různých protestních hnutí a nakonec politických stran, které reprezentují jednotlivé společenské skupiny.¹¹ Štěpící linie centrum - periferie vedla ke vzniku různých lokálních a regionálních stran chránící odlišné oblastní zájmy. Na základě štěpící linie církev - stát se ustavily křesťanskodemokratické a křesťanskosociální strany. Štěpící linie město - venkov determinovala vznik agrárních stran reprezentujících zájmy venkovského obyvatelstva spojeného se zemědělstvím. Podle autorů tyto tři vyjmenované linie vysvětlují rozdíly ve vývoji evropských stranických systémů. Nejmladší štěpící linie vlastníci - pracující dala vzniknout sociálnědemokratickým a socialistickým stranám, které hájí zájmy dělníků. Ta je považována za nejdůležitější, neboť se na jejím základě profilyovaly nejvýznamnější moderní strany (Lipset, 1967, s. 14-19).

Rokkan a Lipset vyslovují známou a politology často citovanou hypotézu o tzv. „zamrznutí“ (freezing) stranických systémů, podle které zůstaly tyto systémy od 20. až do 60. let minulého století v podstatě stejné a refletovaly původní štěpící linie. Je však třeba dodat, že sami autoři upozorňovali na to, že jde o obecnou tezi, která nemusí být zcela aplikovatelná na podmínky každé země (Lipset, 1967, s. 50). Zatímco pro situaci v bývalém Československu v době totality aplikovatelná není, pro politický vývoj Rakouska ji využít mohu.

Nejen nastupující poválečná generace¹², ale i změna tradiční struktury obyvatelstva¹³, má vliv na politické strany, které se snaží přilákat mladé voliče. Objevují se nová společenská témata a s nimi nové strany, dochází k úbytku členů tradičních stran i ke zmenšování jejich počtu. Voliči již nejsou tolik identifikováni se „svou“ stranou jako dříve a tak významně roste voličská volatilita.¹⁴ Autoři tento jev nazývají rozmrznutí (unfreezing) (Mair, 2001, s. 40-43). Jeho průběh, rozsah a důsledky však nebyly v různých zemích, ani u různých typů politických stran stejné (Lipset, 1967, s. 54-56; Strmiska, 2005, s. 22; Hloušek, 2004, s. 38).

¹¹ neboli segmenty

¹² charakterizovaná životem v prostředí bezpečí, relativního hmotného dostatku a zvyšující se kvality života

¹³ charakteristická rostoucím počtem vysokoškolsky vzdělaných obyvatel, nárůstem střední třídy, výrazným úbytkem zemědělců, poklesem počtu dělníků a rostoucím počtem zaměstnanců ve službách

¹⁴ neboli fluktuace voličů mezi stranami

2.1.2. Teorie štěpení podle Ronalda Ingleharta

Shora nastíněné proměny společnosti v 60. a 70. letech minulého století související s rozvojem tzv. „státu blahobytu“¹⁵ se snažil postihnout americký sociolog Ronald Inglehart¹⁶. Poukázal na to, že úměrně s růstem ekonomické vyspělosti státu dochází u nové generace k posunu hodnot od materiálních, kterými rozumí fyzické přežití a materiální zabezpečení, k hodnotám postmateriálním, jako je seberealizace, sebevyjádření či individuální kvalita života. S tím je spojena i potřeba širší účasti na politickém dění, a to za použití nových forem, jako jsou petice, různé formy bojkotu či vytváření zájmových a nátlakových skupin. Stranické členství, jakožto tradiční forma, se naopak oslabuje. Do popředí se dostávají nové otázky týkající se zejména životního prostředí, ale i další, jako jsou práva menšin, sexuální orientace či genderové role. Podle Ingleharta tato společenská situace vedla ke vzniku nové štěpící linie materialismus - postmaterialismus. Na jejím základě došlo ke konstituování postmateriálně orientovaných alternativní politických stran¹⁷. Ovlivněny byly i tradiční politické strany, které se pokoušely s větším či menším úspěchem vybalancovat ve svém programu materiální hodnoty s postmateriálními prvky¹⁸, což mnohdy vedlo ke ztrátě části původních voličů či k úplné změně voličské základny. Na jejich úkor často posiluje autoritářská krajní („nová“) pravice. Štěpící linie materialismus - postmaterialismus doplnila a do jisté míry „přetřela“ štěpící linie definované Rokkanem a Lipsetem. Nebyla však tak silná, neboť postmateriální hodnoty ve většinové společnosti nenahradily ty materiální a přinesla tedy spíše evoluční změnu politických systémů (Strmiska, 2005, s. 24). Inglehart je jedním z autorů, kteří jen volně navázali na původní teorii a používající tzv. „politický přístup“. Ten na rozdíl od Rokkanova a Lipsetova „sociologického“ pohledu již nespojuje štěpící linie s rozčlenění společnosti na určité segmenty či vrstvy, ale s politickými postoji a chováním (Hloušek, 2004, s. 45; Inglehart, 1990, s. 5-7). Tato teorie je vhodná pro postžení změn elektorátů české a rakouské lidové strany.

2.1.3. Teorie štěpení podle Arenda Lijpharta

Teorii štěpících linií dále rozvinul a modifikoval nizozemský politolog Arend Lijphart. Zaměřil se na stranickou soutěž v západoevropských politických systémech konce 20. století. Na rozdíl od již zmíněných autorů nepoužívá pojem štěpící linie, ale ideologická dimenze.

¹⁵ angl. „welfare state“

¹⁶ Inglehart se tomuto tématu věnuje ve svých dílech: *Silent Revolution: Changing Values and Political Styles among Western Publics* (1977), *Silent Revolution in Europe: Intergenerational Change in Post-Industrial Societies* (1971) a *Culture Shift in Advanced Industrial Society* (1990)

¹⁷ typicky strany zelených

¹⁸ zejména ochrana přírody

Vymezuje celkem sedm hlavních dimenzí. První čtyři jsou obdobou Rokkanových a Lipsetových štěpících linií, nespojuje je však s původem stran, ale chápe je jako prostor pro stranickou soutěž. První z nich je dimenze sociálně-ekonomická, kterou autor považuje za nedůležitější. Na druhé místo podle významu Lijphart řadí náboženskou dimenzi, která se vyvíjela v různých státech odlišně, přičemž příčinu vidí v přítomnosti obou hlavních církví na evropském teritoriu - katolické i protestantské. Třetí kulturně-etnická, stejně jako čtvrtá vesnicko-městská dimenze, se projevily jen v některých zemích a nepůsobily tedy již tak silně. Za pátou dimenzi autor považuje podporu režimu, kterou vysvětluje jako soupeření stran, které podporují stávající (tedy demokratický) režim se stranami požadujícími změnu, nebo zásadní reformu. Šestou dimenzí je zahraniční politika, představující rozdílný pohled stran na její vedení. Jako příklad autor uvádí dodnes stále velice aktuální rozpor mezi zastánci a odpůrci evropské integrace. Za poslední sedmou dimenzi pokládá postmaterialismus ve smyslu štěpící linie popsané Ingelhartem (Hloušek, 2004, s. 45 - 47; Lijphart, 1990, s. 254-256).

2.2. Typologie stran na základě ideologie a programu

2.2.1. Typologie stran podle Klause von Beymeho

Typologie německého politologa Klause von Beymeho zohledňuje historicko-společenský vývoj a také z velké míry navazuje a vychází z teorie konfliktních linií od Rokkana a Lipseta. Beyme vytvořil devět ideologických rodin politických stran, které se utvářely v historickém vývoji především 20. století: liberální strany a radikální strany; konzervativní strany; socialistické a sociálnědemokratické strany; křesťanskodemokratické strany; komunistické strany; agrární strany; regionální a etnické strany; pravicové a extrémní strany; ekologická hnutí (Beyme, 1982, s. 36-38). Pro mou práci je důležitá skupina křesťansko-demokratických stran, kterou na základě historického hlediska a kombinace různých dalších kritérií třídění rozdělil do pěti odlišných typů (Beyme, 1982, s. 121). Do první skupiny zařadil křesťanské strany, které se vyvíjely v původně homogenních katolických zemích s relativně konzervativním politickým katolicismem jako hlavní politickou silou (případ Rakouska). Ve druhé skupině jsou křesťanské strany, které se vyvíjely v konfesijně smíšených zemích, kde katolicismus neměl dominantní postavení (případ Československa). Za samostatnou skupinu (zvláštní případ) Beyme považuje situaci v Itálii v minulém století, kde, přestože katolíci tvořili většinu obyvatelstva, cítili se politicky utlačováni. Čtvrtou skupinu tvoří křesťansko-demokratické masové politické strany, které se vyvíjely po druhé světové válce a překonaly tradiční politický katolicismus (např. německá CDU). Do poslední skupiny dle autora náleží protestantské strany ve skandinávských zemích, které však nikdy neměly dominantní

postavení v politickém systému (Fiala, 1997, s. 76-77; Beyme, 1982, s. 121-127).

2.3. Typologie stran na základě organizační struktury politických stran

Typologie na základě organizační struktury politických stran úzce souvisí s typologií na základě jejich vývoje, obě často bývají zaměňovány, nebo mezi nimi není činěn rozdíl. Základ této teorie položil francouzský politolog Maurice Duverger. Na něj navázali další politologové, jako Otto Kirscheimer, Peter Mair a Richard S. Katz. Mezi základní typy (modely), které zmínění autoři vymezili, patří strany kádrové, masové, catch-all¹⁹ a kartelového typu (Krouwel, 2006, s. 250). Je však třeba mít na mysli, že se jedná pouze o modely, se kterými se v praxi v „čisté variantě“ nelze setkat a konkrétní strany se jim pouze přibližují, přičemž v sobě většinou zahrnují i znaky charakteristické pro jiné modely (Klíma, 1998, s. 18). Pro účel této práce se soustředím především na Duvergerovo dělení na strany kádrové a masové a na catch-all strany popsané Kirscheimerem. Stručně se také zmíním o stranách kartelu koncipovaných Peter Mairem a Richard S. Katzem.

2.3.1. Typologie stran podle Maurice Duvergera

Rozlišení na strany kádrů a strany mas zavedl do politologie poprvé v roce 1951 v publikaci *Politické strany*²⁰ Maurice Duverger. Na základě analýzy tehdejších politických stran zde vytvořil jejich obecnou typologii (Novák, 1997, s. 24). Kritéria pro diferenciaci mezi stranami spočívají především v jejich rozdílné organizaci (nikoli nutně v počtu členů) a v odlišném vývoji. Pro Duvergera, jak jsem již výše uvedla v souvislosti s teoriemi vzniku stran, je významná především otázka jejich původu (parlamentního či mimoparlamentního) a souvislost s rozšířením volebního práva.

Kádrové strany vznikaly hlavně v 19. století, kdy bylo stále znatelně omezené aktivní i pasivní volební právo na privilegované nejbohatší sociální třídy. Jsou obvykle spojeny se skupinou neformálních vůdců a parlamentní půdou. Kádrové strany bývají zpravidla decentralizované, slabě rozčleněné a méně disciplinované. Jejich základními organizačními jednotkami jsou tzv. výbory s jistou mírou autonomie. Mají zpravidla limitovaný počet členů, a často se jednalo o „elity“ z vyšší společnosti (např. o aristokracii), což bylo přínosné zejména v předvolebním období pro přilákání potencionálních voličů (Klíma, 1998, s. 38). Tyto strany se proto někdy také označují jako strany notáblů, honorační či elitní (Strmiska, 2006, s. 14) a bývají spojovány s pravicí (buržoazní, konzervativní, liberální a radikální strany). Kádrová strana

¹⁹ v české literatuře najdeme catch-all strany též pod termínem strana univerzální, všelidové a strana pro všechny

²⁰ v originále *Les partis politiques*

využívá pro funkční vedení volebních kampaní nejen zvučná jména svých členů, ale i experty na kampaně, a především finanční dary od zámožných podporovatelů strany. (Mair, 1990, s. 41-42).

Naproti tomu, masové strany vznikaly až na přelomu 19. a 20. století a strany kádrové často nahrazovaly. Tento vývoj souvisel hlavně s rozšířením volebního práva, kdy politické strany musely nově reagovat i na zájmy do té doby nezastoupené nižší třídy, což vedlo ke vzniku většiny socialistických stran a k vzrůstu zájmu o politiku u širší části společnosti. Masové strany jsou obvykle navázány na určitou sociální skupinu (dělnictvo, silně věřící, sedláci) a jsou často spojovány převážně s levicí (dělnické, sociálnědemokratické, později také křesťanskodemokratické strany). Tyto strany jsou mimoparlamentního původu a jejich vznik souvisí s formováním spolků a různých zájmových organizací. Strany tohoto typu se snaží o získání co největší lidové podpory²¹ a o zapojení středních a nižších tříd do politiky, tedy o hodně členů, jinak řečeno o masovou členskou základnu. Strany mas mají tendenci opírat se o konkrétní ideologii rozpracovanou v programu, jsou více centralizované, disciplinované a vyznačují se pevnou vnitřní strukturou a fungujícím stranickým aparátem. Někdy se proto označují také jako masově-byrokratické (Strmiska, 2005, s. 15). Pro tento typ strany je typické, že je otevřená co největšímu počtu zájemcům o členství ve straně, jisté omezení představuje placení členských příspěvků, z kterých strana financuje své volební a provozní výdaje a příspěvky se tak stávají pro stranu klíčovým zdrojem příjmu (Mair, 1990, s. 41-42).

2.3.2. Typologie stran podle Otto Kirchheimera

Z Duvergerovy typologie vycházel další autoři. Politolog německého původu Otto Kirchheimer reagoval v 60. letech minulého století na změny související s nástupem postindustriální společnosti a tzv. „rozmrznutím“ západoevropských politických systémů, jak jsem již uvedla v souvislosti s teorií štěpení. V této době docházelo k oslabování třídních a náboženských rozporů, ke zvyšování počtu „méně ideologicky zatížených“ voličů pocházejících z rozšiřující se středních vrstev a v důsledku toho i k rozvolňování tradičního sepětí stran s masovou voličskou základnou, přístup k politice se více individualizoval a otevřel se volební trh (Klíma, 1998, s. 48-50). Flexibilní volič často rozhodoval o svém hlasu až těsně před volbami a za této situace začaly sehrávat mimořádně významnou úlohu masové sdělovací prostředky, zejména televize, která otevřela nové možnosti komunikace s voliči, v důsledku čehož se výrazně zvýšil význam image politiků pro úspěch jejich politické strany (Strmiska, 2005, s. 16).

²¹ prezentují převážně sociální třídy

Kirchheimer ve své eseji *Transformace stranických systémů v západní Evropě*²² vytvořil nový vývojový typ - catch-all stranu²³ (Strmiska, 2005, s. 18), který podle jeho názoru měl postupně nahradit masovou stranu²⁴. Kirchheimer při definování catch-all strany pořadpohládá klesající význam ideologie. Vycházel při tom z analýzy trendu soudobých západoevropských stran²⁵, které v zájmu přilákání co největšího počtu voličů oslabovaly svou ideologickou orientaci a přizpůsobovaly svou organizační strukturu i působení na voliče (Kirchheimer, 1966, s. 177-180). Catch-all stranu vymezil následujícími charakteristickými znaky:

1. Výrazné snížení stranické ideologie a nárůst vlivu zájmových skupin doprovázený poklesem politického aktivismu a otupením třídního napětí.
2. Posilování role stranických lídrů, růst jejich významu při oslovování voličů a růst závislosti na externích zájmových skupinách v otázce financování strany a udržování kontaktu s voličstvem.
3. Oslabení vlivu členů politické strany, především jako jednotlivce a zvětšování rozdílů mezi rolí člena a stranického lídra.
4. Překročení limitů třídní společnosti směrem k co nejširšímu náboru voličů.
5. Slabší vztahy strany s voličstvem, které není nadále založeno na sociálních vztazích (příslušností k dané sociální třídě) (Kirchheimer, 1966, s. 190).

Kirchheimer poukázal také na to, že s přeměnou masových stran na catch-all strany dochází k omezení jejich zastupitelské funkce, která je redukována na „efektivní výběr politického personálu“. Členové strany tak naplňují své vlastní politické ambice, místo toho, aby mobilizovali občany k základním přeměnám společnosti. Upozorňoval i na stále výraznější splývání těchto stran se státem, především díky jejich závislosti na státních dotacích (případně i personálnímu propojení státních zaměstnanců s byrokratickou základnou strany), v důsledku čehož se vytrácí jejich opoziční potenciál spojený se snahou o základní změny systému (Kirchheimer, 1955, s. 379). Tuto teorii využijí pro porovnání KDU-ČSL a ÖVP z hlediska jejich otevření širokému spektru voličů, a tedy získávání voličských preferencí.

Na Duvergerovy a Kirchheimerovy modely politických stran navázali v 90. letech minulého století politologové Richard S. Katz a Peter Mair, kteří konstruovali kvalitativně nový stranický typ kartelové strany, charakteristický prohloubením některých rysů catch-all strany (Katz a Mair, 1995, s. 5-28).

²² v originále *The transformation of Western European party systems revisited*

²³ označovanou také jako univerzální, volební, všelidová nebo „všežravá“

²⁴ autor ji nazývá masovou integrační stranou

²⁵ zejména sociálnědemokratických a křesťanskodemokratických)

3. Metodologie

Jako metodologický základ mé práce využiji komparativní případovou studii KDU-ČSL a ÖVP, kdy tyto politické aktéry porovnáám na základě více kritérií a pokusím se na ně aplikovat vhodnou teorii politických stran týkající se jejich vzniku, vývoje, stranické struktury a ideologie.

Komparativní případová studie se jeví jako ideální koncept pro účel mé práce, neboť zkoumá minimálně dva různé případy a provádí jejich srovnávací analýzu (Drulák, 2008, s. 62). Samotná případová studie je detailní analýzou případu, který byl zvolen jako objekt výzkumu a jejím cílem je poskytnout hluboké porozumění nebo příčinné vysvětlení vybraného případu (Drulák, 2008, s. 33). Z tohoto důvodu se ve svém výzkumu budu podrobně věnovat vývoji obou politických stran s ohledem na celkový historický kontext České (popřípadě i Československé) a Rakouské republiky.

V práci využiji statistické údaje a volebních analýzy. Volební údaje o českých lidovcích budu čerpat nejčastěji z databáze Českého statistického úřadu a Centra pro výzkum veřejného mínění, Statistické údaje týkající se Rakouska a ÖVP získám především z ústavu sociálního výzkumu SORA a z Rakouského statistického úřadu²⁶.

Pro rozbor vnitřní stranické organizace KDU-ČSL a ÖVP považuji za hlavní materiály zejména jejich stanovy, základní programové dokumenty a volební programy. Pokud nebudou některé důležité údaje, např. týkající se členské základny KDU-ČSL, volně přístupné na internetu, pokusím se je osobně vyžádat přímo od ústřední kanceláře strany.

²⁶ v originále: Bundesanstalt Statistik Österreich

4. Vznik politického katolicismu v českých a rakouských zemích

Než přikročím historii české a rakouské lidové strany, považuji za vhodné nastínit společné rysy vzniku politického katolicismu na území bývalého Rakouska-Uherska a vysvětlit pojem katolických táborů či sloupů, neboť jde věci společné pro obě porovnávané strany. Kořeny politického katolicismu sahají až do druhé poloviny 19. století a jsou spojeny s různými katolickými spolky a jednotami. Jednalo se o důsledek postupujícího procesu sekularizace a potřeby obhajoby katolické církve a katolíků, jak jsem se již o tom zmínila v souvislosti se vznikem štěpící linie stát - církve a teorií vzniku stran. Přispěl k tomu i První sjezd katolíků rakouského mocnářství, konaný v roce 1877 ve Vídni. K ustavení politických stran pak došlo v posledním desetiletí 19. století, kdy se v důsledku reformy významně rozšířilo volební právo. Důležitým podnětem byla encyklika papeže Lva XIII. „*Rerum novarum*“, kterou vyzval k zapojení křesťanů do politického života (Marek in Fiala, 2008, s. 15, 20 a 23-29; Pehr, 2007, s. 10; Vodička, 2011, s. 37). Katolické politické hnutí bylo na počátku rozděleno na proud konzervativní, spjatý spíše s vyšším klérem a na radikálnější lidový křesťanskosociální proud. Teprve později došlo k jejich sjednocení.

Pro území habsburské monarchie bylo typické, že tyto strany vytvářely určité specifické uzavřené sociokulturní prostředí tzv. katolických táborů²⁷, které byly důsledkem existence silných konfliktních linií. K integraci přívrženců sloužily kromě vlastních stran a jejich tisku i vlastní odborové organizace, spotřební či výrobní družstva, ženské či mládežnické spolky i různé společenské, zájmové a vzdělávací organizace²⁸. Často se uvádí, že takový tábor nabízel komplexní sociální integraci „od kolébky až do hrobu“. V této souvislosti se lze setkat také s pojmem sloup²⁹, který používají někteří autoři pro případy ještě větší míry integrace a zároveň izolace od ostatních sociokulturních prostředí než u táborů, což lze vztáhnout právě na katolické tábory (Hloušek, 2008, s. 103-105).

²⁷ v originále: Lager

²⁸ jako např. tělocvičné či čtenářské spolky

²⁹ v originále: Säule

5. Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová (KDU-ČSL)

5.1. ČSL v období první republiky (1918-1938)

Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová patří k nejstarším dosud fungujícím stranám na našem území, od jejího založení uplynulo již více než sto let. Nebyla však první katolickou stranou. V době před vznikem republiky byla katolická politická scéna v důsledku programových neshod i řevnivosti politických vůdců značně roztržštěná, existovaly zde konzervativnější strany národně orientované i levicovější křesťanskosociální, které působily odděleně pro Čechy a Moravu. Zatímco na Moravě existovaly dvě strany, v Čechách byla situace značně nepřehledná, často docházelo k odštěpování nových stran, z nichž mnohé neměly dlouhého trvání a pokusy o sjednocení³⁰ nebyly až do doby první světové války příliš úspěšné (Pehr, 2007, s. 10-11; Cabada, 2005, s. 64-65).

Vzniku Československé strany lidové (ČSL) bezprostředně předcházela dohoda českých křesťanských stran o jejich spojení³¹ v květnu 1916 a fúze obou moravských stran v lednu 1918³². Sjednocení, pod oficiálním názvem Československá strana lidová, bylo formálně dokončeno krátce po vzniku samostatné Československé republiky (ČSR) na dvou ustavujících sjezdech v Praze a v Brně v lednu 1919 (Trapl: in Fiala, 2008, s. 183). Vznikly tak v podstatě dvě svébytné strany se samostatnými programy, které měly společný pouze název a poslanecký klub s koordinační funkcí. V Čechách byl předsedou zvolen František Šabata, ale hlavní vůdčí osobností byl místopředseda Msgre. Bohumil Stašek. V čele moravské části stál tehdy nejvýznamnější představitel českého politického katolicismu Msgre. Jan Šrámek. Ke konstituování jednotné strany došlo až na slučovacím sjezdu v roce 1922, kdy byl nově ustaven Ústřední výkonný výbor ČSL jako centrální zastřešující článek. ČSL byla i nadále budována na zemském principu s velkou mírou autonomie obou zemských organizací, nekonaly se ani společné sjezdy (Trapl: in Fiala, 2008, s. 183-184; Trapl: in Malíř, 2005, s. 658). Organizační struktura ČSL byla vícestupňová, zahrnovala zemské, krajské, okresní, obvodové³³ a místní organizace. Mezi českou a moravskou částí existovaly určité odlišnosti, zejména pokud šlo o označení a složení orgánů. Na Moravě se organizace na okresní a místní úrovni nazývaly lidové jednoty. Moravská organizace bývá považována za demokratičtější, neboť zemský výkonný výbor a zemské zastupitelstvo, jakožto výkonné orgány zemské

³⁰ pokusem o sjednocení byla Strana katolického lidu (1906-1910)

³¹ Spojené strany katolické v Čechách

³² Moravsko-slezská strana lidová

³³ jen v Čechách

organizace, zde byly zemským sjezdem voleny, zatímco v Čechách jen vyhlášovány (Trapl: in Fiala, 2008, s. 203-206).

Členská základna lidovců byla silnější na Moravě³⁴ než v Čechách³⁵, což mělo úzkou spojitost s počtem věřících (Trapl in: Fiala, 2008, s. 205-206). S ČSL byla spojena velká škála katolických spolků a organizací, jejichž pomocí rozšiřovala řady svých voličů³⁶ (Trapl: in Fiala, 2008, s. 210-223; Trapl: in Malíř, 2005, s. 658-661).

Programy obou složek ČSL³⁷ zahrnovaly v podstatě shodné základní požadavky jen s dílčími odlišnostmi, které se týkaly zejména národnostní otázky a územního uspořádání. Programy vycházely z římskokatolické ideologie a hlavní zásadou byl křesťanský solidarismus založený na vzájemné spolupráci a podpoře jednotlivých stavovských složek společnosti. V tomto duchu mělo být dosaženo zlepšení společnosti mravní nápravou podnikatelů. Tyto ideje však selhávaly v období velké hospodářské krize. Byla prosazována parlamentní demokracie a zásady katolické morálky ve vnitřní i mezinárodní politice, Vztahy mezi národy měly být rovnoprávné bez ohledu na velikost, požadována byla mezinárodněprávní ochrana náboženských menšin a neutralita ČSR. Ve vztahu k Vatikánu bylo usilováno o záruky jeho nezávislosti a o přijetí do Společnosti národů. Významná byla oblast školství a kultury, kde se lidovci zasazovali o náboženskou výchovu ve škole a budování katolického školství, hlásili se k požadavku svobody církve, rovnoprávnosti náboženských vyznání, k ochraně katolické rodiny, k církevnímu sňatku a nerozlučitelnosti katolického manželství. Český program se vyslovoval i pro podporu populačního rozvoje a boj proti alkoholismu a prostituci (Trapl: in Malíř, 2005, s. 656-57; Trapl: in Fiala, 2008, s. 196-201).

ČSL byla v počátečních letech své existence v obtížné situaci z důvodu silně protikatolických nálad ve společnosti, poklesu religiozity a ztráty autority katolické církve. Nebyla považována za důvěryhodnou, protože prakticky až do rozpadu monarchie katolické strany podporovaly Habsburky. Díky státotvornému postoji, českému nacionalismu i obratné Šrámkově politice vyjednávání kompromisů, oddalovací taktice a opatrnému postupu charakterizované heslem „*Dohodli jsme se, že se (zítra) dohodneme*“ (Pehr, 2007, s. 12), se jí však postupem doby podařilo se z tohoto postavení vymanit a od roku 1921 se stala nepostradatelnou součástí vládních koalic. Při volbách do Poslanecké sněmovny získávala ČSL mezi 599 000 až 691 000

³⁴ v roce 1927 měla členská základna na Moravě téměř 115 975 členů

³⁵ v roce 1927 měla členská základna v Čechách 85 620 členů

³⁶ šlo zejména o silné katolické odborové hnutí zahrnující řadu svazů, různé hospodářsko-stavovské, především zemědělské organizace, ženské a mládežnické spolky, včetně skautingu či tělocvičnou jednotu Orel

³⁷ v Čechách byl předběžný program z roku 1920 pod názvem Obnova české společnosti, na Moravě byl předběžný program z roku 1920 a definitivní z roku 1921

hlasy³⁸, což odpovídalo počtu 21-31 mandátů (Pehr, 2007, s. 13; Trapl: in Malíř, 2005, s. 665-667). Velkým úspěchem strany bylo zabránění odluky církve od státu, přispění k uzavření dohody s Vatikánem³⁹ i k rovnoprávnému včlenění římskokatolické církve do společnosti. Strana se zasadila se o zvolení prezidenta Edwarda Beneše v roce 1935 a v následujících letech stála na pozicích obrany republiky před nacismem, když její představitelé vystoupili proti mnichovské kapitulaci. V období první republiky byla ČSL hlavní silou politického katolicismu a stabilizujícím prvkem tehdejší parlamentní demokracie v Československu (Trapl: in Fiala, 2008, s. 321; Trapl: in Malíř, 2005, s. 670-671).

5.2. ČSL v období Protektorátu Čechy a Morava (1939-1945)

Pod vlivem mnichovských událostí vznikla myšlenka zjednodušení politického systému. Po složitých jednáních se ČSL v listopadu 1938, přes odpor moravského křídla a J. Šrámka, sloučila s ostatními pravicovými subjekty. Pod vedením Rudolfa Berana vznikla Strana národní jednoty, jejímž opozičním subjektem byla levicová Národní strana práce. Ovšem ani jedna z nich neměla dlouhého trvání a obě zanikly na počátku okupace v březnu roku 1939 transformací v Národní souručenství, které v rámci nových podmínek Protektorátu Čechy a Morava mělo být zastřešující politickou organizací českého národa. Během války nedošlo k pokusu o organizační obnovení ČSL, její členové však vycházeli z křesťanské myšlenky, že „duchovně strana dále existuje“. Mnoho jejích členů se zapojilo do domácího či zahraničního odboje, řada z nich, včetně B. Staška, byla uvězněna, a někteří přišli o život. J. Šrámek uprchl do Velké Británie a v letech 1940-1945 stál v čele československé exilové vlády v Londýně (Pehr, 2007, s. 16; Pehr: in Fiala, 2008, s. 320).

5.3. ČSL v období Třetí republiky (1945-1948)

Po osvobození v roce 1945 strana po sedmi letech postupně obnovovala svou činnost. Od této doby také začala používat oficiální zkratku ČSL. Stala se součástí Národní fronty a byla jedinou povolenou nesocialistickou stranou a také výlučným reprezentantem politického katolicismu. Strana měla v této době ve společnosti dobré renomé, především díky exilovému postavení J. Šrámka, a byla považována za součást národního odporu proti nacismu (Pehr, 2007, s. 16).

Členská základna ČSL se rozrostla a poněkud proměnila, jelikož do ní vstoupili i někteří členové stran po roce 1945 již nepovolených (zejména agrární strany). Počet členů byl na

³⁸ tj. 7,5 - 9,7 % všech odevzdaných hlasů

³⁹ tzv. modus vivendi

konci roku 1945 odhadován na 343 000 (Trapl: in Malíř, 2005, s. 1179).

Pokud jde o organizační stránku, došlo ke sjednocení organizace a názvů nižších složek. V Čechách i na Moravě tedy nadále byly již jen krajské, okresní a místní organizace. Předpokládalo se vytvoření dvou samostatných zemských sekretariátů, ten český byl ale fakticky součástí pražské ústřední politické kanceláře. Vrcholná složka strany se skládala ze sjezdu strany, ústředního politického zastupitelstva, širšího a užšího výkonného výboru a ústřední politické kanceláře, která představovala vedoucí administrativní složku. U volených orgánů se vytvářely i zájmové a stavovské složky.⁴⁰ Ty měly částečně nahradit dřívější satelitní stranické organizace, které již nebyly obnoveny, neboť komunisté prosadili sjednocení všech stavovských organizací⁴¹. Podařilo se ale zachovat samostatné mládežnické, studentské a tělovýchovné organizace⁴² (Pehr: in Fiala, 2008, s. 352-356; Trapl: in Malíř, 2005, s. 1179-1180).

Prozatímní programové prohlášení pod názvem „*Československá strana lidová při budování nové republiky*“ bylo vydáno již v červnu 1945. Sjezd ČSL v dubnu 1946 schválil program, který přizpůsobil ideje křesťanského solidarismu v nové poválečné situaci, včetně vnuceného Košického vládního programu. Strana přestala být oficiálně konfesní stranou, tedy stranou katolické církve, i když fakticky, zejména v povědomí lidí jí stále zůstávala, a to zejména s ohledem na drtivý podíl věřících v členské základně i vysoké zastoupení duchovních mezi funkcionáři. ČSL se profilovala jako československá, demokratická, křesťanská, všestavovská, nesocialistická, ale sociálně reformní strana zdůrazňující křesťanské ideály spolu s ideály demokracie, občanských práv a svobod (Pehr: in Fiala, 2008, s. 336-337). Základem státu měl být svobodný člověk, do jehož svobod neměl stát příliš zasahovat. Byla požadována ochrana soukromého vlastnictví, ale připouštělo se jeho omezování v zájmu celku, oproti jiným stranám byl preferován co nejmenší rozsah znárodnění. Již tradičně se strana zasazovala o ochranu práv církve, plnou svobodu činnosti náboženské, výchovné a charitativní, o prosazování křesťanské morálky, ochranu rodiny a rovnoprávnost žen. Odmítala státní školský a kulturní monopol. V oblasti zahraniční politiky program podporoval orientaci na Sovětský svaz, ale byl i pro přátelství se západními spojenci a velký význam připisoval Organizaci spojených národů. Odsunu Němců a Maďarů v Československu byl v souladu

⁴⁰ jednalo se o odbory (žen, mládeže, zemědělců, dělníků a zaměstnanců, živnostníků a svobodných povolání), sbory (hospodářský, samosprávný, právně-poradní, sociální a zdravotní) a kluby (sdružující členy podle povolání a samostatný společenský klub)

⁴¹ např. do Revolučního odborového hnutí, Jednotného svazu zemědělců

⁴² Ústřední organizace mládeže ČSL a Omladina, Klub lidových akademiků, Orel

s dobovým názorem považován za jedinou možnost řešení národnostní otázky v zájmu světového míru. Cílem lidovců byla obhajoba právního pořádku a státní jednoty, problémy s požadavky Slováků na autonomii navrhovali řešit zemským uspořádáním - země Česká, Moravskoslezská a Slovenská (Pehr: in Fiala, 2008, s. 340-345; Trapl: in Malíř, 2005, s. 1176-1177).

Rozhodující pozice ve straně měli představitelé londýnského exilu. Vůdčí osobností strany zůstával nadále předseda J. Šrámek, vzhledem k věku a zdravotním potížím byl však při většině akcí zastupován neoblíbeným místopředsedou Františkem Hálou. Po zmanipulovaném schválení kandidátky výkonného výboru na sjezdu sílily ve straně kritické hlasy požadující, aby součástí požadovaných změn byla liberalizace a modernizace strany. Tyto názory však byly potlačeny⁴³ (Trapl: in Malíř, 2005, s. 1182-1183).

Parlamentní volby v květnu 1946 byly pro ČSL zklamáním. Přestože 20,24 % hlasů a 46 poslaneckých míst v Ústavodárném shromáždění představovalo v její historii početně nejlepší výsledek, skončila až na třetím místě za komunisty a národními socialisty a její ambice včetně hesla „*totalita bude bita*“ tak za dané situace zůstaly nenaplněny (Trapl: in Malíř, 2005, s. 1182-1183).

V této době měla ČSL zastoupení ve všech vládách, nepodařilo se jí však mnoho prosadit. Zejména se to týkalo vynětí církevního majetku z konfiskací a první pozemkové reformy, zabránila však schválení druhé pozemkové reformy. ČSL byla významnou politickou silou přispívající k demokracii, ale ne dost silnou k odvrácení komunistického převratu (Trapl: in Malíř, 2005, s. 1187).

V době vládní krize v únoru 1948 se členové vlády za ČSL po určitém váhání připojili ke společné demisi demokratických ministrů. Pod tlakem událostí dospěl J. Šrámek k závěru, že v podmínkách narůstajícího komunistického diktátu je postavení strany bezvýhodné a stranické vedení vydalo dne 25. února 1948 prohlášení o pozastavení činnosti ČSL. To však již nebylo realizováno, neboť moc ve straně převzala za pomoci komunistů a bezpečnostních složek skupina několika opozičních funkcionářů kolem Aloise Petra a Josefa Plojhara⁴⁴. Ti si přisvojili roli zachránců strany, postavili se do čela Ústředního akčního výboru ČSL a prohlásili se za nové „obrozené“ vedení (Pehr: in Fiala, 2008, s. 365).

⁴³ a jejich mluvčí poslankyně Helena Koželuhová-Procházková usilující o změnu vedení byla vyloučena ze strany

⁴⁴ byli vyloučených ze strany pro předchozí separátní vyjednávání s komunisty

5.4. ČSL v období komunistické totality (1948-1989)

Přes prorežimní aktivitu samozvaných vrcholných funkcionářů byla strana v důsledku činnosti akčních výborů Národní fronty ochromena, byla uzavřena většina sekretariátů, majetek strany i s ní spřízněných spolků a družstev obstaven nebo dán do národní správy. Začaly personální čistky a perzekuce, část reprezentace strany byla dříve či později uvězněna, často na základě vykonstruovaných procesů, některým činovníkům se podařilo uprchnout do exilu. I řadoví členové byli často považováni za občany „druhého řádu“ (Konečný: in Fiala, 2008, s. 371, Pehr, 2007, s. 18).

Ve vedení Komunistické strany Československa (KSČ) převážil zájem na zachování ČSL, neboť její existence přispívala k obhajobě únorového převratu jako aktu učiněného i v zájmu nekomunistických vrstev obyvatelstva, dále ke zdání, že se nejedná o diktaturu a i k větší věrohodnosti voleb. Strana měla posloužit k získávání věřících občanů pro „budování“ socialistické společnosti. Byla začleněna do Národní fronty a od voleb v květnu 1948 mohli představitelé ČSL kandidovat již jen na její jednotné kandidátce. Lidovci nemohli vyvíjet samostatnou činnost, ale pouze odsouhlasit a realizovat politiku KSČ prostřednictvím pokynů Ústředního výboru Národní fronty. Lidovcům byla umožněna účast ve vládách, obsazovali však jen méně významná ministerstva a do vzniku federace byli zastoupeni jen v českých vládách. Indoktrinace strany komunistickou ideologií se děla dosazováním kádrů s dvojitým členstvím a vnitrostranickým školením. Funkcionáři byli sledováni Státní bezpečností a někteří podlehlí nátlaku a přistoupili na spolupráci (Lukeš: in Malíř, 2005, s. 1289 a 1294).

ČSL měla být budována ne jako masová, ale jako výběrová strana věřících občanů a tento přívlastek zůstal v programech strany až do 90. let⁴⁵. Záměrem bylo povolit jen početně slabou stranu, která by nepředstavovala pro komunisty potencionální ohnisko odporu. K tomu sloužila registrace členů, přičemž přihlášení mělo být umožněno jen bývalým členům, výjimečně bezpartijním a počet přihlášek byl pro územní celky limitován⁴⁶. Dalším nástrojem byly opakované prověrky členů, které měly vyloučit eventuální kritiky režimu. K čistkám ve straně docházelo i v souvislosti s násilnou kolektivizací, kdy mnozí členové byli jako tzv. vesničtí boháči ze strany vyloučeni a skončili před soudem a ve vězení. K dalším vlnám perzekucí došlo v roce 1958 po potlačení maďarského povstání a pak znovu se začátkem 60. let. (Konečný: in Fiala, 2008, s. 390-394). Z předúnorového téměř půlmilionu zůstalo ve straně

⁴⁵ tato myšlenka je spojována s generálním tajemníkem Ústředního akčního výboru Národní fronty Alexeje Čepičky

⁴⁶ někde např. poměrem k počtu členů KSČ či k počtu členů ČSL před únorem 1948

v roce 1957 po nové přeregistraci pouhých 23 000 členů. I po umožnění provádění náborů se pokles významně nezastavil a v roce 1965 dosáhla strana nejmenšího počtu 20 158 členů (Konečný: in Fiala, 2008, s. 408 a 417).

ČSL jen zvolna obnovovala stranickou strukturu, která musela opustit zemský princip, aby byla v souladu se zákonem o krajském zřízení. Ke konsolidaci organizací došlo až přijetím organizačního řádu na druhé celostátní konferenci v květnu 1953. Orgány ČSL tvořil sjezd⁴⁷, ústřední výkonný výbor, jeho předsednictvo, generální sekretariát, 12 komisí, orgány krajů, okresů a místní organizace (Konečný: in Fiala, 2008, s. 381).

V některých okresech nesměla strana působit, aby nemohla mít ideologicky špatný vliv na dělníky. Počet místních organizací se snížil na 600. Jejich náplní práce byly pravidelné schůze, kde byly odsouhlaseny rezoluce a přijímány závazky, účast na školeních a pořádání bezplatných brigád. Vyvíjela se také kulturní a společenská činnost,⁴⁸ ale i při tom se potýkala s administrativními překážkami režimu. Straně bylo postupně zakázáno vykonávání veškeré hospodářské činnosti, kromě vydávání vlastního tisku⁴⁹ a literatury⁵⁰, ovšem to jen pod dohledem cenzury (Lukeš: in Malíř, 2005, s. 1291 a 1293).

Hlavní programové zásady o 12 bodech vypracovalo vedení strany v dubnu 1950.⁵¹ Byly založeny na tzv. křesťanském socialismu⁵², dále na nutnosti vést zemědělce k socialismu, bojovat za mír a podporovat Katolickou akci⁵³. Poté, co v roce 1952 po smrti poúnorového předsedy A. Petra stanul v čele strany J. Plojhar, byly zásady ještě doplněny o jeho příručku „*Budujeme socialismus*“ (Konečný: in Fiala, 2008, s. 397-405).

Ve druhé polovině 60. let se ČSL zapojila do demokratizačních změn společnosti, které vyvrcholily „Pražským jarem“. Zkostnatělému vedení strany J. Plojhara bylo nuceno na mimořádném zasedání předsednictva Ústředního výboru ČSL v březnu 1968 rezignovat⁵⁴ a bylo zvoleno nové v čele s Antonínem Pospíšilem. Připravovaný nový program usiloval o prosazení pluralitního politického systému, ve kterém by byla Národní fronta politickým

⁴⁷ sjezd byl fakticky povolen až v 70. letech, od roku 1951 se konaly celostátní konference

⁴⁸ např. zájezdy na poutní místa, plesy nebo zábavy

⁴⁹ deník *Lidová demokracie*, stranické periodikum *Důvěrník*, později nazvané *Naše politika*

⁵⁰ nakladatelství Vyšehrad

⁵¹ tzv. dubnové teze

⁵² křesťanský světový názor byl považován za kompatibilní s úsilím o sociální spravedlnost

⁵³ Katolická akce byla státem řízená organizace určená k diskreditaci církve a jejího vztahu k Vatikánu a získání loajálního postoje věřících občanů k režimu

⁵⁴ J. Plojhar byl následně na nátlak členské základny zbaven i funkce čestného předsedy strany a postu ministra zdravotnictví

výrazem dobrovolného sdružení nezávislých, vzájemně si na roveň postavených politických stran. ČSL měla být stranou důsledně křesťanskou a podmínkou členství v ní již nadále neměla být oddanost socialistickému zřízení. Zrušení početních limitů pro přijímání členů a omezení pro zakládání místních organizací umožnilo obrovský nárůst členstva až na téměř 90 000 členů v 1 500 místních organizacích. (Konečný: in Fiala, 2008, s. 419-428; Lukeš: in Malíř, 2005, s. 1297-1298).

Proreformní vývoj zastavila vojenská invaze Varšavské smlouvy v srpnu 1968 a následná normalizace. Na zasedání Ústředního výboru ČSL v prosinci 1969 rezignovalo jeho 14 členů, byly odvolány reformní dokumenty z předchozího roku, J. Plojhar byl kooptován do předsednictva a byl mu navrácen titul čestného předsedy. Následovaly kádrové prověrky - tzv. pohovory se členy, které dopadly především na funkcionáře. Záminkou k dalším čistkám byla výměna legitimací (Konečný: in Fiala, 2008, s. 419-428). Tuto kapitolu v historii strany uzavřel její první sjezd v červnu 1972, který přijal pro následující období až do roku 1989 program s názvem „*Poslání ČSL*“ proklamující opět vedoucí úlohu KSČ a jako hlavní politický směr určující budování socialismu (Lukeš: in Malíř, 2005, s. 1299-1300).

V roce 1973 se stal předsedou ČSL po zemřelém A. Pospíšilovi, normalizačnímu režimu oddaný, dosavadní generální tajemník strany Rostislav Petera. Rozhodující vliv ve straně neměli volení představitelé, ale poměrně úzká skupina vysokých činníků aparátu odtržených od řadových členů. Význam strany upadal, snahy o obhajobu křesťanské politiky byly odmítány jako klerikalismus a členská základna dále klesala⁵⁵. K určitému oživení poměrů došlo v době předsednictví členy uznávaného Františka Tomana, který však nestačil očekávání naplnit, neboť zemřel po necelém roce ve funkci v září 1981. Na jeho místo byl dosazen komunisty prověřený místopředseda strany Zbyněk Žalman (Konečný: in Fiala, 2008, s. 436-437).

Naděje na zlepšení postavení strany ve společnosti se objevila v druhé polovině 80. let. V souvislosti s uvolňováním poměrů v době komunistické „přestavby“ stále více zaznívaly nespokojené hlasy s poměry ve straně a utvářely se zárodky opozice, které získávaly i čím dál tím větší podporu (Lukeš: in Malíř, 2005, s. 1301-1303). Krátce před sametovou revolucí⁵⁶ se různé skupiny opozičního demokratického hnutí ve straně⁵⁷ sdružily do stranické frakce pod názvem Obrodný proud, který následně vystoupil proti vedení strany a navrhl zásady nové

⁵⁵ v polovině 70. let tvořilo členskou základnu 63 000 členů, v roce 1989 46 500 členů

⁵⁶ na tajné konferenci 14. října 1989

⁵⁷ zejména pražská organizaci „Křesťané pro přestavbu“ s Richardem Sacherem a jihomoravskou organizací reprezentovanou poslancem Josefem Bartončíkem

ústavy bez vedoucí úlohy KSČ. Oficiální vedení strany bylo nuceno pod tlakem členské základny odstoupit a 27. listopadu 1989 bylo zvoleno nové v čele s předsedou J. Bartončíkem. Bylo vydáno programové prohlášení, ve kterém bylo deklarováno úsilí o budování ekumenické a nekofesní strany nového typu prosazující požadavky věřících. Zástupci ČSL⁵⁸ zasedli tzv. vládě národního porozumění (Konečný: in Fiala, 2008, s. 448-49).

5.5. Transformace KDU-ČSL a její vzestup pod vedením Josefa Luxe (1990-1998)

Po sametové revoluci ČSL jako první z politických stran bývalé Národní fronty provedla demokratickou přeměnu a hodlala navázat na své tradice před komunistickým převratem. V dubnu 1990 se konal 5. sjezd strany, který se věnoval především přípravě voleb a formulaci programu. V něm byla ČSL definována jako svobodná, nezávislá křesťanská a demokratická strana s vlastním ideově politickým programem, vycházejícím z evropského křesťanského hodnotového systému (Volební program Československé strany lidové 1990, Fiala a Suchý in: Malíř, 2005, s. 1301-1303).

Do prvních svobodných parlamentních voleb v roce 1990 vstoupila ČSL pod heslem „*Svoboda místo socialismu*“, v koalici nazvané Křesťanská a demokratická unie (KDU), která sdružovala politické subjekty zejména křesťanské orientace jako Křesťanskodemokratickou stranu (KDS), Svobodnou rolnickou stranu, slovenské Křesťanskodemokratické hnutí a další menší politická či zájmová uskupení. Nečekaně nízký volební výsledek⁵⁹ byl do jisté míry ovlivněn zveřejněním informace o obvinění předsedy J. Bartončíka ze spolupráce se Státní bezpečností v době předvolebního agitačního moratoria. Důsledkem bylo rozštěpení strany, ochlazení vztahů s KDS i protestní odmítnutí KDU vstoupit do federální vlády⁶⁰. Krizi měl vyřešit mimořádný sjezd ČSL svolaný na září 1990. Na něm byl zvolen předsedou Josef Lux, který v této funkci setrval 8 let a významně ovlivnil další vývoj strany (Fiala a Foral in Fiala, 2008, s. 450-456).

Na 6. sjezdu o dva roky později došlo ke sloučení strany s hnutím KDU a ke změně názvu strany na Křesťanskou demokratickou unii - Československou stranu lidovou (KDU-ČSL). Tím se ještě více vyostřily vztahy s KDS, která se od té doby začala orientovat na spolupráci s Občanskou demokratickou stranou (ODS). KDU-ČSL se ve svém programovém zaměření s heslem „*Místo chaosu řád - místo řeči skutky*“ prohlásila za stranu pravého středu, opírající

⁵⁸ F. Reichel a R. Sacher

⁵⁹ KDU-ČSL získala ve volbách pod 9 % hlasů

⁶⁰ KDU se však podílela na vládě České republiky

svou politiku o zásahy křesťanské morálky a humanismu, podporující ekonomickou reformu, ovšem s důrazem na sociálně-tržní hospodářství a aktivní opatření v sociální politice založené na solidaritě a rovněž na budování právního státu. Část delegátů okolo J. Bartončíka s tímto směřováním nesouhlasila, což nakonec vedlo k založení středové Křesťanskosociální unie (KSU) v srpnu 1992 (Fiala a Foral in: Fiala, 2008, s. 461-462; Program ČSL 1992).

Parlamentní volby v roce 1992 byly poznamenány rozpory mezi českou a slovenskou reprezentací o státoprávní uspořádání. KDU-ČSL nejprve spatřovala řešení ve spolkovém státu Čech, Moravy a Slovenska, později se přidala k zastáncům samostatného českého státu. I přes nepřesvědčivý volební výsledek⁶¹ se strana stala součástí pravicové vládní koalice (Fiala a Foral in: Fiala, 2008, s. 463-464; Fiala a Suchý in: Malíř, 2005, s. 1451).

Po rozdělení federace byla KDU-ČSL již konsolidovaná a upevnila svou pozici jak ve vládě⁶², tak později i v Poslanecké sněmovně⁶³. Pokus o sjednocení křesťanských stran (s KDS) se však nezdařil (Fiala a Foral in: Fiala, 2008, s. 471-473). Překonání krize z počátku 90. let potvrdil i 7. sjezd v roce 1995, který přijal nové stanovy a schválil dokument „*Východiska politiky KDU-ČSL*“ a programové teze. Podle nich byla politika strany založena na systému křesťanských hodnot⁶⁴ a opírala se o přirozená společenství v právním státě⁶⁵, která jspou projevem svobodné vůle občana, dále o princip sociálně-tržního hospodářství a o stabilní mezinárodně-politické zakotvení ČR⁶⁶. Strana se prezentovala jako ideová alternativa k občanským i sociálním demokratům (Fiala a Foral in: Fiala, 2008, s. 474-475; Fiala a Suchý in: Malíř, 2005, s. 1451; Programové teze KDU-ČSL, 1995).

Narůstající význam strany potvrdily i výsledky parlamentních voleb na jaře 1996⁶⁷, ve kterých lidovci kandidovali samostatně pod heslem „*Klidná síla - jistota-bezpečí*“. KDU-ČSL se v souladu se strategií J. Luxe posunula do středu politického spektra a disponovala tedy největším koaličním potenciálem. J. Lux odmítl nabídku na koalici s ČSSD a post premiéra. Ve vládě, kterou nakonec vytvořila koalice ODS, ODA a KDU-ČSL na paritním principu, získala strana čtyři křesla. Lidovci uspěli i v prvních senátních volbách na podzim 1996⁶⁸ vyplatila se jim tak nabídka kandidatury i pro některé známé osobnosti, které nebyly členy

⁶¹ KDU-ČSL získala ve volbách pouze 6 % hlasů

⁶² A. Baudyš byl dodatečně jmenován ministrem obrany

⁶³ klub posílil o členy KDS nesouhlasící s její integrací do ODS

⁶⁴ křesťanskými hodnotami je myšlena úcta k životu, k právu, spravedlnost, svoboda, odpovědnost a solidarita

⁶⁵ přirozenými společenstvími v právním státu jsou rodina, obec, vyšší územně správní celky, církve, odbory, profesní komory, politické strany

⁶⁶ jako je členství v NATO, EU a dobré vztahy se sousedními státy

⁶⁷ KDU-ČSL získala ve volbách pře 8 % hlasů

⁶⁸ zvoleno 13 senátorů

strany, jako např. Petr Pithart, Jan Sokol, Dagmar Burešová nebo Martin Bursík (Fiala a Foral in: Fiala, 2008, s. 476-478).

Zejména díky obratné Luxově politice došlo k nárůstu volebních preferencí⁶⁹ a lidovci se považovali se za moderní stranu nadkonfesního typu a silný politický subjekt s ambicí převzít v budoucnu větší díl politické zodpovědnosti a hrát obdobnou roli jako CDU v Německu. V tomto duchu proběhl v září roku 1997 8. sjezd strany, na němž byl schválen dlouhodobý program, který se pro následující období stal základem volebních programů. Sestával ze tří materiálů: „*Křesťanskodemokratická politika pro 21. století*“, „*Sociální doktrína*“ a „*Zahraniční politika KDU-ČSL*“. V prvním z nich se strana hlásila ke křesťanské myšlenkové tradici a konzervativní křesťanské politice realizované ve své dřívější historii a rovněž ke křesťanskodemokratické koncepci jako alternativě koncepcí liberální, resp. sociálnědemokratické. Za dlouhodobý cíl si vytkla všestranný rozvoj lidské osobnosti, občanskou společnost, sociálně-tržní hospodářství a účast ČR v evropské integraci. „*Sociální doktrína*“ formulovala základní principy sociální politiky strany, kterými jsou odpovědnost, solidarita, subsidiarita a sociální spravedlnost. Dokument „*Zahraniční politika KDU-ČSL*“ si kladl za cíl vytvoření silné, jednotné a demokratické Evropy a věnoval se otázkám spojenými s EU a bezpečnostní politikou (Fiala a Foral in: Fiala, 2008, s. 4791-481; Fiala a Suchý in: Malíř, 2005, s. 1444-1446).

Ke konci roku problémy v koalici kulminovaly vládní krizí. Na ní se do značné míry podíleli právě lidovci, kteří měli výhrady k premiéru V. Klausovi. Bezprostřední příčinu pak poskytla aféra kolem financování ODS. Krize vyústila v demisi a prezident Václav Havel jmenoval úřednickou vládu pod vedením Josefa Tošovského, ve které obsadili lidovci tři ministerská křesla. Založení Unie svobody (US) znamenalo vzhledem k nadcházejícím mimořádným parlamentním volbám pro KDU-ČSL určité oslabení, neboť ta tak ztratila pozici jediné „náhradní alternativy“. Přesto se jí podařilo dosáhnout nejlepšího polistopadového výsledku⁷⁰, přičemž očekávání byla dokonce ještě vyšší. Lidovci přepokládali účast ve vládě a rozběhlo se vyjednávání, avšak tzv. opoziční smlouva s ODS umožnila ČSSD sestavit jednobarevnou vládu a odsoudila KDU-ČSL do opozice (Fiala a Foral in: Fiala, 2008, s. 481-484).

5.6. KDU-ČSL jako součást Čtyřkoalice a Koalice (1998-2003)

Nepříznivé situaci se strana snažila čelit bližší spoluprací s Demokratickou unií (DEU), US

⁶⁹ v únoru 1997 stouply volební preference až na 14 %

⁷⁰ KDU-ČSL ve volbách získali 9 % hlasů a 20 poslaneckých mandátů

a ODA (tzv. Čtyřkoalice). Dohoda o společném postupu se nejprve týkala senátních a komunálních voleb 1998. Volební úspěch představovaný největším počtem získaných mandátů do zastupitelstev obcí pro KDU-ČSL a 13 senátorskými křesly pro Čtyřkoalici⁷¹ potvrzoval správnost této cesty (Fiala a Foral in: Fiala, 2008, s. 485-486).

Rezignace J. Luxe na stranické funkce ze zdravotních důvodů znamenala pro lidovce velkou ztrátu. Jednalo se o výraznou a obtížně nahraditelnou osobnost, po jejímž odchodu opět vypluly na povrch vnitřní stranické rozpory, zapříčiněné různými názorovými proudy, které se pak navenek projeví především častým střídáním lídrů. V květnu roku 1999 pronesl J. Lux na 9. sjezdu KDU-ČSL svůj poslední projev, který je pokládán za jeho politický odkaz. Některé jeho myšlenky lze považovat za stále aktuální. Mě osobně velmi zaujal jeho apel na to, aby KDU-ČSL byla lidovou stranou v tom nejlepší slova smyslu, tedy aby za vším, co koná, viděla konkrétní osudy konkrétních lidí a varování, že pokud toto ztratí, bude její politika pouhou hrou na politiku (Projev Josefa Luxe, 2015). Na tomto sjezdu v boji o předsednictví zvítězil představitel tradicionalistického proudu J. Kasal nad C. Svobodou, který byl nakonec zvolen prvním místopředsedou (Fiala a Foral in: Fiala, 2008, s. 487-488; Hloušek, 2010, s. 170; Vodička, 2011, s. 289).

Prohlubování čtyřkoaliční spolupráce pokračovalo v září 1999 podepsáním tzv. Svatováclavské dohody o součinnosti v parlamentních volbách a o rok později Svatováclavské čtyřkoaliční smlouvy s programovým prohlášením „*Společně pro změnu*“. Na základě ní byla vytvořena Politická rada, ve které měly KDU-ČSL a US po třech a DEU a ODA po jednom zástupci. Čtyřkoalice byla velmi úspěšná ve volbách v roce 2000, v jejichž senátní části se 17 mandáty znovu přesvědčivě obhájila vítězství (Fiala a Foral in: Fiala, 2008, s. 489-491).

Na počátku roku 2001 nastaly ve Čtyřkoalici neshody týkající se osoby jejího budoucího lídra. Navržení kandidáti neuspěli a jako přijatelný kompromis byl nakonec zvolen Cyril Svoboda. Ten však v souvislosti s problémy se sestavením stínové vlády a ostrými spory s Miroslavem Kalouskem odstoupil a nahradil ho Karel Kühnl z US. To vedlo k vypjaté atmosféře ve straně, k jejímuž uklidnění měl přispět mimořádný volební sjezd. Proti J. Kasalovi znovu kandidoval C. Svoboda, který tentokrát již zvítězil. Sjezd odsouhlasil rozšíření počtu místopředsedů na čtyři, zkrácení funkčního období stranických orgánů na dva roky a usnesení o prvořadě, dlouhodobé orientaci strany na čtyřkoaliční spolupráci. Nový volební zákon stanovil vyšší uzavírací klauzuli pro koalice⁷², což vedlo k tlaku na integraci menších stran. Koncem roku

⁷¹ z toho pro KDU-ČSL 7 senátorských křesel

⁷² Čtyřkoalice by nyní potřebovala 20 %

došlo proto ke sjednocení US a DEU, čímž se počet členů Čtyřkoalice zmenšil na tři. KDU-ČSL se začala výrazněji vymezovat vůči ODA a s poukazem na její problémy s financováním se rozhodla kandidovat v parlamentních volbách v roce 2002 společně pouze s US-DEU v bloku nově označeném jako Koalice. Volební zisk pod 15 % hlasů byl pro Koalici zklamáním⁷³, ale nakonec jí zajistil společně s ČSSD a US-DEU účast ve vládě Vladimíra Špidly. Do podzimních voleb již vstoupili partneři Koalice samostatně, dohodli se však, že si nebudou vzájemně konkurovat (Fiala a Foral in: Fiala, 2008, s. 491-497). Definitivní konec spolupráce v rámci Koalice znamenal změnu vedení strany na sjezdu v březnu 2003. Novým předsedou se stal pragmatický M. Kalousek, který svou pozici obhájil i o dva roky později. Prosadil návrat strany do politického středu, aby byla možným koaličním partnerem pro pravici i levici (Fiala a Foral in: Fiala, 2008, s. 500; Vodička, 2011 s. 290).

Projekt Čtyřkoalice znamenal určitou snahu o vytvoření alternativy k ODS a ČSSD. Pro KDU-ČSL byl výhodný z hlediska rozšíření voličské základny, jeho záporem byla programová rozdílnost s partnerskými liberálními stranami i obtížná kontrolovatelnost tohoto subjektu. Strana neposilovala sjednocující prvky, neboť preferovala samostatnou existenci a nakonec i sama přispěla k rozpadu uskupení (Fiala a Suchý in: Malíř, 2005, s. 1453, Hloušek, 2010, s. 170).

5.7. Ústup KDU-ČSL z parlamentních pozic (2003-2010)

V prvních volbách do Evropského parlamentu v roce 2004 byli za KDU-ČSL zvoleni dva europoslanci, avšak naprostý volební neúspěch ČSSD vedl k demisi vlády. Novému předsedovi ČSSD Stanislavu Grossovi se podařilo zachovat při sestavování vlády stávající koalici. M. Kalousek odmítl nabízenou osobní účast ve vládě a trval na zachování dosavadních lidoveckých resortů. Nakonec došlo pouze k personální výměně na místě místopředsedy vlády. V podzimních senátních volbách lidovci získali tři senátory, v krajských volbách byl výsledek lepší - 84 mandátů⁷⁴ a vítězství v Jihomoravském kraji (Fiala a Foral in: Fiala, 2008, s. 501-503).

Pozice premiéra S. Grosse se stala neudržitelnou po aféře spojené s nejasnotmi okolo financování jeho bytu. V dubnu 2005 byla proto jmenována již třetí vláda ve stejném volebním období, tentokrát v čele s Jiřím Paroubkem a bez stranických špiček. Vztahy v koalici se vyostřovaly, zejména díky ochotě J. Paroubka ke spolupráci s KSČM (Fiala a Foral in: Fiala, 2008, s. 501-503).

⁷³ samotná KDU-ČSL díky preferenčním hlasům získala do svého klubu 21 poslanců, což bylo nejvíce v historii

⁷⁴ o 12 více mandátů oproti minulým volbám

Volební kampaň v roce 2006 byla zaměřena na podporu rodinné politiky⁷⁵, avšak výsledných 7,2 % hlasů bylo považováno za zklamání. Jednání o sestavení koaliční vlády ODS, KDU-ČSL a Stranou zelených (SZ), které vedl Mirek Topolánek, se dostalo bez podpory J. Paroubka do patové situace. Nedařilo se ani zvolit předsednictvo Poslanecké sněmovny. Koaliční jednání byla proto ukončena a došlo k postupnému sbližování ODS a ČSSD. V září byla jmenována jednobarevná vláda ODS, která však nezískala důvěru Poslanecké sněmovny. Povolební situace souvisela i se změnou ve vedení strany. M. Kalousek se snažil odvrátit případnou další opoziční smlouvu i možnou změnu volebního systému v neprospěch malých stran tím, že vedl jednání s J. Paroubkem o společné vládě s tichou podporou komunistů. To vyvolalo masový odpor členské základny, M. Kalousek byl nucen odstoupit a dočasně ho nahradil první místopředseda J. Kasal (iDNES, 2006a).

Na prosincovém sjezdu strany byl zvolen předsedou vsetínský starosta a senátor Jiří Čunek. Po obnoveném trojkoaličním jednání byla počátkem ledna 2007 jmenována vláda ODS, KDU-ČSL a SZ pod vedením M. Topolánka, která již hlasování o důvěře ustála. Historicky největší účast KDU-ČSL ve vládě⁷⁶ však měla svůj rub ve značných programových ústupcích. Kolem J. Čunka se začala objevovat řada kauz a skandálů, v důsledku čehož byl nucen v listopadu 2007 na vládní funkce rezignovat⁷⁷. V dubnu 2008 se do vlády sice znovu vrátil, byl však nadále považován za nedůvěryhodného kontroverzního politika a jeho obhajoba stála stranu velké úsilí. Problémy ve straně se odrazily na velmi špatných výsledcích v říjnových senátních a krajských volbách v roce 2008⁷⁸. Volební neúspěch celé vládní koalice vedl v lednu 2009 k výměně některých ministrů, při níž vládu J. Čunek definitivně opustil J. Čunek. Tento rekonstruovaný kabinet však v důsledku vyslovení nedůvěry Poslaneckou sněmovnou již v březnu padl. Účast v dočasné vládě Jana Fischera KDU-ČSL odmítla. Na konci května se konal volební sjezd, na němž opět došlo ke změně na postu předsedy strany. Do této funkce se po letech opět vrátil C. Svoboda. Krátce poté M. Kalousek založil vlastní politickou stranu TOP 09, do které přešla část členů KDU-ČSL (iROZHLAS, 2009a).

Květnové parlamentní volby v roce 2010 znamenaly pro KDU-ČSL drtivou porážku, s pouhými 4,3% se poprvé nedostala do Poslanecké sněmovny. Tento výsledek byl odrazem řady chyb v průběhu celého volebního období, vnitřních rozporů ve straně⁷⁹, či problematické

⁷⁵ podařilo se prosadit zvýšení rodičovského příspěvku

⁷⁶ pět členů

⁷⁷ J. Čunek rezignoval na post 1. místopředsedy vlády a ministra pro místní rozvoj

⁷⁸ historická nula v Senátu a pouhých 56 krajských mandátů

⁷⁹ nedošlo např. k dohodě ani ohledně prezidentského kandidáta

účasti ve vládě, kdy nedokázala prosadit svůj volební program. Na důvěryhodnosti straně nepřidaly ani časté výměny na postu předsedy, a navíc s každým z nich byly spojené určité mediálně sledované „kauzy“⁸⁰. Posun KDU-ČSL více do levé části politického spektra vedl k oslabení v souvislosti se vznikem TOP 09. Zvládnutá nebyla ani příprava na volby⁸¹ (Stručná Historie ČSL a KDU-ČSL), přičemž velký vliv mělo i odložení voleb z původního říjnového termínu a s tím související nedostatek finančních prostředků. C. Svoboda po vyhlášení výsledků voleb na svou předsednickou funkci rezignoval a vedení finančně zcela vyčerpané strany převzala první místopředsedkyně Michaela Šojdrová.

5.8. Překonání krize KDU-ČSL pod vedením Pavla Bělobrádka (2010-2019)

V roce 2010 bylo na listopadovém sjezdu strany zvoleno zcela nové vedení v čele s Pavlem Bělobrádkem. Strana se vytratila z předních pozic politické scény a soustředila se na vlastní obnovu a konsolidaci financí i za cenu podstatného zeštíhlení svého aparátu. K určitému obratu ve vnímání KDU-ČSL veřejností došlo v roce 2012, kdy díky kritice vládní sociální politiky a prezentaci vlastních alternativ opět získala pozornost médií i veřejnosti a v senátních volbách strana dosáhla zisku jednoho čistého a dvou dělených mandátů. V roce 2012 lidovci také představili nové logo strany s lipovým listem (KDU-ČSL, 2012).

Volební sjezd na jaře roku 2013 potvrdil ve funkci stávajícího předsedu. Aféra na úřadu vlády ČR vedla k pádu Nečasovy vlády a následnému jmenování úřednické „prezidentské“ vlády Jiřího Rusnoka a vypsání předčasných voleb na říjen. V nich se straně s přehledem podařilo překonat pětiprocentní volební klauzuli, vrátila se do poslaneckých lavic a opět se stala také vládní stranou se třemi křesly ve vládě Bohuslava Sobotky. V podzimních senátních volbách uspěli čtyři její samostatní kandidáti a další tři na společné kandidátce s SZ (Eibl, 2019, s. 14).

Pavel Bělobrádek obhájil svou pozici v čele KDU-ČSL na volebním sjezdu v květnu 2015 a znovu již počtvrté i o dva roky později, když s výrazným náskokem porazil svého vyzyvatele Jiřího Čunka (KDU-ČSL, 2017). Tento sjezd schválil Základní směr politiky KDU-ČSL pro období 2017-2019 nazvaný „Zodpovědná solidarita“ předložený P. Bělobrádkem, o kterém podrobněji pojednám v kapitole „Srovnání současného programového zaměření KDU-ČSL a ÖVP“.

V senátních volbách 2016 byli lidovci nejúspěšnější, neboť k obhajovaným dvěma mandátům

⁸⁰ C. Svoboda se soudil s Domovem Svaté rodiny o dům v pražských Dejvicích

⁸¹ volební slogan „Dobrý den je, když...“ nejen, že nezabral, ale stal se spíše předmětem posměšků

připojili další tři. V květnu roku 2017 KDU-ČSL zahájila volební kampaň společně se stranou Starostů a nezávislých (STAN) v nově sestavené koalici s názvem Lidovci a Starostové. Lidovci se však zalekli desetiprocentní hranice pro vstup do sněmovny a Starostům nakonec nabídli místo koalice vstup na lidovecké kandidátky. To hnutí STAN odmítlo a rozhodlo se kandidovat samostatně (ČT24, 2017a). Volební program lidovců „Zodpovědně pro společný domov“, jehož prioritami byly podpora školství, vzdělávání, konkurenceschopná ekonomika a důstojné podmínky života seniorů, nepřesvědčil dostatečný počet voličů a strana získala 5,8 % hlasů, což bylo o čtyři mandáty méně než v roce 2013. Strana již před volbami deklarovala překážku pro vstup do vládní koalice s hnutím ANO⁸², vzhledem k jejímu přetrvávání se stala součástí uskupení pravostředových stran tzv. Demokratického bloku⁸³ (Eibl, 2019, s. 28-29).

V roce 2018 ve volbách do Senátu slavila KDU-ČSL úspěch již po výsledcích z prvního kola, kdy jejich kandidát J. Čunek získal 50 % hlasů a stal se senátorem. Ve druhém kole však uspěl pouze jeden z kandidátů a lidovci si tak oproti minulým volbám nepolepšili.

5.9. Současná KDU-ČSL

Na sjezdu konajícím se na konci března roku 2019 bylo zcela obměněno předsednictvo strany. P. Bělobrádek ze zdravotních důvodů již nekandidoval. Předsedou se stal Marek Výborný, první místopředsdkyní Šárka Jelínková a řadovými místopředsedy byli zvoleni Jan Bartošek, Bohuslav Niemiec, Štěpán Matek a Petr Hladík. Strana si také zvolila zkratku KDU-ČSL jako nový oficiální název strany (iDNES, 2009a). V lednu 2020 se členové strany setkali na mimořádném sjezdu v Praze, kde M. Výborný z rodinných důvodů odstoupil z vedení strany a ve svém závěrečném proslovu připomněl, že KDU-ČSL má za sebou sto let a při novém restartu by měla vycházet z přání voličů - nadále se opírat o křesťansko-židovské hodnoty, ale rozumět také moderním problémům občanů a stejně jako oni myslet na budoucnost. Na sjezdu delegáti vybrali za nového předsedu strany zkušeného politika Mariana Jurečku, který suverénně porazil další dva kandidáty (J. Bartoška a Jana Horníčka). Do nejužšího vedení lidovců byli nově zvoleni Tomáš Zdechovský a Ondřej Benešík (oficiální stránky KDU-ČSL, 2020).

⁸² KDU-ČSL deklarovala, že nebude součástí vládní koalice s trestně stíhanou osobou tj. předseda strany ANO 2011 Andrej Babiš

⁸³ Demokratický blok vznikl za účelem společného postupu při ustavení Poslanecké sněmovny po volbách v roce 2017 a jeho členem byli společně s KDU-ČSL ODS, TOP 09 a STAN

6. Rakouská lidová strana (ÖVP)

6.1. Politický katolicismus v Rakousku do 2. světové války

Na počátku části věnované Rakouské lidové straně (ÖVP) nejprve velmi stručně shrnu vývoj politického katolicismu na rakouském území. Považuji to za vhodné jednak pro porovnání s českým prostředím a jednak s ohledem na to, že s rakouskou politickou kulturou je spojena dlouhodobá segmentace společnosti podle příslušnosti k sociokulturním a politickým táborům (Hloušek, 2001 s. 348; Hloušek, 2008, s. 87), což podrobněji rozvedu v dalším textu. Jednalo se o tábor sociálně demokratický a katolický⁸⁴, a třetí více různorodý „zbytkový“ národně liberální tábor (Hloušek, 2008, s. 104).

Počátky ideologie katolického tábora jsou spojeny se Stranou práva Karla Hohenwarta, sociálně reformním katolickým hnutím Karla von Vogelsanga a zejména s osobou politika Karla Luegera, působícího v křesťanskosociálně orientovaných spolcích⁸⁵. Jeho dlouhodobé úsilí o vytvoření masové křesťanskosociální strany bylo nakonec korunováno úspěchem a od roku 1893 již lze s určitostí hovořit o existenci Křesťanskosociální strany (CSP)⁸⁶. O tři roky později byla ustavena Katolická lidová strana jako samostatná strana konzervativních katolíků. Obě strany vytvořily v roce 1907 společný poslanecký klub v Říšské radě a ve volbách v roce 1911 již kandidovaly společně. Touto fúzí vznikly příznivé podmínky pro sjednocení katolického tábora. Před první světovou válkou měla CSP postavení tzv. Reichs-Patei, byla uznávaná císařským režimem a teritoriálně rozšiřovala své působení do všech rakouských oblastí (Luther 1992, s. 2; Balík, 2004, s. 71-72).

V období první rakouské republiky⁸⁷ byla CSP již etablovanou stranou. Stále však šlo o konglomerát nejrůznějších spolků s pevnou stranickou strukturou jen na centrální a zemské úrovni. Důležitým spojovacím článkem byla katolická církev, jejíž představitelé měli ve straně významné postavení. Duchovním byl i předseda strany⁸⁸ a její nejvýraznější osobnost Ignaz Seipel.

V ideologické oblasti strana vycházela ze sociální nauky katolické církve, tradičně byla zaměřená antimarxisticky a antisemicky, kladla důraz na federalismus, decentralizaci a regionalismus. Oporu její voličské základny tvořilo katolicky smýšlející venkovské

⁸⁴ oba lze označit i jako sloup

⁸⁵ Karl Lueger byl v čele spolku Sjednocení křesťané (Vereingte Christen), což byl přímý předstupeň CSP

⁸⁶ již v roce 1891 vytvořila vznikající strana v Říšské radě poslanecký klub nazvaný oficiálně Freie Vereinigung für wirtschaftliche Reform auf christlicher Grundlage

⁸⁷ 20. a 30. léta minulého století

⁸⁸ v letech 1921-1930

obyvatelstvo a strana se tedy profilovala nejen na konfliktní linii církev stát, ale i město - venkov. Šlo však o stranu integrační, kterou volili rolníci, dělníci, zaměstnanci, ale i představitelé finančního a průmyslového kapitálu (Hloušek, 2008, s. 139-140; Wohnout, 2004, s. 181-182).

CSP měla v tomto období silnou mocenskou pozici. Z jejich řad vzešlo sedm kancléřů⁸⁹. V prvních poválečných letech ve snaze stabilizovat poměry učinila strana částečný obrat doleva⁹⁰ a přistoupila na spolupráci se Sociálně demokratickou dělnickou stranou (SPAP) v rámci velké koalice. Ta se však pro nepřekonatelné programové rozpory v roce 1920 rozpadla. Poté CSP vládla s koaličními partnery z národně liberálního tábora. Tento tzv. „občanský blok“ se programově vymezoval vůči sociální demokracii (tzv. „marxistický blok“). Na počátku 30. let se po smrti I. Seipela nová generace politiků CSP představovaná Engelbertem Dollfussem a Kurtem Schuschniggem pokusila čelit krizi a úbytku voličů odklonem od demokracie k autoritarismu (Hloušek, 2008, s. 140).

Rakousko se v letech 1933-1934 postupně přeměnilo v autoritativní korporativní (stavovský) stát s novou ústavou a změněným politickým systémem. Tento proces byl provázen občanskou válkou a pokusem o nacistický puč. Jedinou stranou se stala integrační Vlastenecká fronta (VF), do které byla CSP transformována. Katolický tábor představoval oporu nového režimu jak proti sociální demokracii, tak proti nacismu. Existence tohoto státu byla ukončena okupací nacistického Německa v březnu 1938 (Hloušek, 2008, s. 145-146; Hloušek, 2001, s. 348).

6.2. Založení ÖVP a období první velké koalice (1945-1966)

Rakouská lidová strana byla založena ve Vídni bezprostředně po obnovení rakouské nezávislosti dne 17. dubna 1945⁹¹. Měla představovat novou, moderní a progresivní stranu s čistým štítem, hlásící se k parlamentní demokracii a k rakouskému národu, nezátíženou problematiku předválečnou minulostí CSP. Fakticky však kontinuita obou stran do jisté míry existovala. Šlo především o převzetí členské i voličské základny tvořené zejména zemědělci, katolickými podnikateli a úředníky. Společná byla i vazba na katolickou církev, ta však u ÖVP již zeslabovala. Strana se v následujících letech chtěla oprostít od nálepky konfesní strany a získat širší okruh voličů. Prvním programem strany bylo tzv. „15 programových bodů“⁹², ve

⁸⁹ Ignaz Seipel, Rudolf Ramek, Ernst Streeruwitz, Karl Vaugoin, Otto Ender, Karl Buresch, Engelbert Dollfuss

⁹⁰ v originále Linkskurz

⁹¹ ÖVP založil předseda strany Leopold Kunschak, řídicí předseda Hans Pernter a generální tajemníci Lois Weinberger, Julius Raab a Felix Hurdes

⁹² v originále: „15 programmatischen Leitsätzen“ vydaných v polovině června 1945

kterých se hlásila k odkazu politických sil, které byly založeny na rakouské tradici a bránily rakouskou nezávislost. Považovala se za stranu integrační, sjednocující všechny loajální Rakušany oddané demokracii. Byly zde formulovány hlavní zásady státní, kulturní, vzdělávací, hospodářské a sociální politiky. Strana zejména usilovala o nové, svobodné, nezávislé a životaschopné Rakousko podle zásad skutečné demokracie a o budování sociálního státu. Žádala potrestání nacistických zločinů a vyloučení všech osob zkompromitovaných za hitlerovského režimu z veřejných funkcí a obnovení právního státu zaručujícího rovnost občanů před zákonem (Balík, 2004, s. 72; Austria-Forum 2015a).

Zástupci ÖVP zasedli spolu se Socialistickou stranou Rakouska (SPÖ) a s Komunistickou stranou Rakouska (KPÖ) již v prozatímní vládě⁹³ kancléře Karla Rennera. Z prvních poválečných parlamentních voleb na podzim 1945 vyšli lidovci vedeni novým předsedou Leopoldem Figlem s 49,80 % hlasů a 85 mandáty jako vítězná strana před SPÖ. Stali se vůdčí politickou a vládní silou a tuto pozici si udrželi až do konce šedesátých let. Po odchodu KPÖ z trojkoaliční vlády v roce 1947 následovaly dvě dekády vlád velké koalice ÖVP a SPÖ, kdy byl kancléřem vždy předseda lidovců⁹⁴. Tyto koalice měly širokou voličskou podporu, neboť každá z vládních stran dokázala stabilně oslovit nad 40 % voličů. ÖVP se vůči socialistům jednoznačně vymezovala jako strana středu⁹⁵. Proti socialismu stavěla ideu křesťanského solidarismu, v němž se spojují prvky liberalismu a konzervatismu (Hloušek, 2001, s. 36-41; Mommsen-Reindl, 1976, s. 36-41).

V roce 1952 byly schváleny nové programové principy ÖVP s názvem „*Všechno pro Rakousko*“⁹⁶. Strana je v nich charakterizována jako politické sdružení všech Rakušanů, kteří jsou loajální ke své vlasti a kteří na základě křesťansko-západního kulturního pohledu zastupují programové principy strany, zejména zásady solidarity a zdravého federalismu v protikladu ke snahám o třídní společnost a centralismus a prosazují cestu demokracie ve svobodném a nezávislém Rakousku (Austria-Forum 2015b).

Po porážce lidoveckého kandidáta Heinricha Gleißnera v prvních volbách spolkového prezidenta v květnu 1951 bylo vedení strany podrobena kritice a začalo se prosazovat ekonomické křídlo vedené Juliem Raabem, který byl v roce 1953 zvolen do předsednické funkce. ÖVP v této době přijala koncepci sociálně tržního hospodářství a usilovala v souvislosti se sbalovací státního rozpočtu o úsporná opatření. V roce 1955 se podařilo za

⁹³ tzv. „*Dreifaltigkeitformel*“

⁹⁴ Leopold Figl, Julius Raab, Alfons Gorbach a Josef Klaus

⁹⁵ v originále: „*Partei der Mitte*“

⁹⁶ v originále „*Alles für Österreich*“

příslib neutrality dosáhnout podepsání státní smlouvy o ukončení okupace čtyř mocností (Austria-Forum 2019).

V roce 1958 strana přijala programový dokument pod názvem „*Co chceme*“⁹⁷, ve kterém reaguje na požadavky moderní doby „atomového věku“. Podle něj má být politika založena na respektování jednotlivce, nesmí připustit, a by se člověk stal jen technologickým otrokem, ale musí mu umožnit se svobodně rozvíjet a využívat výtěžky vědy, dát mu příležitost k vnitřnímu obohacení a duchovnímu životu. Strana navazuje na dědictví křesťanské západní kultury, náboženství považuje za významné pro vzdělávání i utváření společného života lidí, materialismus, marxismus, liberalismus a neomezený nacionalismus pokládá za formy myšlení, které neodpovídají novému vědeckému pohledu na svět. V oblasti zahraniční politiky je orientována na mírovou evropskou spolupráci a hospodářskou integraci, závazek neutrality je spojen s nutností vlastní obrany země a tedy vlastní armády (Austria-Forum 2015c).

Novým předsedou strany se stal v roce 1961 Alfons Gorbach, představitel stranického reformního hnutí „Nová rakouská společnost“⁹⁸. V roce 1963 ho nahradil Josef Klaus (Austria-Forum 2019).

V roce 1965 byla programová linie ÖVP doplněna tzv. „*Klagenfurtským manifestem*“. Strana si v něm klade za cíl poskytnout člověku, který je nositelem nezcizitelných práv, příležitost svobodně se rozvíjet ve prospěch obecného blaha. Rakousko chápe jako svou vlast v rámci Evropy. Výslovně se hlásí se k zásadám demokracie, subsidiarity a federalismu, soukromé vlastnictví považuje za součást svobody, vnímá ale potřebu regulačních opatření státu. Považuje se za stranu lidu a pro lidi, prosazuje solidaritu, sociální partnerství a sociální odpovědnost a spravedlnost. Důraz je kladen na svobodu osobnosti, která je spojována s odpovědností a dále na lidská práva a svobody, přičemž tato práva jsou vykonávána efektivněji, když není ve společnosti příliš silná role státu. Manifest se dále soustřeďuje na otázky rodiny, vzdělávání a kultury (Austria-Forum 2015d).

6.3. Jednobarevná vláda ÖVP a sedmá let v opozici (1966-1986)

V polovině 60. let docházelo ve velké koalici k roztržkám a i v ÖVP se ozývaly hlasy, nepovažující dosavadní způsob vládnutí za nezbytný. Tento názor zastával i předseda Klaus. Pod jeho vedením začala strana překračovat hranice tradičního katolického sociokulturního táborového prostředí a otvírat se širšímu spektru voličů. Dosažení absolutní většiny ve volbách

⁹⁷ v originále: „*Was wir wollen*“

⁹⁸ v originále „*Neue Österreichische Gesellschaft*“

v roce 1966⁹⁹ lidovcům umožnilo po neúspěšných koaličních jednáních sestavit jednobarevnou vládu v čele s kancléřem Klausem (Hloušek, 2008, s. 164 a 176).

Následující volby do Národní rady v roce 1970 dopadly sice ne zcela jednoznačným vítězstvím SPÖ¹⁰⁰, ale když se nepodařilo obnovit velkou koalici pod socialistickým vedením, vznikl menšinový kabinet předsedy SPÖ Bruna Kreiského, podporovaný Svobodnou stranou Rakouska (FPÖ)¹⁰¹. V mimořádných volbách v následujícím roce socialisté získali těsně absolutní většinu a vytvořili tentokrát již jednobarevnou většinovou vládu. Stejná situace se opakovala v letech 1975 a 1979 (Jeřábek, 2010 s. 167). Za čtyři roky již SPÖ většinu neobhájila a byla nucena vyjednávat. Výsledkem nakonec byla kompromisní malá koalice SPÖ s FPÖ vedená Kreiského nástupcem Fredem Sinowatzem (Hloušek, 2008, s. 165-170). Lidovci se tak dostali na 17 let do opozice. Nedařilo se jim najít lídra, který by byl vhodnou protiváhou charismatickému socialistovi B. Kreiskému (Dusek, 1988, s. 260-261). Po rezignaci J. Klause v roce 1970 byl krátce v čele strany jeho spolupracovník a bývalý vicekancléř Herrmann Withalm. V červnu 1971 zvolený Karl Schleinzer tragicky zahynul při automobilové nehodě jen tři měsíce před volbami v roce 1975. Jeho následovníkem byl až do roku 1979 Josef Taus.

Odlivu voličů se strana snažila čelit novým programem. Rok 1972 byl vyhlášen jako „Rok stranické práce“ a byl přijat dlouhodobý programový dokument nazvaný „*Salzburský program*“¹⁰², který byl považován za jeden z nejmodernějších evropských programů své doby. ÖVP se v něm prezentuje jako demokratická progresivní středová strana, která vychází z křesťanského chápání společnosti, ale není vázána na žádnou církev. Dále jako strana sociálně integrační, která je otevřená všem a snaží se koordinovat zájmy různých skupin. Základními zásadami programu jsou křesťanský personalismus, jako záruka svobody a důstojnosti člověka, solidarismus jako alternativa k individualismu a kolektivismu a subsidiarita jako ochrana před všemohoucím státem. Dále prosazuje principy sociálního partnerství, rovnosti a odpovědnosti. V ekonomické oblasti hájí sociálně tržní ekonomiku jako nástroj k dosažení nejdůležitějšího cíle sociální politiky, což je vyšší kvalita života. Za prioritní jsou považovány ochrana zdraví a životního prostředí, pozornost je věnována vzdělávání, sociální politice, ale např. i humánnímu pracovnímu prostředí a smysluplnému využití volného času. Podrobně jsou rozpracovány otázky týkající se mládeže, starší generace

⁹⁹ 48,34 %

¹⁰⁰ SPÖ získala 81 mandátů (48,4 %), ÖVP získala 79 mandátů (44,7 %)

¹⁰¹ v češtině se též užívá název „*Svobodomyšlná strana Rakouska*“

¹⁰² v originále: „*Salzburger Programm*“

a rovnoprávného postavení mužů a žen (Austria-Forum 2017).

V letech 1979 až 1989 zastával předsednickou funkci populární politik a dlouholetý ministr zahraničí Alois Mock. Pod heslem: „*Ne voliči, ÖVP se musí změnit!*“¹⁰³ přikročil k rozsáhlé stranické reformě, při níž bylo posíleno centrum na úkor suborganizací (Austria-Forum 2019). A. Mock se soustředil na zajištění pracovních míst, zvýšení kupní síly a snížení daní a podařilo se mu stranu znovu přivést do vlády (Austria-Forum 2019).

6.4. ÖVP v období druhé velké koalice (1987-2000)

V listopadu 1986 se konaly předčasné volby do Národní rady, ve kterých zvítězili socialisté jen o necelá 2 % před lidovci¹⁰⁴. Na jejich úkor posílila FPÖ a Zelení¹⁰⁵, kteří se poprvé stali parlamentní stranou. Pro SPÖ bylo zvolení populisty Jörga Haidera předsedou FPÖ důvodem k ukončení koaliční spolupráce. Za této situace byla po letech znovu vytvořena vláda velké koalice SPÖ a ÖVP, kterou vedl socialista Franz Vranitzky. Tento model byl zopakován i po následujících volbách v roce 1990, přestože v nich lidovci výrazně¹⁰⁶ propadli a opět se zvýšila podpora FPÖ¹⁰⁷ (Hloušek, 2008, s. 194).

Na přelomu 80. a 90. let minulého století došlo k opakované změně na postu předsedy lidovců. Poprvé byla důvodem vnitrostranická krize, jejímž důsledkem bylo v roce 1989 zvolení Josefa Riegela, který prosadil do základního programu strany koncept ekosociální tržní ekonomiky a ve straně se snažil uplatnit inovace týkající se politické komunikace. Lidovci neměli být pasivní, ale sami určovat politická témata a nalézat tak nové zdroje pro získávání voličů. Po neúspěchu ve volbách v roce 1990, kdy strana ztratila 17 křesel, ho nahradil Erhard Busek (Hloušek, 2008, s. 214; Stirnemann, 1993, s. 669-693).

V roce 1994 se konaly další parlamentní volby, jen krátce po referendu, kterým občané Rakouska schválili vstup do EU¹⁰⁸. Názor na tuto otázku znamenal nové rozdělení politického spektra na zastánce a odpůrce integrace a tedy novou konfliktní linii podle Lijpharta. Jako proevropské strany se profilyvaly SPÖ¹⁰⁹, ÖVP a nové Liberální fórum (LIF)¹¹⁰. V těchto

¹⁰³ v originále: „*Nicht die Wähler, die ÖVP muss sich ändern!*“

¹⁰⁴ ve volbách získali SPÖ 80 mandátů (43,1 %), ÖVP 77 mandátů (41,3 %), FPÖ 18 mandátů (9,7 %)

¹⁰⁵ na kandidátce pod názvem Zelená alternativní kandidátka/Freda Meissner-Blau (Grüne Alternative-Listen Freda Meissner-Blau - GAL) společně kandidovaly Sjednocení zelení Rakouska (Vereinigte Grünen Österreichs - VGÖ), Alternativní kandidátka Rakouska (Alternative Liste Österreichs - ALÖ) a další skupiny, v roce 1987 došlo ke sjednocení do jednoho subjektu pod názvem Zelení - Zelená alternativa (Grüne - Grüne Alternative)

¹⁰⁶ o více než 9 % a 17 křesel

¹⁰⁷ v těchto volbách získali SPÖ 80 mandátů (42,8 %), ÖVP 60 mandátů (32,1 %), FPÖ 33 mandátů (16,6 %)

¹⁰⁸ pro vstup do EU se vyslovilo 66,6 % voličů

¹⁰⁹ v roce 1991 se Socialistická strana Rakouska přejmenovala na Sociálně demokratickou stranu Rakouska, zkratka však zůstala stejná

volbách došlo k tak významnému poklesu přízně voličů obou nejsilnějších stran¹¹¹, že ztratily dvoutřetinovou většinu v Národní radě potřebnou k prosazení některých zákonů. Ve vládnutí opět pokračovala ÖVP společně s SPÖ. Obě tyto strany totiž praktikovaly vůči opět významně posílené FPÖ¹¹² strategii tzv. „*Ausgrenzung*“, tj. tichou dohodu o vyloučení této strany z možných koalic. Vztahy ve velké koalici se však začaly vyhrcovat a vyvrcholily vládní krizí v souvislosti s rozdílnými názory na státní rozpočet a vypsáním předčasných voleb. Do krize se dostala i samotná ÖVP a jejím důsledkem bylo zvolení nového předsedy na stranickém sjezdu ve Vídni v dubnu 1995. Stal se jím Wolfgang Schüssel, za jehož vedení se strana posunula více do pravé části spektra, prezentovala se jako dominantní konkurent SPÖ, ovšem na pravici si zároveň konkurovala s FPÖ. Strana také zlepšila svůj politický marketing a postupně započala také s modernizací (Hloušek, 2008, s. 196-197, 205 a 214).

Na sjezdu v roce 1995 byl rovněž schválen tzv. Vídeňský program. Jeho první část¹¹³ obsahuje charakteristiku strany a její cíle a zásady. Ty jsou v druhé části¹¹⁴ podrobněji rozpracovány pro jednotlivé oblasti. ÖVP je zde definována jako všelidová křesťanskodemokratická strana, která vychází z konzervativních křesťanských hodnot a hájí zájmy liberálního státu a otevřené společnosti. Stále je prosazována zásada subsidiarity, jak ve vztahu k zemské a místní samosprávě, tak v rámci EU. V ekonomické části je zastáván princip ekonomického liberalismu se silným akcentem na ochranu životního prostředí, udržitelný rozvoj a sociální spravedlnost (ekosociální tržní ekonomika). V programu se vedle tradičních témat objevují i nová jako je např. bezpečnost a boj proti zločinu, včetně problematiky drog, energetika, doprava, média a telekomunikace. Ve vztahu k cizincům se vyslovuje pro humánní přístup, Rakousko má nadále plnit povinnosti azylové země, přistěhovalectví však nemůže být neomezené na úkor rakouského obyvatelstva a je třeba ho regulovat a s nelegální migrací bojovat. Ve vztahu k EU se strana zasazuje o uplatňování demokratických principů, o další prohlubování spolupráce, zejména o realizaci hospodářské a měnové unie, podporuje rozšiřování o další státy. Program se věnuje se i otázkám mezinárodní bezpečnosti a postavení Rakouska ve světě (Austria-Forum 2018).

V mimořádných prosincových volbách v roce 1995 si obě vládnoucí strany své výsledky z předchozího roku mírně vylepšily, podařilo se jim těsně o jeden hlas překonat ústavní

¹¹⁰ LIF vznikla v únoru 1993 odštěpením části členů FPÖ nesouhlasících s Haiderovou politikou

¹¹¹ ve volbách získali SPÖ 65 mandátů (34,9 %), ÖVP 52 mandátů (27,7 %)

¹¹² FPÖ získala 42 mandátů (22, 5 %)

¹¹³ tzv. „Unser Selbstverständnis“

¹¹⁴ tzv. „Unsere Position“

většinu¹¹⁵. Velká koalice tak pokračovala i v dalším období, přičemž ÖVP se dostávala do pozice silnějšího partnera (Hloušek, 2008, s. 198; Müller, 2003, s. 106-107).

6.5. Období vládní koalice ÖVP a FPÖ pod vedením Wolfganga Schüssela (2000-2007)

Následující volby v roce 1999 sice vyhrála SPÖ, ale s historicky nejmenším počtem hlasů. ÖVP skončila až na třetím místě, kdy ji těsnou většinou 415 hlasů překonala druhá FPÖ¹¹⁶, která své hlasy získala především na úkor lidovců. Pověření k jednáním o sestavení vlády získal W. Schüssel, který prolomil dosavadní tabu a vytvořil „černo-modrou“ koaliční vládu ÖVP a FPÖ. Ta však zejména díky Haiderově osobě vzbuzovala určité kontroverze nejen v Rakousku, ale i v členských státech EU¹¹⁷ (Jeřábek, 2010, s. 170). Prezident Thomas Klestil tuto vládu jmenoval teprve poté, co předsedové obou stran podepsali deklaraci, že budou dodržovány základní demokratické hodnoty, podporován evropský integrační proces a odmítána xenofobie, antisemitismus a rasismus. Důsledkem této situace bylo, že J. Haider přenechal místo vicekancléře v Schüsselově kabinetu a posléze i předsedy FPÖ politicky přijatelnější Sussane Riess-Passerové. Přesto měl J. Haider ve straně nadále obrovský neformální vliv. V koalici i uvnitř FPÖ docházelo k neshodám, které vyvrcholily v roce 2002, kdy v souvislosti povodněmi bylo navrženo odložení plánované daňové reformy. To v konečném důsledku vyvolalo rezignaci části vládní reprezentace FPÖ a následně k předčasné volby. V nich jasně dominovali lidovci, kterým se podařilo překročit po mnoha letech hranici 40 % hlasů a dosáhnout vůbec největšího zisku ze všech stran za éry 2. rakouské republiky, a to především na úkor FPÖ¹¹⁸. Rozhovory o budoucím kabinetu nebyly úspěšné s SPÖ ni se Zelenými a tak byla nakonec obnovena koalice ÖVP - FPÖ opět pod vedením kancléře W. Schüssela. V roce 2005 došlo k rozkolu v FPÖ, kdy Haiderovo křídlo stranu opustilo a založilo nové hnutí pod názvem Svaz pro budoucnost Rakouska (BZÖ). Lidovci pak pokračovali ve vládní koalici právě s BZÖ (Hloušek, 2008, s. 199-202, 207 a 226).

Třetí volby do Evropského parlamentu v roce 2004 se sice netěšily velkému zájmu voličů¹¹⁹, ale vypovídaly o rovnoměrném rozložení přízně mezi oběma největšími stranami¹²⁰. Tento

¹¹⁵ v mimořádných volbách získali SPÖ 71 mandátů (38,1 %), ÖVP 52 mandátů (28,3 %)

¹¹⁶ ve volbách získali SPÖ 65 mandátů (33,2 %), ÖVP 52 mandátů (26,9 %), FPÖ 52 mandátů (26,9 %)

¹¹⁷ EU zavedla proti Rakousku bilaterální sankce, které však byly po posouzení stavu demokracie a lidských práv (tzv. „Zpráva tří moudrých“) v září 2000 odvolány

¹¹⁸ v předčasných volbách získali ÖVP 79 mandátů (42,3 %), SPÖ 69 mandátů (36,5 %), FPÖ 18 mandátů (10,0 %), Zelení 17 mandátů (9,5 %),

¹¹⁹ volilo jen 42 % voličů

¹²⁰ v evropských volbách získali SPÖ 5 mandátů (33,3 %), ÖVP 5 mandátů (32,7 %)

trend se potvrdil ve volbách do Národní rady o dva roky později, kdy sociální demokraté zvítězili jen s minimálním rozdílem před lidovci¹²¹. Výsledkem tříměsíčních složitých jednání byla třetí éra velkých koalic. Dva dny před jmenováním vlády odstoupil z funkce předsedy ÖVP W. Schüssel. Jeho nástupcem se stal Wilhelm Moltener, který zaujal i post vicekancléře a ministra financí ve vládě Alfreda Gusenbauera (Hloušek, 2008, s. 208-210; Austria-Forum 2019).

6.6. ÖVP v období třetí velké koalice (2007-2017)

Počátkem roku 2008 se ve vládní koalici začaly objevovat první problémy, které vyvrcholily na podzim. ÖVP vypověděla sociálním demokratům koaliční smlouvu a iniciovala předčasně volby, které se nakonec konaly v září téhož roku. V nich ÖVP utrhla největší historickou porážku od druhé světové války, znamenající ztrátu 15 mandátů, přesto zůstala druhou nejsilnější stranou. Oslabil však i vítěz voleb SPÖ a naopak posílily FPÖ a BZÖ (Jeřábek, 2010 s. 172)¹²². Volební neúspěch lidovců vedl k odstoupení W. Moltenera z čela strany. Novým předsedou se stal dosavadní místopředseda a ministr životního prostředí Josef Pröll, který nakonec dohodl pokračování vládní koalice se sociálními demokraty, tentokrát pod vedením kancléře Wernera Faymanna. V roce 2011 byl J. Pröll nucen z důvodů vážných zdravotních problémů odejít z politiky. V čele ÖVP i vládní reprezentace ho nahradil ministr zahraničí Michael Spindelegger. Po parlamentních volbách v roce 2013, kdy lidovci získali sice pouhých 24 %, ale znovu obsadili poměrně velice těsně pomyslnou druhou příčku¹²³, se ujal vlády druhý kabinet kancléře W. Faymanna, znovu složený ze zástupců SPÖ a ÖVP. M. Spindelegger v srpnu 2014 z důvodu sporů o daňovou reformu po osmi měsících ve vládě poměrně nečekaně rezignoval na stranické i vládní funkce. (Der Standard 2014).

Po Spindeleggerově odstoupení zastával funkci předsedy lidovců až do roku 2017 Reinhold Mitterlehner, který zahájil stranickou reformu ve směru liberalizace a modernizace, a to i s ohledem na konkurenci nové buržoazně liberální strany NEOS - Nové Rakousko a Liberální fórum. ÖVP měla být také stranou „mladší a ženštější“. Na pořadu dne byla také nutnost vybalancovat vztah strany s katolickou církví a to v souvislosti s prosazením zákona o reprodukční medicíně přes odpor církve i dalšími problémy, jako byly např. diskuze o euthanasii (Die Presse 2015). Na tyto výzvy reagoval nový základní program strany

¹²¹ ve volbách získali SPÖ 68 mandátů (35,3 %), ÖVP 66 mandátů (34,3 %)

¹²² ve volbách získali SPÖ 57 mandátů (29,3 %), ÖVP 51 mandátů (26 %), FPÖ 34 mandátů (17,5 %), BZÖ 21 mandátů (10,7 %)

¹²³ ve volbách získali SPÖ 52 mandátů (26,8 %), ÖVP 47 mandátů (24 %), FPÖ 40 mandátů (20,5 %), BZÖ 24 mandátů (12,4 %)

schválený v květnu 2015, který přiblížím v kapitole o komparaci současných programových zaměření KDU-ČSL a ÖVP. Schválen byl rovněž nový organizační statut¹²⁴.

6.7. Současná ÖVP pod vedením Sebastiana Kurze (Neue Volkspartei)

Změny na rakouské politické scéně nastaly po prezidentských volbách v květnu 2016¹²⁵, kdy rezignoval kancléř W. Faymann, kterého nahradil Christian Kern (Der Standard 2016). V květnu 2017 opustil R. Mitterlehner z důvodů vnitrostranických problémů vládu i předsednické křeslo ve straně. Vedení strany převzal ministr zahraničí Sebastian Kurz, odmítl však funkci vicekancléře. Poté, co byl celostátním sjezdem strany v červenci 2017 zvolen drtivou většinou 98,7 % hlasů novým předsedou, vypověděl koaliční smlouvu a prosadil předčasné volby (Temel, 2017). Tento sjezd odstartoval nejen volební kampaň, ale i změnu image strany. Místo označení „*Österreichische Volkspartei*“ strana začala užívat označení „*Die Neue Volkspartei*“ a bylo změněno i logo strany, kdy černou nahradila tyrkysová (Kurier, 2017). Pozornost se také více soustředila na osobnost S. Kurze¹²⁶, jako mediální tváře strany. Jako předvolební témata byla akcentována bezpečnostní politika a migrace, přičemž strana zaujala tvrdší pozici obdobnou FPÖ, pozornost byla věnována integraci, politickému islámu a budování paralelních společností. V ekonomických a sociálních otázkách zastávali lidovci liberální pozici, požadovali nižší daně a méně regulací a byrokracie a kritizovali finanční zátěž. Strana se i nadále profilovala jako proevropská, čímž se vymezovala právě proti FPÖ. Ve volbách konaných v říjnu 2017 lidovci zvítězili s největším počtem hlasů od roku 2002¹²⁷. Výsledkem povolebních jednání byla vládní koalice ÖVP a FPÖ v čele s kancléřem Kurzem (ČTK, 2017).

V květnu 2019 otrásla rakouskou politickou scénou aféra „*Ibiza*“, při níž vyšla najevo nahrávka svědčící o podpoře vicekancléře a předsedy FPÖ Heinze-Christiana Stracheho ruským oligarchovu v minulých volbách výměnou za státní stavební zakázku¹²⁸. Důsledkem tohoto skandálu bylo odstoupení Stracheho z vládních funkcí a vypovězení koaliční dohody S. Kurzem (Der Standard, 2019a). Kurzova jednobarevná vláda však neprošla hlasováním o důvěře a následujících sedm měsíců zemi vedla úřednická vláda Brigitte Bierleinové (Der Standard, 2019b).

¹²⁴ v originále: „*Organisationsstatut*“

¹²⁵ do druhého kola nepostoupili kandidát SPÖ ani ÖVP

¹²⁶ strana kandidovala ve volbách pod názvem „*Liste Sebastian Kurz - die Neue Volkspartei*“

¹²⁷ ve volbách získali ÖVP 62 mandátů (31,5 %), SPÖ 52 mandátů (26,9 %), FPÖ 51 mandátů (2 %), NEOS 10 mandátů (5,3 %)

¹²⁸ tj. v parlamentních volbách v roce 2017

Předčasné parlamentní volby se konaly na konci září roku 2019. Volební program lidovců usiloval zejména o zachování rakouské identity a křesťanských tradic, pokračoval v nastoupeném kurzu tvrdší azylové politiky, boje proti nelegální migraci a islámu. Odmítal zadlužení na úkor příštích generací, prosazoval snížení daňového zatížení, zavedení ošetrovatelského pojištění a v oblasti ochrany klimatu vodíkovou strategii. Lidovci volby suverénně vyhráli s náskokem 16 % před druhým SPÖ. Svobodní si kvůli kauze „Ibiza“ oproti minulým parlamentním volbám pohoršili o téměř 10 % a na čtvrtém místě se umístili Zelení, s kterými nakonec S. Kurz vytvořil vládní kabinet (Der Standard, 2020).

7. Komparace KDU-ČSL a ÖVP

7.1. Srovnání volebních výsledků KDU-ČSL do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a ÖVP do Národní rady Rakouské republiky

Otázkám jednotlivých voleb, včetně příčin dosažených výsledů ÖVP a KDU-ČSL, jsem se již podrobně věnovala v předešlých kapitolách, v této podkapitole budu pomocí přehledných tabulek pouze srovnávat volební výsledky obou lidových stran do dolních komor parlamentu.

Tabulka č. 1: Výsledky parlamentních voleb koalice KDU v roce 1990 a KDU-ČSL v roce 1992

Rok voleb	Federální shromáždění						Česká národní rada		
	Sněmovna lidu			Sněmovna národů			Hlasy v %	Počet hlasů	Počet mandátů
1990	8,69	629 359	9	8,75	633 053	6	8,42	607 134	20
1992	5,98	388 122	7	6,08	394 296	6	6,28	406 341	15

vlastní zpracování podle: <https://www.volby.cz/>

V prvních svobodných parlamentních volbách zůstal volební výsledek KDU za očekáváním, důvodem byla aféra předsedy strany J. Bartončíka, ale i volba Občanského fóra většinou společnosti na protest proti komunismu. Přízeň voličů KDU lze považovat za vyváženou, pokud jde o volby do všech tří zákonodárných sborů.

V roce 1992 dostali lidovci ještě nižší počet hlasů, než ve volbách před dvěma lety, ale i tak se jim podařilo zůstat vládní stranou.

Tabulka č. 2: Výsledky voleb KDU-ČSL do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR

Rok voleb	Počet hlasů (absolutní)	Počet hlasů v %	Počet mandátů
1996	489 349	8,08	18
1998	537 013	9,00	20
2002	680 671 ¹²⁹	14,27*	31*/KDU-ČSL 21
2006	386 706	7,22	13
2010	229 717	4,39	0
2013	336 970	6,78	14
2017	293 643	5,80	10

vlastní zpracování podle: <https://www.volby.cz/>

Po vzniku samostatné České republiky byl rok 2002 pro KDU-ČSL co do získaných voličských hlasů bezpochyby nejúspěšnějším. I přesto, že v tomto roce přišlo k volebním urnám historicky nejméně oprávněných voličů, lidovcům se v koalici s US-DEU podařilo přesáhnout vytoužené 10% hranice. V dalších volbách se však jejich zisky ztenčily téměř na polovinu a o další čtyři roky již strana nepřekročila ani 5% volební klauzuli, a neměla tak nárok na zastoupení v Parlamentu. V roce 2013 se jí však jako jediné české straně podařil návrat do poslaneckých lavic a při posledních volbách v roce 2017 se na parlamentních pozicích udržela, zaznamenala však druhý nejhorší výsledek v historii.

¹²⁹ koalice KDU-ČSL, US-DEU

Tabulka č. 3: Výsledky voleb ÖVP do Národní rady (v letech 1945 - 2019)

Rok voleb	Počet hlasů (absolutní)	Počet hlasů v %	Počet mandátů
1945	1 602.227	49,80	85
1949	1 846 581	44,03	77
1953	1 781 777	41,26	74
1956	1 999 986	45,96	82
1959	1 928 043	44,19	79
1962	2 024 501	45,43	81
1966	2 191 109	48,35	85
1970	2 051 012	44,69	78
1971	1 964 713	43,11	80
1975	1 981 291	42,95	80
1979	1 981 739	41,90	77
1983	2 097 808	43,20	81
1986	2 003 663	41,29	77
1990	1 508 600	32,06	60
1994	1 281 846	27,67	52
1995	1 370 510	28,29	52
1999	1 243 672	26,91	52
2002	2 076 833	42,30	79
2006	1 616 493	34,33	66
2008	1 269 656	25,98	51
2013	1 125 876	23,99	47
2017	1 595 526	31,47	62
2019	1 789 417	37,46	71

vlastní zpracování podle: <https://www.bmi.gv.at/>

ÖVP ve všech volbách do Národní rady do 90. let minulého století získala procentuální zisk přes 40 %. Až ve volbách v roce 1990 strana zaznamenala prudký pokles, ztratila 17 křesel a její volební zisky se ztenčovaly až do roku 1999. Rok 2002 byl ovšem pro rakouské lidovce obdobně úspěšný, jako pro jejich české kolegy, a strana se opět mohla těšit z vysoké volební podpory přes 40 %. V následujících třech volebních obdobích se však její zisky opět ztenčovaly až na historické minimum necelých 24 % v roce 2013. V roce 2017 však došlo opět k prudkému nárůstu voličské podpory a o dva roky později strana atakovala hranici 38 % voličské podpory a zvítězila s největší náskokem za celou historii strany.

7.2. Podíl ve vládách KDU-ČSL a ÖVP

Nyní se budu zabývat účastí KDU-ČSL a ÖVP ve vládních kabinetech a přehledně shrnu, v jakém období a v jakém počtu měly zde lidové strany své zástupce. U KDU-ČSL uvádím i jmenný seznam lidoveckých ministrů, jelikož má bakalářská práce je věnována především této straně a i s ohledem na to, že v československých a českých vládách je zástupců lidovců ve vládě o poznání méně, než ve vládách rakouských.

Tabulka č. 4: Účast KDU-ČSL ve vládách první republiky (1918-1938)

Časové období	Předseda vlády	Ministři za ČSL
14.11.1918 - 08.07.1919	Karel Kramář	Mořic Hruban - ministr bez portfeje

08.07.1919 - 25.05. 1920	Vlastimil Tusar	bez zastoupení
25.05.1920 - 15.09.1920	Vlastimil Tusar	bez zastoupení
15.09.1920 - 26.09.1921	Jan Černý	úřednická vláda, bez zastoupení
26.09.1921 - 07.10.1922	Edvard Beneš	Jan Šrámek - ministr železnic Josef Dolanský - ministr spravedlnosti
07.10.1922 - 09.12.1925	Antonín Švehla	Jan Šrámek - ministr veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy Josef Dolanský - ministr spravedlnosti
09.12.1925 - 18.03.1926	Antonín Švehla	Jan Šrámek - ministr pošt a telegrafů František Nosek - ministr vnitra Josef Dolanský - ministr pro zásobování lidu
18.03.1926 - 12.10.1926	Jan Černý	úřednická vláda, bez zastoupení
12.10.1926 - 01.02.1929	Antonín Švehla	Jan Šrámek - ministr sociální péče, ministr veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy (správce resortu) - do 15.1.1927 František Nosek - ministr pošt a telegrafů
01.02.1929 - 07.12.1929	František Udržal	Jan Šrámek - ministr sociální péče, ministr veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy (správce resortu) - od 8.10.1929 František Nosek - ministr pošt a telegrafů
07.12.1929 - 29.10.1932	František Udržal	Jan Šrámek - ministr pro sjednocení zákonů a organizace správy Jan Dostálek - ministr veřejných prací
29.10.1932 - 14.02.1934	Jan Malypetr	Jan Šrámek - ministr pro sjednocení zákonů a organizace správy Jan Dostálek - ministr veřejných prací
14.02.1934 - 04.06.1935	Jan Malypetr	Jan Šrámek - ministr pro sjednocení zákonů a organizace správy Jan Dostálek - ministr průmyslu, obchodu a živností
04.06.1935 - 05.11.1935	Jan Malypetr	Jan Šrámek - ministr pro sjednocení zákonů a organizace správy Jan Dostálek - ministr veřejných prací
05.11.1935 - 18.12.1935	Milan Hodža	Jan Šrámek - ministr pro sjednocení zákonů a organizace správy Jan Dostálek - ministr veřejných prací
18.12.1935 - 21.07.1937	Milan Hodža	Jan Šrámek - ministr pro sjednocení zákonů a organizace správy Jan Dostálek - ministr veřejných prací
21.07.1937 - 22.09.1938	Milan Hodža	Jan Šrámek - ministr pro sjednocení zákonů a organizace správy Jan Dostálek - ministr veřejných prací
22.09.1938 - 04.10.1938	Jan Syrový	úřednická vláda, bez zastoupení

vlastní zpracování podle: <https://www.vlada.cz/>

Za první republiky bylo pouze pět vlád (z toho tři úřednické) z osmnácti, které se obešly bez lidoveckých ministrů. Za zmínku stojí, že od roku 1921 až do 1938 byl v každé vládě ČSR J. Šrámek.

Tabulka č. 5: Účast KDU-ČSL ve vládách třetí republiky (1945-1948)

Časové období	Předseda vlády	Ministři za ČSL
04.04.1945 - 06. 11.1945	Zdeněk Fierlinger	Jan Šrámek - náměstek předsedy vlády František Hála - ministr pošt

06.11.1945 - 02.07.1946	Zdeněk Fierlinger	Adolf Procházka - ministr zdravotnictví
		Jan Šrámek - náměstek předsedy vlády
		František Hála - ministr pošt
		Adolf Procházka - ministr zdravotnictví
02.07.1946 - 25.02.1948	Klement Gottwald	Jan Šrámek - náměstek předsedy vlády
		František Hála - ministr pošt
		Adolf Procházka - ministr zdravotnictví
		Alois Vošahlík - ministr bez portfeje, ministr techniky - od 17.7.1946 do 28.8.1946
		Jan Kopecký - ministr techniky - od 28.8.1946

vlastní zpracování podle: <https://www.vlada.cz/>

Ve vládách třetí republiky byla strana vždy zastoupena J. Šrámkem, F. Hálou a A. Procházkou. V poslední vládě lidovci získali dokonce čtyři křesla.

Tabulka č. 6: Účast KDU-ČSL ve vládách za socialismu (1948 - 1968)

Časové období	Předseda vlády	Ministři za ČSL
25.02.1948 - 15.06.1948	Klement Gottwald	Alois Petr - ministr dopravy
		Josef Plojhar - ministr zdravotnictví (tajně i za KSČ)
15.06.1948 - 12.12.1954	Antonín Zápotocký a Viliam Široký ¹³⁰	Alois Petr - ministr dopravy - do 14.12.1951
		Antonín Pospíšil - ministr dopravy - od 21.12.1951
		Josef Plojhar - ministr zdravotnictví
12.12.1954 - 11.07.1960	Viliam Široký	Antonín Pospíšil - ministr dopravy - do 8.1.1958, ministr energetiky - od 8.1.1958
		Josef Plojhar - ministr zdravotnictví
11.07.1960 - 20.09.1963	Viliam Široký	Josef Plojhar - ministr zdravotnictví
20.09.1963 - 08.04.1968	Josef Lenárt	Josef Plojhar - ministr zdravotnictví
08.04.1968 - 31.12.1968	Oldřich Černík	Vladislav Vlček - ministr zdravotnictví

vlastní zpracování podle: <https://www.vlada.cz/>

Tabulka č. 7: Účast KDU-ČSL v české socialistické vládě (1969-1989)

Časové období	Předseda vlády	Ministři za ČSL
08.01.1969 - 29.09.1969	Stanislav Rázl	František Toman - ministr práce a sociálních věcí a ministr stavebnictví
		Vladislav Vlček - ministr zdravotnictví
29.09.1969 - 09.12.1971	Josef Kempný a Josef Korčák ¹³¹	Vladislav Vlček - ministr zdravotnictví - do 11.2.1971
		Antonín Pospíšil - ministr bez portfeje
09.12.1971 - 04.11.1976	Josef Korčák	Rostislav Petera - ministr bez portfeje
04.11.1976 - 18.06.1981	Josef Korčák	Rostislav Petera - ministr bez portfeje - do 13.10.1980
		František Toman - ministr bez portfeje - od 13.10.1980
18.06.1981 - 18.06.1986	Josef Korčák	František Toman - ministr bez portfeje - do 20.9.1981

¹³⁰ 21. 3. 1953 se stal předsedou vlády V. Široký, jelikož A. Zápotocký byl zvolen prezidentem republiky (v této době odstoupení předsedy vlády neznamenovalo automaticky demisi vlády)

¹³¹ 28. ledna 1970 došlo k výměně jejího předsedy vlády, kdy Josefa Kempného nahradil Josef Korčák

		Ladislav Kopřiva - ministr bez portfeje - od 17.12.1981
18.06.1986 - 29.06.1990	Josef Korčák, Ladislav Adamec, František Pitra, Petr Pithart	Vladimír Šimek - ministr bez portfeje - do 29.06.1990
		Erich Sýkora - ministr bez portfeje - od 12.10.1988 do 5.12.1989
		Antonín Baudyš - místopředseda vlády - od 5.12.1989
		Ludvík Motyčka - ministr výstavby a stavebnictví - od 5.12.1989

vlastní zpracování podle: <https://www.vlada.cz/>

V období komunismu byla KDU pro zdání demokracie zastoupena rovněž ve vládách, ovšem na méně významných pozicích a po federativním uspořádání státu pouze ve vládě české.

Tabulka č. 8: Účast KDU-ČSL ve federální vládě (1990-1992)

Časové období	Předseda vlády	Ministři za ČSL
10.12.1989 - 27.06.1990	Marián Čalfa	František Reichel - místopřed. vlády - do 6.4.1990
		Richard Sacher - ministr bez portfeje - do 30.12.1989, ministr vnitra - od 30.12.1989
		Karel Havlík - ministr bez portfeje - od 11.5.1990
29.06.1990 - 02.07.1992	Marián Čalfa	bez zastoupení
02.07.1992 - 31.12.1992	Jan Stránský	Antonín Baudyš - místopředseda vlády. ministr pověřený řízením ministerstva - do 29.10.1992, ministr pověřený řízením ministerstva spojů - do 29.10.1992

vlastní zpracování podle: <https://www.vlada.cz/>

Tabulka č. 9: Účast KDU-ČSL ve vládě ČR v rámci federace (1990-1992)

Časové období	Předseda vlády	Ministři za ČSL
29.06.1990 - 02.07.1992	Petr Pithart	Antonín Baudyš - místopředseda vlády
		Ludvík Motyčka - ministr výstavby a stavebnictví - do 31.12.1990

vlastní zpracování podle: <https://www.vlada.cz/>

V období po pádu komunismu měli lidovci své zástupce v první a třetí federální vládě, do vlády M. Čalfy, odmítli v souvislosti s Bartončíkovou aférou vstoupit. V české vládě měli dva své zástupce.

Tabulka č. 10: Účast KDU-ČSL ve vládě samostatné ČR (1993-2020)

Časové období	Předseda vlády	Ministři za KDU-ČSL
02.07.1992 - 04.07.1996	Václav Klaus	Josef Lux - místopředseda vlády a ministr zemědělství
		Stanislav Bělehrádek - min. bez portfeje - do 31.10.1992, ministr pro hospodářskou soutěž - od 31.10.1992
		Antonín Baudyš - ministr obrany - do 21.9.1994
		Vilém Holář - ministr obrany - od 21.9.1994
		Jindřich Kabát - ministr kultury - do 17.1.1994

		Pavel Tigrid - ministr kultury - od 19.1.1994
04.07.1996 - 02.01.1998	Václav Klaus	Josef Lux - místopředseda vlády a ministr zemědělství Jaromír Schneider - ministr hospodářství - do 31.10.1996, ministr pro místní rozvoj - od 1.11.1996 ¹³² Tomáš Kvapil - ministr pro místní rozvoj - od 12.5.1997 Miloslav Výborný - ministr obrany Jaromír Talíř - ministr kultury
02.01.1998 - 17.07.1998	Josef Tošovský	Josef Lux - místopředseda vlády a ministr zemědělství Cyril Svoboda - ministr vnitra Miloslav Výborný - ministr bez portfeje, předseda legislativní rady vlády
22.07.1998 - 15.07.2002	Miloš Zeman	bez zastoupení
15.07.2002 - 04.08.2004	Vladimír Špidla	Cyril Svoboda - místopředseda vlády a ministr zahraničních věcí Milan Šimonovský - ministr dopravy a spojů, ministr dopravy - od 17.12.2020 Libor Ambrozek - ministr životního prostředí
04.08.2004 - 25.04.2005	Stanislav Gross	Milan Šimonovský - místopředseda vlády a ministr dopravy Cyril Svoboda - ministr zahraničních věcí Libor Ambrozek - ministr životního prostředí
25.04.2005 - 04.09.2006	Jiří Paroubek ¹³³	Milan Šimonovský - místopředseda vlády a ministr dopravy Cyril Svoboda - ministr zahraničních věcí Libor Ambrozek - ministr životního prostředí
04.09.2006 - 09.01.2007	Mirek Topolánek	bez zastoupení
09.01.2007 - 08.05.2009	Mirek Topolánek	Jiří Čunek - místopředseda vlády a ministr pro místní rozvoj, ve vládě do 13.11.2007, pak podal demisi, od 1.4.2008 znovu ve vládě, 23.1.2009 opět odstoupil Vlasta Parkanová - místopředsedkyně vlády - od 23.1.2009, ministryně obrany Cyril Svoboda - ministr pro místní rozvoj - od 23.1.2009, předseda legislativní rady vlády - do 23.1.2009 Pavel Svoboda - předseda legislativní rady vlády - od 23.1.2009 Helena Třeštíková - ministryně kultury - do 26.1.2007 Václav Jehlička - ministr kultury - od 26.1.2007 Miroslav Kalousek - ministr financí
08.05.2009 - 13.07.2010	Jan Fischer	úřednická vláda, bez zastoupení
13.07.2010 - 10.07.2013	Petr Nečas	bez zastoupení
10.07.2013 - 29.01.2014	Jiří Rusnok	Tomáš Podivínský - ministr životního prostředí
29.01.2014 - 13.12.2017	Bohuslav Sobotka	Pavel Bělobrádek - místopředseda pro vědu, výzkum a inovace Marian Jurečka - ministr zemědělství

¹³² od 1. listopadu 1996 vzniklo ministerstvo pro místní rozvoj převedením z ministerstva hospodářství

¹³³ od 16. 8. 2006 vládu řídil Mirek Topolánek, jelikož vláda podala demisi

		Daniel Herman - ministr kultury
13.12.2017 - 27.06.2018	Andrej Babiš	bez zastoupení
27.06.2018 - dosud	Andrej Babiš	bez zastoupení

vlastní zpracování podle: <https://www.vlada.cz/>

Od vzniku samostatné ČR se ve státě vystřídal celkem patnáct vlád, přičemž lidovci figurovali v deseti z nich. Nejvíce křesel KDU-ČSL obsadila v druhé vládě M. Topolánka, kdy získala pět vládních resortů. V posledních dvou vládách A. Babiše strana figuruje mimo vládní kabinet jako opoziční strana.

Tabulka č. 11: Účast ÖVP ve vládách Rakouské republiky (1945 - dosud)

Časové období	Předseda vlády	Složení vlády
27.4.1945 - 20.12.1945	Karl Renner	Koalice ÖVP + SPÖ + KPÖ (5 členů vlády za ÖVP)
20.12. 1945 - 8.11.1949	Leopold Figl I (ÖVP)	Koalice ÖVP + SPÖ + KPÖ (8 členů vlády za ÖVP)
8.11.1949 - 28.10.1952	Leopold Figl II (ÖVP)	koalice ÖVP + SPÖ (6 členů vlády za ÖVP)
28.10.1952 - 2.4.1953	Leopold Figl III (ÖVP)	koalice ÖVP + SPÖ (6 členů vlády za ÖVP)
2. 4. 1953 - 29.6.1956	Julius Raab I (ÖVP)	koalice ÖVP + SPÖ (6 členů vlády za ÖVP)
29.6.1956 - 16.6.1959	Julius Raab II (ÖVP)	koalice ÖVP + SPÖ (8 členů vlády za ÖVP)
16.6.1959 - 3.11.1960	Julius Raab III (ÖVP)	koalice ÖVP + SPÖ (6 členů vlády za ÖVP)
3.11.1960 - 11.4.1961	Julius Raab IV (ÖVP)	koalice ÖVP + SPÖ (6 členů vlády za ÖVP)
11. 4. 1961 - 27.3.1953	Alfons Gorbach I (ÖVP)	koalice ÖVP + SPÖ (6 členů vlády za ÖVP)
27.3.1953 - 2.4.1964	Alfons Gorbach II (ÖVP)	koalice ÖVP + SPÖ (6 členů vlády za ÖVP)
2.4.1964 - 19.4.1966	Josef Klaus I (ÖVP)	koalice ÖVP + SPÖ (6 členů vlády za ÖVP)
19.4.1966 - 21. 4. 1970	Josef Klaus II (ÖVP)	jednobarevná vláda ÖVP
21. 4. 1970 - 4.11.1971	Bruno Kreisky I	jednobarevná vláda SPÖ
4.11.1971 - 28.10.1975	Bruno Kreisky II	jednobarevná vláda SPÖ
28.10.1975 - 5.6.1979	Bruno Kreisky III	jednobarevná vláda SPÖ
05.06.1979 - 24.05.1983	Bruno Kreisky IV	jednobarevná vláda SPÖ
24.05.1983 - 16.06.1986	Fred Sinowatz	koalice SPÖ + FPÖ
16.06. 1986 - 21.01.1987	Franz Vranitzky I	koalice SPÖ + FPÖ
21.01.1987 - 17.12.1990	Franz Vranitzky II	koalice ÖVP + SPÖ (8 členů vlády za ÖVP)
17.12.1990 - 29.11.1994	Franz Vranitzky III	koalice ÖVP + SPÖ (8 členů vlády za ÖVP)
29.11.1994 - 12.03.1996	Franz Vranitzky IV	koalice ÖVP + SPÖ (8 členů vlády za ÖVP)
12.3.1996 - 28. 1. 1997	Franz Vranitzky V	koalice ÖVP + SPÖ (7 členů vlády za ÖVP)
28.01.1997 - 04.02. 2000	Viktor Klima	koalice ÖVP + SPÖ (6 členů vlády za ÖVP)
04.02.2000 - 28.02.2003	Wolfgang Schüssel I (ÖVP)	koalice ÖVP + FPÖ (6 členů vlády za ÖVP)
28.02.2003 - 11.01.2007	Wolfgang Schüssel II (ÖVP)	koalice ÖVP + FPÖ - později nahrazení ministři z FPÖ ministry z BZÖ (9 členů vlády za ÖVP)
11.01.2007 - 02.12.2008	Alfred Gusenbauer	koalice ÖVP + SPÖ (7 členů vlády za ÖVP)
02.12.2008 - 16.12.2013	Werner Faymann I	koalice ÖVP + SPÖ (8 členů vlády za ÖVP)
16.12.2013 - 09.05.2016	Werner Faymann II	koalice ÖVP + SPÖ (7 členů vlády za ÖVP)
17.05. 2016 - 18.12.2017	Christian Kern	koalice ÖVP + SPÖ (6 členů vlády za ÖVP)
18.12.2017 - 28.05.2019	Sebastian Kurz I (ÖVP)	koalice ÖVP + SPÖ (8 členů vlády za ÖVP), od 22.5.2019 pouze jednobarevná vláda ÖVP
28.05.2019 - 03.06.2019	Hartwig Löger (ÖVP)	jednobarevná vláda ÖVP

03.06.2019 - 07.01.2020	Brigitte Bierlein	úřednická vláda
07.01.2020 - dosud	Sebastian Kurz II (ÖVP)	koalice ÖVP + Zelení - Zelená alternativa (11 členů vlády za ÖVP)

vlastní zpracování podle: <https://www.bundeskanzleramt.gv.at>

Od konce druhé světové války do roku 1966 tvořili lidovci velkou koalici se sociálními demokraty a další čtyři roky dokonce vládli samostatně. Od roku 1970 do roku 1987 byla ÖVP opoziční stranou. V dalších třinácti letech opět tvořili velkou koalici s SPÖ a v letech 2000 až 2007 vládli Rakousku s FPÖ. V lednu 2007 byla opět obnovena velká koalice s SPÖ. V roce 2019 vládli lidovci několik měsíců v jednobarevném kabinetě, avšak kvůli nezískané důvěře museli kabinet rozpustit. Od ledna letošního roku vládu tvoří ÖVP společně se Zelenými.

7.3. Srovnání volebních výsledků KDU-ČSL a ÖVP do Evropského parlamentu

V této podkapitole se budu souhrnně věnovat evropským volbám, které mimo jiné považuji za zajímavý aspekt úspěšnosti jednotlivých stran. Pro pořádek nesmím opomenout, že KDU-ČSL i ÖVP jsou členové nejsilnější politické frakce v Evropském parlamentu Evropské lidové strany (EPP).

Tabulka č. 12: Výsledky KDU-ČSL ve volbách do Evropského parlamentu

Rok voleb	Hlasy		Mandáty	
	absolutní	v %	absolutní	v %
2004	223 383	9,57	2	8,33
2009	180 451	7,64	2	9,09
2014	150 792	9,95	3	14,29
2019	171 723	7,24	2	9,52

vlastní zpracování podle: <https://www.volby.cz/>

Volební zisky českých lidovců do EP jsou poměrně konzistentní. V prvních evropských volbách byli za KDU-ČSL zvoleni dva europoslanci (Zuzana Roithová a Jan Březina). V dalších volbách do EP strana zaznamenala určitý pokles hlasů, ale Z. Roithová i J. Březina své mandáty obhájili. Ve třetích eurovolbách se KDU-ČSL, i přesto, že získala méně absolutních hlasů než v roce 2009, mohla těšit z tří europoslanců (Pavel Svoboda, Michaela Šojdrová a Tomáš Zdechovský). P. Svoboda byl navíc zvolen předsedou právního výboru EP, čímž se stal nejvýše postaveným Čechem v EP (Politico). V zatím posledních volbách do EP bohužel lidovci na svůj předchozí úspěch nenavázali, a s dvěma zvolenými zástupci (M. Šojdrová a T. Zdechovský) se stali až šestou neúspěšnější stranou.

Tabulka č. 13: Výsledky ÖVP ve volbách do Evropského parlamentu

Rok voleb	Hlasy		Mandáty	
	absolutní	v %	absolutní	v %
1996	1 124 921	29,65	7	33,33
1999	859 175	30,67	7	33,33

2004	817 716	32,70	6	33,33
2009	858 921	29,98	6	35,29
2014	761 896	26,98	5	27,78
2019	1 305 954	34,55	7	38,89

vlastní zpracování podle: <https://www.sora.at>

Jelikož se Rakousko stalo členem EU o devět let dříve (tj. 1. 1. 1995) nežli ČR, můžeme zkoumat delší časové období její volební úspěšnosti na poli EP. Pro ÖVP je charakteristická vyvážená, až mírně klesající volební podpora, kdy zcela jednoznačně byl pro stranu nejméně úspěšný rok 2014, kdy v EP získala pouze pět mandátů, přestože se ve volbách stala nejúspěšnější rakouskou stranou. O pět let později se naopak straně dostalo téměř dvakrát více absolutních hlasů, nežli v minulých volbách a ÖVP si polepšila o dva mandáty. Rakouské lidovce můžeme považovat za celkové vítěze evropských voleb, protože pouze dvakrát se umístili za sociálními demokraty (v roce 2004 a 2009).

7.4. Analýza členské a voličské základny KDU-ČSL a ÖVP

V době po druhé světové válce se v lidové straně angažovalo přes 340 000 občanů, za totalitního režimu byla její členská základna záměrně radikálně snížena na minimum, jak jsem o tom pojednala v kapitole o historii strany. V období po roce 1989 KDU-ČSL opět patří v ČR k politickým stranám s největším počtem členů¹³⁴. Od roku 1990, kdy dosáhla maxima (97 612 členů) se její členská základna postupně snižovala až na pětinu (Fiala a Foral in: Fiala, 2008, s. 456 a 507). V roce 2019 tak měla strana zhruba 22 000 členů (Aktuálně, 2020). Členská základna je tradičně silnější na Moravě, kde má nejvíce příslušníků v Jihomoravském kraji. V Čechách to platí o kraji Pardubickém a Vysočině.

Tabulka č. 14: Vývoj počtu členské základny KDU-ČSL

Rok	1990	1992	1994	1996	1998	2000	2002	2004
Počet členů	96 712	88 784	74 000	56 289	56 714	55 624	50 388	44 991

Rok	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020 ¹³⁵
Počet členů	42 199	38 081	34 568	31 166	27 878	25 654	22 785	21 673

vlastní zpracování podle ústřední kanceláře KDU-ČSL

Tabulka č. 15: Počet členů KDU-ČSL po jednotlivých krajích

rok	2016	2017	2018	2019	2020
Praha	813	797	759	661	662
Středočeský	1056	1031	903	757	764

¹³⁴ současnosti má více členů pouze KSČM, a to kolem 34 000

¹³⁵ celkem ke dni 11. 3. 2020

Jihočeský	1436	1353	1281	1193	1187
Plzeňský	558	551	496	442	441
Karlovarský	264	248	184	174	173
Ústecký	262	267	238	232	231
Liberecký	296	285	260	258	258
Královéhradecký	1249	1205	1109	1045	1042
Pardubický	2115	2035	1907	1763	1764
Vysočina	2839	2688	2407	2314	2305
Jihomoravský	6004	5762	5413	5182	5146
Olomoucký	2641	2420	2226	2198	2192
Zlínský	3269	3131	2968	2924	2916
Moravskoslezský	2852	2763	2634	2597	2592

vlastní zpracování podle ústřední kanceláře KDU-ČSL

Podle analýzy KDU-ČSL provedené na základě průzkumu CVVM¹³⁶ v roce 2006 je typickým voličem lidovců žena v důchodu, která pracovala jako dělnice, nachází se ve věkové skupině mezi 50 až 59 lety a má středoškolské vzdělání bez maturity a její měsíční vlastní příjem nepřesahuje 10 000,- Kč. Dalšími profilovými znaky této voličky je bydlení ve dvoučlenné domácnosti, ve vlastním domě v obci s méně než 1 000 obyvatel. Kostel volička navštěvuje minimálně jednou týdně a vyznáním je římská katolička (Mlejnek, 2009). Novější údaje týkající se takto detailně stanoveného profilu voliče se mi nepodařilo nalézt. Některé aspekty je však možné porovnat s nejnovějšími údaji v publikaci „*Volby do poslanecké sněmovny v roce 2017*“. Dle výsledků šetření, provedeného po parlamentních volbách v roce 2017, je volič KDU-ČSL nejčastěji mezi 55 až 64 rokem, má střední vzdělání s maturitou, a stejně jako v analýze z roku 2006, navštěvuje bohoslužby nejméně jednou týdně a jeho čistý měsíční příjem není větší nežli 10 000 korun.

Pro Rakousko je až do 80. let minulého století charakteristická vysoká angažovanost občanů v politických stranách. Jak jsem již uvedla, v Rakousku byly hluboce zakořeněny tradiční táborové vzorce chování, které se začaly měnit jen velmi pozvolna. Dalším typickým znakem poválečného vývoje Rakouska totiž bylo vytvoření specifické formy spolupráce mezi katolickým a sociálně demokratickým táborem reprezentovanými ÖVP a SPÖ označované jako tzv. proporcí demokracie¹³⁷. Její podstatou bylo přenášení principu paritního zastoupení z koaličních vlád na zemskou a komunální úroveň, ale i zcela mimo politickou sféru. Nepsaná dohoda mezi oběma stranami o rozdělení řídicích funkcí v podobě jedna ku jedné se tak vztahovala i na ústavní soud, média¹³⁸, banky, aerolinie, velké státní či polostátní podniky, ale i na v celostátním měřítku bezvýznamné funkce, jako např. ředitele škol. Tento systém přetrvál

¹³⁶ Centrum pro výzkum veřejného mínění

¹³⁷ tzv. „*Proporzdemokratie*“, která spadá do specifické rakouské formy Lipjhartovy konsociační demokracie

¹³⁸ tj. rozhlas, televize

i po období velkých koalic, kdy měla absolutní většinu SPÖ¹³⁹ a opoziční ÖVP se jeho prostřednictvím mohla dále spolupodílet na rozhodovacích procesech v zemi. Jeho důsledkem bylo ztráta členství v politických stranách. Do poloviny 80. let minulého století tak byla celá třetina oprávněných voličů členem nějaké strany, přičemž 90% z toho množství připadalo na ÖVP a SPÖ, což jim zajišťovalo značnou voličskou podporu (Jeřábek, 2010, s. 166; Hloušek, 2008, s. 160; Hloušek, 2001, s. 353).

I když již od konce 60. let 20. století začalo docházet ke společenským změnám, souvisejícími se sociální strukturou, sekularizací, vzdělaností, změnami hodnotového systému i dalšími jevy, jak jsem je popsala v souvislosti s rozpracováním teorie štěpení R. Inglehartem v první části práce, chování rakouských voličů se významně změnilo právě až v druhé polovině 80. let. Mizela táborová loajalita, tedy i stabilní vazby mezi voliči a stranami a politické chování občanů se individualizovalo, z čehož těžily zejména menší strany nespávané tolik s tradičními tábory (FPÖ, Zelení). Zároveň rostl i podíl tzv. „negativních voličů“, kteří volili podle „menšího zla“ a počet občanů, kteří se voleb neúčastnili. V roce 1970 tvořil podíl kmenových voličů z celkového počtu voličů 65 %, v roce 1986 již jen 39 % a v roce 1995 pouze 28 %. Tento proces byl přímo spjat s krizí proporcí demokracie, kdy strany již nebyly schopny svým členům zajistit funkce, bydlení, či další výhody a členství v politických stranách tak do jisté míry ztrácelo na atraktivitě (Hloušek, 2008, s. 189-190).

Poslední statistický údaj o členské základně se mi podařilo nalézt u ÖVP z března roku 2017, podle kterého má strana 500 000 členů, je tedy nejpočetnější rakouskou stranou (Statista, 2020). Sama ÖVP deklarovala ve stejném období ústy svého tiskového mluvčího Jochena Prüllera dokonce 600 000 členů (Steinmüller-Schwarz, ORF.at 2017). Výpovědní hodnota těchto údajů je však poněkud sporná. Členství ve straně totiž může být přímé, což je spíše výjimečné, nebo nepřímé prostřednictvím některé nebo i více ze šesti suborganizací, které jsem vyjmenovala v kapitole o organizační struktuře (ÖVP, 2017). Tato skutečnost tedy statistické údaje o počtu členů zkresluje, neboť je možné, aby jedna osoba do nich byla započtena i několikrát. Údaje o počtu členů jsou zpochybňovány i v souvislosti se sumou vybranou na členských příspěvcích (Steinmüller-Schwarz, ORF.at 2017). Počet členů se i v minulosti jen odhadoval, přičemž bylo operováno s maximální a minimální variantou. Lze předpokládat, že členská základna klesla od 70. let z možného maxima 750 000 (resp. něco přes 500 000 jako minima) do poloviny 90. let na méně než 600 000 (resp. 450 000).

¹³⁹ vrchol za kancléře Bruna Kreiského

Lidovci mají ze všech rakouských stran také nejhustší síť místních organizací, takže si stále zachovávají určitý tradiční vliv na obyvatele venkova. Strana však hledá i nové moderní způsoby, jak získat příznivce i mimo tradiční formu členství. Organizační statut strany umožňuje k jednotlivým tématům či otázkám vytváření platformy či iniciativ, do kterých se mohou zapojovat i nečlenové strany (ÖVP, 2017).

Tabulka č. 16: Zastoupení voličů ÖVP dle věku

	Muži	Ženy	Do 29 let	30 - 59 let	Nad 60 let
2013	22 %	29 %	21 %	30 %	25 %
2017	33 %	30 %	28 %	36 %	31 %
2019	38 %	36 %	27 %	43 %	38 %

vlastní zpracování podle: <https://www.sora.at>

Tabulka č. 17: Zastoupení voličů ÖVP dle zaměstnání

	Dělníci	Zaměstnanci	OSVČ	Důchodci
2013	18 %	26 %	5 %	34 %
2017	15 %	31 %	41 %	33 %
2019	21 %	40 %	34 %	45 %

vlastní zpracování podle: <https://www.sora.at>

Tabulka č. 18: Zastoupení voličů ÖVP dle nejvyššího dosaženého vzdělání

	Základní	Vyučený	Střední odborná	Střední s maturitou	Vysoká škola
2013	23 %	20 %	34 %	21 %	29 %
2017	25 %	28 %	41 %	42 %	32 %
2019	29 %	43 %	45 %	32 %	30 %

vlastní zpracování podle: <https://www.sora.at>

Typickými voliči strany byly dříve ženy, v současnosti mírně převažují muži. Stabilně je nejvíce zastoupena věková skupina nad 60 let, před voliči středního věku (30-59 let). S tím koreluje i největší obliba strany v segmentu penzistů, při volbách v letech 2017 a 2019 i ve skupinách zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných. Pokud jde o vzdělanostní strukturu, obvykle má strana velkou podporu u voličů se středním odborným vzděláním a maturitou, v posledních volbách významně narostl podíl osob s výučním listem. Straně se daří zvyšovat podíl voličů, kteří ji volí opakovaně, a to až na 86 % v posledních volbách.

Při zkoumání voličské základny obou stran se nabízí otázka týkající se podpory stran věřícími. Z toho co jsem uvedla v předcházejících částech své práce, je patrné, že podmínky v obou sledovaných zemích budou dost odlišné. V ČR je ve srovnání s jinými evropskými zeměmi ojedinělá náboženská situace představovaná mimořádně nízkou mírou religiozity, značným podílem ateistů v obyvatelstvu i poměrně velkou skupinou věřících, kteří se neidentifikují s konkrétní církví. Podle posledního sčítání lidu z roku 2011 je bez vyznání, nebo bez náboženské víry 34,5 % populace. K různým církvím a náboženským společnostem se

přihlásilo jen necelých 14,0 % občanů a dalších 6,8 % se sice považuje za věřící, ale nejsou členy žádné církve. Jednoznačně největší podíl věřících tvoří římská katolická církev, kterých je 10,4 %¹⁴⁰. Příznivců ostatních křesťanských církví¹⁴¹ je asi jen kolem 1,3 %. Je však třeba poznamenat, že celých 44,7 % obyvatel údaj o náboženské víře ve sčítacím formuláři nevyplnilo (Český statistický úřad).

Naopak Rakousko bylo tradičně vždy zemí se silným zastoupením věřících s dominantním postavením římských katolíků. Jejich počet začal výrazně klesat až koncem 20. století. Ještě v roce 1990 se hlásilo ke katolicismu 91,2 % obyvatel a za ateisty se prohlašovalo jen 0,2 % občanů, v roce 1995 již bylo katolíků jen 78 % a nevěřících 8,6 % (Hloušek, 2008 s. 188). Souhrnná statistická data o celkového počtu věřících byla sledována naposledy k roku 2001. Tehdy tvořil podíl římských katolíků 73,6 % a věřících dalších křesťanských církví¹⁴² bylo 5,1 %. Přibližně 12 % obyvatel se nepovažovalo za příslušníky žádné státem uznávané náboženské komunity (Statistik Austria).

Při posledním sčítání lidu v roce 2011 již nebyla náboženská příslušnost z důvodů zákonných omezení sledována. Z veřejných dat o počtu přijatých a úbytku členů největších církví lze však vypočítat, že podíl katolíků v tomto roce poklesl na 65,2 % a podíl ostatních křesťanů na něco přes 4 %. Ze statistik je patrný i stále klesající trend počtu věřících¹⁴³ (Statistik Austria).

Výše uvedená čísla tedy dokazují, že v Rakousku podíl věřících sice významně klesá, ale proti českým poměrům je stále mnohonásobně vyšší. Z toho by bylo možné usuzovat výhodu širší voličské základny pro ÖVP. Věc však není tak jednoduchá. Nelze totiž počítat s tím, že v současné době každý katolík bude volit křesťansky zaměřenou stranu. V Rakousku jsou k dispozici poslední volební analýzy sledující tento ukazatel z roku 2008. Tehdy z katolíků volilo 29 % ÖVP, 24 % SPÖ, 19 % FPÖ, 13 % BZÖ, 10 % Zelené a 5 % jiné strany (SORA). Jako porovnatelnou statistiku pro ČR lze použít již zmíněné výsledky CVVM z roku 2006. Podle nich mezi katolíky získala 33,6 % hlasů ČSSD, 32,2 % ODS, teprve třetí byla KDU-ČSL s 15,2 % následovaná KSČM s 9,1 % hlasů (CVVM). V této souvislosti je však třeba zmínit, že je hodně těch, kteří se ke katolictví sice statisticky hlásí, ale jejich vztah k náboženství je ve skutečnosti dost formální. Skutečnou podporu stran praktikujícími křesťany (dle statistik s jasnou většinou katolíků) lze lépe zjistit podle ukazatele „*návštěvnost*

¹⁴⁰ v roce 2001 činil jejich podíl ještě 26,8 %

¹⁴¹ zejména Českobratrské církve evangelické, Církve československé husitské, Pravoslavní církve, Církve bratrská, Křesťanská společenství

¹⁴² evangelické církve augsburského i helvétského vyznání, ortodoxní církve, starokatolíci

¹⁴³ v roce 2018 tvořili katolíci necelých 58 % obyvatel

bohoslužeb“. Když se podíváme na výsledky posledních voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2017, tak KDU-ČSL jasně v tomto segmentu voličů zvítězila, neboť pro ni hlasovalo 48,9 % voličů, kteří navštěvují bohoslužby jednou až třikrát za týden a 32,6 % voličů, kteří tak činí jednou až třikrát za měsíc (Eibl, 2019, s. 150).

7.5. Analýza organizační struktury KDU-ČSL a ÖVP

Vnitřní organizace KDU-ČSL prošla i v průběhu novodobé historie strany určitými změnami. Mimořádný sjezd strany v září 1990 schválil obnovení stranického zemského uspořádání. V březnu 1991 byly ustaveny moravskoslezská organizace na sjezdu v Kroměříži a česká na sjezdu v Praze. Předsedové těchto zemských organizací se automaticky stali místopředsedy strany. Za situace, kdy nebylo ještě ujasněno budoucí členění státu na samosprávné celky, se však toto řešení ukázalo jako předčasné a nepraktické. Po pěti letech 7. sjezd strany v roce 1997 schválil reorganizaci podle volebních krajů (Fiala a Suchý in: Malíř, 2005, s. 1447). Ty byly v roce 2001 na sjezdu v Jihlavě nahrazeny vyššími územně správními celky (Usnesení Sjezdu KDU-ČSL 2001).

Současná organizační struktura strany je čtyřúrovňová. Tvoří ji celostátní organizace, krajské, okresní a místní nebo městské organizace, které se mohou ještě dále členit na dílčí organizace, které působí v části obce. Pražská městská organizace má postavení krajské organizace. Vrcholným orgánem strany je sjezd svolávaný jedenkrát za dva roky¹⁴⁴. Sjezd určuje základní směr politiky strany v příštím období, schvaluje program a stanovy strany, jakož i členy a náhradníky celostátní konference a celostátního výboru volené na krajských konferencích, volí a odvolává předsedu, prvního místopředsedu a až čtyři další místopředsedy strany, předsedu, členy a náhradníky celostátní revizní komise a celostátního rozhodčího sboru, projednává zejména zprávu předsedy strany, zprávu o činnosti klubu poslanců a senátorů, finanční zprávu a bere na vědomí zprávy celostátní revizní komise a celostátního rozhodčího sboru. Výkonným orgánem strany je celostátní výbor, který se schází minimálně desetkrát ročně. Skládá se z předsednictva strany, zástupců krajských organizací volených na krajských konferencích a schválených sjezdem, členů vlád a členů strany, kteří jsou hejtmany, nebo jejich náměstkyně, předsedy a místopředsedy Poslanecké sněmovny a Senátu Parlamentu ČR a předsedy národní delegace KDU-ČSL v EP. Do jeho kompetence náleží zejména projednávání zásadních politických otázek, návrhy rozpočtu a závěrečného účtu, personální otázky, včetně schvalování souvisejících vnitřních předpisů, realizování volebních

¹⁴⁴ za určitých podmínek může být svolán sjezd mimořádný

a povolebních koalic a rozhodování o konečném pořadí na kandidátkách do Poslanecké sněmovny a o nominaci kandidátů při volbách do Senátu, případné změny oproti výsledkům primárních voleb však musí předem zdůvodnit a projednat s krajským výborem. Nejvyšším orgánem strany mezi sjezdy s všeobecnou působností a odpovědností za činnost strany je celostátní konference, která se schází minimálně dvakrát ročně. Tvoří ji členové celostátního výboru, zástupci krajských organizací volení na krajských konferencích a schválení sjezdem a dále poslanci a senátoři Parlamentu ČR a poslanci EP za KDU-ČSL. V čele strany stojí předseda. Společně s místopředsedy, generálním sekretářem, zástupcem klubu poslanců a zástupcem klubu senátorů tvoří předsednictvo. Dalšími orgány na celostátní úrovni jsou rozhodčí soud a revizní komise (Stanovy KDU-ČSL).

Organizační struktura ÖVP je decentralizovaná a již od svého počátku ve druhé polovině 40. let vybudována na specifické kombinaci územního a funkcionálního principu. Územní struktura je tvořena spolkovou (celostátní) organizací¹⁴⁵ a organizacemi zemskými¹⁴⁶ v každé z devíti spolkových zemí, dále organizacemi okresními¹⁴⁷ a obecními, resp. městskými,¹⁴⁸ ve Vídni pak úseky¹⁴⁹. Tyto nejnižší složky mohou být ještě dále rozčleněny na místní organizace¹⁵⁰.

Nejvyšším orgánem strany je sjezd¹⁵¹, který je hlavním integračním článkem strany¹⁵². Řádný celostátní sjezd se koná vždy před koncem funkčního období¹⁵³, za určitých podmínek je možné svolat i sjezd mimořádný. Do pravomoci sjezdu patří především určovat základní linii politiky strany, schvalovat její program, stanovy a jednací řád, volit předsedu¹⁵⁴, až čtyři místopředsedy a další volené členy vedení strany¹⁵⁵, osoby zodpovědné za finance a jejich kontrolu¹⁵⁶, kontrolní výbor¹⁵⁷ a soud pro stranické záležitosti¹⁵⁸. Výkonný orgán, kterým je předsednictvo strany¹⁵⁹, se schází nejméně jednou za čtvrtletí. Sestává z předsedy,

¹⁴⁵ v originále: Bundesparteiorganisation

¹⁴⁶ v originále: Landesparteiorganisationen

¹⁴⁷ v originále: Bezirksparteiorganisationen

¹⁴⁸ v originále: Gemeindeparteiorganisationen, Stadtparteiorganisationen

¹⁴⁹ v originále: Sektionen

¹⁵⁰ v originále: Ortsparteiorganisationen

¹⁵¹ v originále: Bundesparteitag

¹⁵² § 26 Organizačního statutu

¹⁵³ funkční období je čtyřleté

¹⁵⁴ v originále: Bundesparteiobmann

¹⁵⁵ v originále: Bundesparteileitung

¹⁵⁶ v originále: Bundesfinanzreferent, Bundesfinanzprüfer

¹⁵⁷ v originále: Bundeskontrollausschuss

¹⁵⁸ v originále: Bundesparteigericht

¹⁵⁹ v originále: Bundesparteivorstand

místopředsedů, generálního sekretáře, spolkového finančního úředníka¹⁶⁰, předsedů zemských organizací a suborganizací, předsedy parlamentního poslaneckého klubu a nejvyššího člena spolkové vlády, který je členem strany. Mezi jeho úkoly patří zejména celková koordinace strany, vytváření politických strategií, provádění usnesení sjezdu, svolávání sjezdu a jeho organizační a programová příprava, podávání zpráv sjezdu o realizaci usnesení strany, určení počtu místopředsedů a členů vedení strany pro příští funkční období, rozhodování o personálních záležitostech, schvalování stanov zemských organizací a suborganizací, otázky financování včetně stanovení výše členského příspěvku. Širším orgánem, sloužícím k řešení dlouhodobých politických a programových otázek přesahujících běžnou politiku, je vedení strany¹⁶¹. Tvoří ho předsednictvo strany, čestní předsedové strany, členové spolkové vlády a státní tajemníci, předseda Národní rady, pokud je členem strany, předseda parlamentní frakce ve Spolkové radě, vedoucí delegace ÖVP v EP, členové Evropské komise a volení členové předsednictva Evropské lidové strany, pokud jsou členy strany, zemští hejtmani, kteří jsou členové strany, generální tajemníci suborganizací na spolkové úrovni, nejvýše postavený zástupce strany v rakouském sdružení obcí, v rakouském sdružení měst a v profesních samosprávných orgánech, dále předseda Politické akademie ÖVP a až deset dalších členů zvolených spolkovým sjezdem. V čele strany stojí předseda, který ji zastupuje uvnitř i navenek. Má významné oprávnění při sestavování kandidátek, které podrobněji rozeberu v podkapitole týkající se srovnání z pohledu teorie catch-all strany.

Funkcionální struktura je tvořena stranickými suborganizacemi¹⁶² s vysokou mírou autonomie¹⁶³, které působí v každé spolkové zemi. Většinou jde o tzv. svazy¹⁶⁴, které sdružují profesní a sociální skupiny obyvatel. Jedná se o Rakouský svaz zemědělců¹⁶⁵, Rakouský svaz dělníků a zaměstnanců¹⁶⁶, Rakouský svaz hospodářství¹⁶⁷ sdružující živnostníky a podnikatele. Další suborganizace jsou zaměřeny na mládež - Mladá lidová strana¹⁶⁸, na ženy - Lidová strana žen¹⁶⁹ a na seniory - Rakouský svaz seniorů¹⁷⁰. Na ÖVP je napojena i řada přidružených organizací a katolických spolků. Strana tak má k dispozici rozsáhlou síť různých organizačních článků, ve kterých se udržují zbytky socio-kulturního prostředí katolického tábora a jejichž

¹⁶⁰ v originále: Bundesfinanzreferent

¹⁶¹ v originále: Bundesparteileitung

¹⁶² v originále: Teilorganisationen

¹⁶³ mají právní subjektivitu, jsou ekonomicky, finančně, po registraci i právně nezávislé viz § 5 Organizačního statutu

¹⁶⁴ v originále: Bünde

¹⁶⁵ v originále: Österreichischer Bauernbund

¹⁶⁶ v originále: Österreichische Arbeitnehmerinnen - und Arbeitnehmerbund

¹⁶⁷ v originále: Österreichischen Wirtschaftsbund

¹⁶⁸ v originále: Junge ÖVP

¹⁶⁹ v originále: ÖVP Frauen

¹⁷⁰ v originále: Österreichischer Seniorenbund

prostřednictvím může rozšiřovat svou členskou a zejména voličskou základnu (Hloušek, 2008, s. 176; ÖVP, 2017).

Tabulka č. 19: Schéma organizační struktury KDU-ČSL a ÖVP

Schéma organizační struktury KDU-ČSL:	Schéma organizační struktury ÖVP (územní orgány):
CELOSTÁTNÍ ORGANIZACE:	SPOLKOVÁ ORGANIZACE: („ <i>Bundesparteiorganisation</i> “)
sjezd celostátní konference celostátní výbor předsednictvo strany celostátní rozhodčí sbor celostátní revizní komise	spolkový sjezd („ <i>Bundesparteitag</i> “) spolkové předsednictvo („ <i>Bundesparteivorstand</i> “) spolkové vedení strany („ <i>Bundesparteileitung</i> “)
KRAJSKÉ ORGANIZACE:	ZEMSKÉ ORGANIZACE („ <i>Landesparteiorganisationen</i> “):
krajská konference okresní výbor okresní předsednictvo okresní revizní komise	zemský sjezd („ <i>Landesparteitag</i> “) zemské předsednictvo („ <i>Landesparteivorstand</i> “) zemské prezidium („ <i>Landesparteipräsidium</i> “)
OKRESNÍ ORGANIZACE	OKRESNÍ ORGANIZACE („ <i>Bezirksparteiorganisationen</i> “):
okresní konference okresní výbor okresní předsednictvo okresní revizní komise	okresní sjezd („ <i>Bezirksparteitag</i> “) okresní předsednictvo („ <i>Bezirksparteivorstand</i> “)
MÍSTNÍ (MĚSTSKÉ) ORGANIZACE:	OBECNÍ (MĚSTSKÉ) ORGANIZACE ¹⁷¹ („ <i>Gemeindeparteiorganisationen</i> “, „ <i>Stadtparteiorganisationen</i> “)
výroční členská schůze členská schůze výbor místní organizace (nebo jen předseda)	sjezd obecní (městské, úsekové) organizace („ <i>Gemeindepartei [Stadtpartei-, Sektions-]tag</i> “) obecní (městské, úsekové) předsednictvo („ <i>Gemeindepartei [Stadtpartei-, Sektions-]vorstand</i> “)
DÍLČÍ ORGANIZACE ¹⁷²	MÍSTNÍ ORGANIZACE ¹⁶⁶ („ <i>Ortsparteiorganisationen</i> “)
	sjezd místní organizace („ <i>Ortsparteitag</i> “) předsednictvo místní organizace „ <i>Ortsparteivorstand</i> “

vlastní zpracování podle Stanov KDU-ČSL a Organizačního statutu ÖVP

7.6. Srovnání současného programového zaměření KDU-ČSL a ÖVP

Mezi základní rysy všech křesťanských stran patří důraz na rodinu jako na základ společnosti a odvolávání se na obecné křesťanské principy, které se zároveň snaží propagovat a usilovat o domácí i mezinárodní smír. Dalším rysem je důraz na celospolečenskou solidaritu a křesťanský personalismus, kdy právě člověk představuje základní společenskou hodnotu. Pro křesťansko-demokratické strany je též typická sociální tržní ekonomika (Hloušek, 2010, s. 161).

¹⁷¹ Ve Vídni úseky („*Sektionen*“)

¹⁷² zřizované fakultativně

Základní směr politiky KDU-ČSL pro období 2017-2019 byl na základě materiálu nazvaného „Zodpovědná solidarita“ přijat na sjezdu strany v květnu 2017. První část dokumentu nazvaná „Kým jsme“ obsahuje charakteristiku strany, druhá část „Co si myslíme“ pojednává o základních hodnotách, z nichž strana při své činnosti vychází, a třetí část „Co děláme“ se věnuje programovým zásadám pro oblast sociálního a kulturního prostředí, sociálně-tržní ekonomiky, právního státu a ústavního zřízení a zahraniční a bezpečnostní politiky. KDU-ČSL se prohlašuje za stranu občanské společnosti a občanského středu, humanistickou, nesocialistickou a konzervativní stranu po silné Česko v silné Evropě. Na rozdíl od populistů a protestních hnutí se neřídí momentálními náladami, trendy a módními nápady, ale trvalými hodnotami a zásadami, kterými jsou již přes dva tisíce let osvědčené křesťansko-demokratické ideje. V centru její pozornosti je člověk, jehož život má být chráněn od začátku do přirozeného konce, včetně života dosud nenarozeného. Podle lidovců musí politika a stát sloužit lidem a ne naopak. Vyzdvihována je lidská důstojnost a svoboda. Ta však není chápána jako bezmezná, ale spojená s povinnostmi vůči druhým a s odpovědností. Strana se hlásí k principu solidarity, subsidiarity a férové prosperity, sílu své politiky spatřuje v usmiřování protikladů.

Za základ společnosti je považována rodina, přičemž je prosazován klasický model manželství a rodiny, neúplné rodiny ale nesmí být diskriminovány. Stát musí respektovat rodičovská práva a jsou odmítány společenské trendy založené na genderové ideologii. Má být zvýšena podpora těhotným ženám ve složitých životních situacích, včetně možnosti utajených porodů a urychlených adopcí. Také je požadována větší podpora sladování pracovního a rodinného života. Výchova dětí by měla být oceněna důchodovým bonusem a daňovými slevami. Je poukazováno na přínos mezigeneračního soužití. Pozornost je věnována i důstojnému ukončení života, je odmítána eutanazie. Imigrační politika lidovců vychází z hesla „v našem domě platí naše pravidla“, je odmítán politický islám a multikulturalismus, státní občanství má být udělováno až po úspěšné integraci. Strana žádá kvalitní vzdělávání pro všechny a je zastáncem inkluze, podporuje také různorodost vzdělávání prostřednictvím rozmanité soustavy škol. Budoucnost prosperity vidí ve spolupráci vzdělávání, výzkumu a průmyslu.

Strana se hlásí k modelu sociálně-tržní ekonomiky založené na soukromém vlastnictví, jehož součástí je i fungující systém sociálního a důchodového pojištění. Sociální stát však musí být udržitelný a prosperity nesmí být dosahováno na úkor budoucích generací. Výkonnost má být patřičně oceňovaná a těm, kteří se o sebe nemohou postarat, se má dostat rozumné solidarity. Program poukazuje na význam inovací a věnuje se otázkám technologického pokroku, včetně digitalizace a upozorňuje na to, že s tím souvisejí nové etické otázky. Program stanoví zásady

týkající se infrastruktury, energetické a zemědělské politiky i ochrany životního prostředí.

Strana se hlásí k silnému právnímu státu, který je schopen bránit demokratický systém, chránit své občany, zajistit bezpečnost, právo, pořádek a reagovat i na nové hrozby jako je počítačová kriminalita, mezinárodní terorismus a organizovaná kriminalita. Zastává parlamentní demokracii s prosazováním zásady subsidiarity, chce silné obce a regiony a bojuje proti politickému i náboženskému extremismu. Je požadována právní jistota včetně předvídatelnosti rozhodování, stability právních předpisů a rychlá a efektivní vymahatelnost práva. Právní stát musí být nábožensky neutrální. Jakoukoliv náboženskou praxi lze vykonávat jen v souladu s ústavním a právním pořádkem. V oblasti médií je poukazováno na nutnost předpisů týkajících se internetových zpravodajství, na důležitost mediální gramotnosti a koexistence veřejných i soukromých médií i zodpovědný přístup novinářů při předávání informací obyvatelstvu.

V oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky strana spatřuje nebezpečí v masové migraci, považuje proto za důležité bránit masovým přesunům lidí a příčiny řešit v místě vzniku, k čemuž má sloužit také rozvojová spolupráce a pomoc. Za nezbytné má také zdokonalení mezinárodního práva, zejména práva azylového. Lidovci jsou zastáncem spolehlivého spojení v transatlantickém společenství a partnerství v OSN. Podporují také pokračování dobrých vztahů se sousedními zeměmi a spolupráci v rámci Visegrádské skupiny. KDU-ČSL je silně prointegrační stranou, akcentuje však potřebu reforem EU. Navrhováno je zejména definování minimálního společného základu EU a umožnění státům dobrovolně se připojovat k jednotlivým politikám, posilování role evropských parlamentů, oživení demokracie a subsidiarity a méně byrokratického řízení. Rozšiřování EU by se mělo týkat výhradně zemí ležících geograficky v Evropě, pro jiné země by měla existovat zvláštní forma partnerství. Lidovci jsou tedy proti plnoprávnímu členství Turecka. Strana se zasazuje o trvale udržitelný globální rozvoj a usiluje o to, aby ČR spolupracovala na ukončení pronásledování křesťanů ve světě (Sjezd KDU-ČSL, 2017).

V první části Základního programu¹⁷³ ÖVP z roku 2015¹⁷⁴ je podán stručný přehled zásad, kterými se řídí politika strany, druhá část¹⁷⁵ obsahuje charakteristiku strany a její pohled na člověka a třetí část¹⁷⁶ stanovuje cíle strany pro jednotlivé oblasti. Vztah strany k člověku je

¹⁷³ v originále: „Grundsatzprogramm 2015 der Österreichischen Volkspartei“

¹⁷⁴ v originále: „Auf einen Blick: Unsere Grundsätze“

¹⁷⁵ v originále: „Wer wir sind: Unser Menschenbild und Selbstverständnis“

¹⁷⁶ v originále: „Was wir wollen: Unsere Ziele und Anliegen“

tradičně založen na křesťanském humanistickém názoru, důraz je kladen na právo na život, úctu, lidskou důstojnost, svobodu (včetně ochrany soukromí a majetku), se kterou je spojována odpovědnost, dále na výkonnost ve smyslu lidské činnosti, solidaritu, subsidiaritu a spravedlnost. ÖVP se považuje za moderní křesťansko-demokratickou stranu občanů, stranu politického a sociálního středu, která razí politickou kulturu umírněnosti a rozumu a odmítá extremismus. Jako lidová strana se prezentuje jako strana sociální integrace, města i venkova a rodiny, kterou považuje za základ společnosti. Vedle klasické rodiny jsou respektovány i další formy společenského života, včetně rodičů samoživitelů a partnerství stejného pohlaví. Je propagována mezigenerační solidarita, dobrovolnictví, rovnoprávnost žen, včetně nároku na stejnou odměnu a rovné zastoupení v politice, ochrana a péče o děti v rodině, ale i podpora starší generaci, která je vnímána ne jako přítěž, ale jako přínos pro společnost. Je deklarována ochrana lidského života, včetně nenarozeného, potraty jsou odmítány, ale neměly by být kriminalizovány, podporováno je zodpovědné plánování rodiny. Program reaguje na etické otázky vzniklé v souvislosti s pokroky v medicíně při vzniku či ukončení lidského života a léčení nemocí. Je zdůrazňována důstojnost pacienta a respektování jeho vůle, eutanazie je důsledně odmítána. Zdravotní systém má být založen na přístupu ke zdravotní péči pro všechny, ale také na osobní odpovědnosti každého za své zdraví, včetně možnosti snížení příspěvku na sociální pojištění.

V oblasti demokracie a státu je cílem větší účast občanů a snižování byrokratické zátěže. Strana se hlásí k parlamentní demokracii, kromě posílení přímé demokracie podporuje i moderní procesy účasti občanů s využitím informačních a komunikačních technologií. Stát má být pro lidi, má být štíhlý, výkonný a transparentní. Strana prosazuje moderní federalismus s efektivní dělbou úkolů a silnými zeměmi a obcemi. Hájí hodnoty právního státu, nezávislost soudnictví, cílem je ochrana občanů a zajištění jejich bezpečnosti včetně boje proti počítačové kriminalitě. Program se zabývá i otázkou nezávislosti médií. Ve vztahu k náboženství uznává důležitost církví a náboženských komunit pro duchovní život, vzdělávání a charitativní angažovanost, musí však působit v mezích zákona. Důsledně jsou odmítána náboženství, která neuznávají stát a lidská práva a vyvolávají násilí. Náboženské vzdělání má být poskytováno i ve škole, alternativní možností je účast na hodinách etiky.

Program zastává model ekologické sociální tržní ekonomiky, která umožňuje kombinaci inovace, růstu, prosperity a sociálního zabezpečení s udržitelným rozvojem šetrným ke klimatu a životnímu prostředí. Podporuje sociální pokrok, podnikatelské myšlení, reformy a modernizaci. Za inovační motor je považována digitalizace, které je věnována velká

pozornost. Ekonomika má sloužit lidem a ne naopak. Za pilíř Rakouska je považována podnikatelská střední třída, která si zaslouží podporu. Program dále podporuje již tradičně nabývání vlastnictví, dále rozvoj měst i venkova, efektivní infrastrukturu a chce, aby se Rakousko stalo lídrem v oblasti inovací. Daňový systém má být jednoduchý, je odmítáno zadlužování země. Strana se zavazuje k udržitelné politice v oblasti klimatu a životního prostředí, je pro obnovitelné zdroje a proti jaderné energetice.

Strana obhájí koncept moderního sociálního státu, který však nemá mít monopol na sociální politiku, součástí rakouské sociální infrastruktury jsou i různé dobrovolnické a neziskové organizace sociální pomoci. Sociální dávky by měly být poskytnuty těm, kdo je potřebují, v případě mimořádných událostí (nemoc, úraz), nebo v určitých fázích života (péče o děti, stáří), ale občané by na nich neměli být trvale závislí. Přistěhovalecká politika má být založena na ekonomických potřebách země, na rychlé a cílené integraci, na toleranci a vzájemném respektu. Program se již tradičně podrobně věnuje otázkám vzdělávání, kultury, volného času, zejména sportu, ale také vědy a výzkumu.

ÖVP se považuje za evropskou stranu. Ve sjednocené Evropě spatřuje nejlepší ochranu proti nacionalismu a šovinismu, záruku míru stability a bezpečnosti. Je pro další trvání společné měny a hospodářské unie a za důležité považuje posilování demokracie a větší účast občanů na rozhodovacích procesech. Migrace má být řešena na celoevropské úrovni na základě jasných kritérií, nelegální migraci je třeba bránit ve spolupráci se zeměmi původu. Strana prosazuje aktivní roli Rakouska v zahraniční politice.

7.7. Komparace KDU-ČSL a ÖVP z hlediska Kircheimerovy teorie catch-all strany

Ve své práci jsem již opakovaně konstatovala, že v souvislosti se společenskými změnami a rozmrzáním stranických systémů se změnilo i chování voličů. V současnosti tedy ani tradiční politické strany, pokud chtějí být ve volbách úspěšné, se nemohou již spoléhat na „svou“ původní sociální skupinu, ale musí se zaměřit na širokou „všenárodní klientelu“, tedy na individuálního voliče. Toho se strany snaží pouze „ulovit“, aniž by ho nějak dlouhodoběji integrovaly do své struktury, z tohoto úhlu pohledu tedy klesá i význam početnosti členské základny. Prostředky k dosažení tohoto cíle jsou změny volební strategie, deideologizace programů a hledání nových konkrétních společenských problémů, změny v organizační struktuře ve prospěch stranických elit a lídrů. Strana tak směřuje od masové strany k modelu catch-all strany definované O. Kircheimerem a jeho následovníky. S tímto procesem jde ruku v ruce větší důraz na prezentaci politiky v hromadných sdělovacích prostředcích, kdy je volič

často v roli jen pasivního konzumenta, který se mnohdy ani „nezatěžuje“ čtením volebních programů, ale sleduje jen rétoriku lídrů stran a rozhoduje se podle jejich mediálního obrazu. To však naopak klade velké nároky na osoby představující stranické elity, pokud jde o schopnost jejich celkové prezentace, včetně autentičnosti, přesvědčivosti i osobního charismatu. S tím souvisí i narůstající úloha profesionálního politického marketingu. V posledních letech pak do hry vstupují i sociální sítě a další nová média. To jsou z hlediska úspěchů ve volbách velmi důležité aspekty, ale již poněkud přesahující obor mého studia a tedy i bakalářské práce, a nebudu se jim proto podrobněji věnovat. Strana, která se více přiblížila právě typu catch-all, má předpoklady být voličsky úspěšnější, proto se v tomto směru nabízí srovnání mezi ÖVP a KDU-ČSL. K tomu využiji sledování šíře členské základny, organizace stran, zejména pokud jde o zvýšení úlohy stranického vedení. Dále si budu všimát základních programů s ohledem na šíři oslovovaných, omezení ideologické zátěže a schopnosti reagovat na aktuální témata. Podpůrně se dotknu volební strategie v souvislosti s postavením lídra.

Nyní se budu nejprve zabývat rakouskými lidovci, jelikož kontinuální demokratický vývoj rakouské druhé republiky více odpovídá Kirchheimerově modelu. Vzhledem k tomu, že první snahy o přeorientování se na všelidovou stranu jsou spojovány již s obdobím předsednictví J. Klause, měla ÖVP delší čas se na nové podmínky adaptovat.

ÖVP má masivní členskou základnu, víceúrovňovou územní strukturu s vysokým počtem základních článků a funkcionální strukturu tvořenou relativně samostatnými suborganizacemi, což odpovídá spíše masové straně. Pravomoc předsedy strany sestavovat kandidátky pro volby do EP a Národní rady na spolkové (celostátní) úrovni¹⁷⁷ a jeho právo veta v případě kandidátek na úrovni jednotlivých zemí¹⁷⁸ podle Organizačního statutu¹⁷⁹ však již svědčí ve prospěch posilování role lídra, a tedy catch-all strany. Tomuhle modelu také nasvědčuje složení orgánů, které řídí stranu mezi sjezdy, tedy předsednictva a vedení strany. Jak jsem již uvedla v kapitole o organizační struktuře, tyto orgány jsou složeny ze stranických špiček a jen menší část vedení¹⁸⁰ je volena sjezdem.

Pokud jde o programové směřování, ÖVP již v Salcburském programu výslovně oslovovala všechny lidi a skupiny obyvatel s tím, že jako strana sociální integrace se snaží koordinovat zájmy různých skupin. Ve Vídeňském programu se lidovci prohlašovali za stranu sociální

¹⁷⁷ v originále Bundesliste

¹⁷⁸ v originále Landesliste

¹⁷⁹ § 44 odst. 8, § 48 odst. 1 písm. b) a c)

¹⁸⁰ maximálně 10 členů

integrace, což je zopakováno i v Základním programu z roku 2015. Deklaruje se zde také jako strana politického a sociálního středu. Pokud jde o ideologické působení, program výslovně odkazuje na křesťansko-sociální, konzervativní a liberální kořeny strany a uvádí, že její politika je založena na křesťanském obrazu člověka, přičemž jeho jednotlivým aspektům, jako je svoboda, odpovědnost, solidarita, nebo subsidiarita, je věnována značná pozornost. V souladu s tím je oceňována úloha náboženství pro život člověka. Na druhou stranu se zde můžeme dočíst, že záměrem není lidem předepisovat, jak mají žít, ale je jim nabízena určitá orientace. Tomu odpovídá třeba i požadavek na vyučování náboženství ve škole, které se nevnucuje všem, ale je možná alternativní volba výuky etiky. Připomenout je možné i tolerantní přístup k různým formám rodinného života. Z výše uvedeného je tedy patrná snaha o otevřenost strany, ale i o zachování křesťanských principů.

Ve prospěch trendu catch-all strany ale jasně vypovídá schopnost chopit se nejrůznějších společensky aktuálních otázek. Ostatně ÖVP má v tomhle ohledu poměrně dlouhou tradici, neboť jak jsem se již zmínila v kapitole o historii, k aktivnímu hledání nových politických témat nabádal již koncem 80. let 20. století předseda strany J. Riegel. Takových problémů rezonujících ve společnosti je celá řada, kromě ekonomických a sociálních otázek mohou zmínit například bezpečnost a boj proti nelegální migraci a politickému islámu, přistěhovalectví, zejména v souvislosti s integrací a sociálními dávkami, ekologické problémy, především v návaznosti na trvale udržitelný rozvoj a energetiku, digitalizaci, vědu a výzkumu včetně pokroku v oblasti medicíny a souvisejících etických otázek.

Pro volební kampaně současných rakouských lidovců je důležitá osobnost jejího předsedy Sebastiana Kurze. Ten je jako mladý, dobře vypadající, charismatický a inteligentní politik s předchozími politickými zkušenostmi a se schopností s veřejností komunikovat a argumentovat právě takovým lídrem, který obstál v nárocích, jak jsem se o nich zmínila na začátku podkapitoly. Kurz tak může přilákat voliče i bez hlubší znalosti politiky strany. O tom svědčí i konkrétní názory voličů, kteří v předvolebním rozhovoru pro Českou televizi oceňovali, že S. Kurz je „*velmi dobrý řečník, věrohodný ve svém vystupování a působí velmi sympaticky a příjemně*“ (Česká televize, 2019). Lze říci, že, S. Kurz byl rozhodně tváří posledních dvou rakouských volebních kampaní a je s ním spojena i celková modernizace prezentace strany.

Při pohledu na historický vývoj českých lidovců po roce 1989 lze zaznamenat určité tendence směrem k univerzalizmu na přelomu století v období Čtyřkoalice. Ke sjednocení KDU-ČSL, US, ODA a DEA však nedošlo a spolupráce stran ztroskotala i proto, že se lidovci obávali o svou identitu. Dále se pokusím zjistit, zda a kam se od té doby strana posunula.

Z údajů, které jsem uvedla v podkapitole o členské základně, vyplývá, že v současnosti KDU-ČSL disponuje na české poměry stále velmi početnou členskou základnou. Strana se sama v dokumentu *„Základní směr politiky KDU-ČSL pro období 2017-2019“* označuje za *„masovou stranu s desetitisíci obětavých a pilných členů“* nebo jako *„masová strana pevně zakořeněná v obcích a regionech“*. Organizace strany je čtyřstupňová obdobně jako rakouská ÖVP má bohatou síť základních organizací. Členská základna je prostřednictvím zástupců krajských organizací volených na krajských konferencích zastoupena jak na celostátní konferenci, která má odpovědnost za činnost strany, tak ve výkonném výboru, který má řadu pravomocí, včetně rozhodování o konečném pořadí na kandidátkách do Poslanecké sněmovny a o nominaci kandidátů při volbách do Senátu, jak jsem již podrobněji uvedla v podkapitole o organizační struktuře. Tato strana je tedy co do členské základny, organizace a svého fungování velmi blízká bývalým masovým stranám „táborového typu“.

Pokud však nahlédneme do již zmíněného základního programového dokumentu, nalezneme zřetelnou snahu o přilákání širokého spektra voličů. Jedna ze zde uvedených charakteristik strany je vyjádřena heslem *„děláme politiku pro všechny lidi“*. Dále je podrobněji rozvedeno, že lidovci nerozdělují občany podle sociálního postavení, věku, pohlaví, místa bydliště, vzdělání, příjmu, ani na zaměstnance a podnikatele, či obyvatele velkých měst a vesnic, nebo na Čechy, Moravany a Slezany. Ve středu jejich zájmu není jen určitá sociální skupina, ale berou v úvahu zájmy všech. Na jiném místě se pak uvádí, že KDU-ČSL jako standardní, tradiční a místně zakořeněná strana oslovuje všechny části obyvatelstva ze všech vrstev. Po ideologické stránce se strana výslovně hlásí k židovsko-křesťanským kořenům západní civilizace, ale zároveň prohlašuje, je stranou nekonfesní a otevřenou novým myšlenkám. Deklaruje otevřenost všem, kdo vyznávají zásady křesťanské etiky, bez ohledu na jejich osobní víru. Přístup KDU-ČSL je tedy, co do snahy být stranou pro všechny a ponechat si jako základ své politiky křesťanské hodnoty a principy, obdobný jako u ÖVP.

Pokud jde o reakci na soudobá témata, považují dlouhodobé programy obou stran za srovnatelné. Také KDU-ČSL si všímá například otázek migrace, azylové politiky a integrace, životního prostředí, podporuje rozvoj inovací, digitalizace, nanotechnologie, umělé inteligence, biotechnologií a dalších oblastí vědeckého a technického pokroku a nezapomíná na související etické otázky. Strana dále upozorňuje na problémy související s internetem a sociálními sítěmi, na nové bezpečnostní hrozby. Zabývá se i specifickými domácími tématy jako je např. ochrana spotřebitele a dvojí kvalita potravin, preference investičních pobídek pro domácí podniky a nikoliv montoven zahraničních firem, rehabilitace tradiční řemeslné práce,

zachování možnosti plateb v hotovosti, inkluze ve školství či otázka přijetí eura.

Ohledně způsobu vedení volební kampaně, lze konstatovat, že u českých lidovců nebyla soustředěna jen na osobu tehdejšího předsedy strany P. Bělobrádka jako lídra, přestože jeho komunikační schopnosti s veřejností lze považovat za velmi dobré. Pro příklad je možné uvést předvolební televizní spoty. V kratším z nich nebyl žádný z kandidátů vůbec zobrazen, v dalším sice figuroval P. Bělobrádek, avšak jen jako průvodce a argumentace se soustředila na věcnou stránku politiky. V outdoorové reklamní kampani pařili lidovci mezi strany, které na billboardech dávali častěji prostor i jiným kandidátům, než celostátnímu nebo krajským lídrům (Eibl, 2019, s. 82 a 130).

Závěr

V závěru se mé práce odpovím na svou výzkumnou otázku „Jaké jsou možné příčiny klesajících voličských preferencí KSU-ČSL a porovnání se situací v rakouské ÖVP“. Nejprve se budu věnovat shrnutí historického exkurzu a otázce porovnání úspěšnosti obou stran, včetně aktuální situace. Na základě komparace historie KDU-ČSL a ÖVP jsem zjistila, že v obou případech se jedná o tradiční politické strany, které vyšly ze stejného prostředí, neboť jejich kořeny sahají až do doby Rakouska-Uherska. Jejich vznik je spojen s potřebou obhajovat církevní zájmy a s konfliktní linií církev - stát podle teorie Rokkana a Lipseta. V rakouských zemích byl proces sjednocování subjektů a formování strany o něco rychlejší. Tehdejší CSP existovala již v roce 1893 a v roce 1911 se do ní integroval i konzervativní katolický proud. Určitou zvláštností vývoje v českých zemích bylo působení samostatných stran v Čechách a na Moravě, k jejichž sloučení do ČSL došlo až v roce 1919. ČSL i CSP byly v době po první světové válce klasickými masovými stranami ve smyslu Duvergerovy klasifikace. Byly obklopeny řadou různých satelitních organizací a tvořily specifické prostředí katolického tábora. Podle Beymeho typologie lze CSP zařadit do první skupiny křesťansko-demokratických stran vyvíjejících se v homogenním katolickém prostředí, zatímco ČSL s ohledem na konfesně smíšené prostředí českých zemí do skupiny druhé. Tomu odpovídá i skutečnost, že zatímco CSP byla v době po první světové válce již etablovanou stranou, ČSL si musela v protikatolicky naladěné české společnosti své místo teprve budovat. Nepodařilo se jí sice dosahovat takových volebních úspěchů jako CSP, byla však pravidelně zastoupena ve vládách. Po druhé světové válce čeští lidovci kontinuálně navázali na svou činnost za první republiky a byli již respektovanou součástí politického systému. V Rakousku byla v dubnu 1945 založena ÖVP jako zcela nová křesťanská strana. Důvodem tohoto kroku byla zejména diskreditace CSP v době předválečného korporativního státu, ÖVP však přebrala její členskou i voličskou základnu a fakticky se tak do značné míry stala její pokračovatelkou.

Převzetí moci komunistickým režimem v ČSR v únoru 1948 znamenalo, že od té doby se vývoj obou sesterských stran ubíral již zcela odlišnou cestou. ČSL se sice podařilo si zachovat svou existenci, ale byla na více než 40 let zcela v područí vládnoucí komunistické strany bez možnosti realizovat vlastní politiku. Byla zbavena majetku i přidružených organizací, její členská základna byla drasticky snížena a členové vystaveni opakovaně různým perzekucím. Strana měla v této době vlastně dvojí tvář. Špičky strany přitakávaly režimu, kdežto členská základna byla naladěna do značné míry antikomunisticky. Lze tak usuzovat i z toho, že reformní snahy v roce 1968 i obrodný proud v 80. letech 20. století vyšly právě „zdola“. Po

obnovení demokracie po roce 1989 ČSL nedokázala zcela zužitkovat výhodu již vybudované organizační struktury i dynamického nárůstu členské základny a naopak se musela vyrovnávat s „hříchy“ totalitní éry. K jejímu vzestupu došlo za předsednictví J. Luxe, kdy již pod názvem KDU-ČSL, ve volbách v roce 1998 získala 9 % hlasů, což byl její nejlepší výsledek v novodobé historii. Na přelomu století měla ambice stát se vedle ODS a ČSSD třetím významným hráčem na české politické scéně, k čemuž bylo nakročeno spoluprací s DEU, US a ODA v rámci tzv. Čtyřkoalice. Tento pokus však skončil nezdarem. V následujícím období se strana zmítala ve vnitřních problémech, což se odrazilo na odklonu voličů, který vyvrcholil ve volbách v roce 2010, kdy nedosáhla ani 5 % hlasů potřebných pro vstup do Poslanecké sněmovny. Po konsolidaci stranických poměrů se jí za čtyři roky podařil návrat na pozici parlamentní strany a udržela si ji i po posledních volbách v roce 2017, její volební výsledek však byl již jen pod 6 %. Za existence samostatné ČR byla s KDU-ČSL v devíti vládách¹⁸¹, maximální zastoupení v jednom kabinetu bylo pět křesel a nikdy neobsadila post premiéra. V současné době je v opozici.

Z hlediska hodnocení vývoje ÖVP považuji za důležité zmínit, že pro rakouskou společnost v období druhé republiky bylo charakteristické rozdělení na jednotlivé tábory, z nichž zejména sociálně demokratický a katolický byl velmi silný. V 60. letech 20. století byl nastartován proces označovaný podle hypotézy Rokkana a Lipseta „rozmrznutím“ politického systému, související se změnami ve společnosti, což vedlo později ke vzniku nové štěpící linie materialismus - postmaterialismus, jak ji koncipoval Inglehart. Stereotyp táborových vazeb však stále přetrvával, jeho překonávání bylo pomalé a trvalo až do 90. let 20. století. Jedním z důvodů zbrzdění tohoto procesu bylo další rakouské specifikum, kterým byl systém proporční demokracie. ÖVP je spolu s SPÖ jednou ze dvou nejsilnějších rakouských stran a lze ji považovat z dlouhodobého hlediska za velmi úspěšnou. Ve všech volbách do Národní rady až do 90. let minulého století dosáhla přes 40 % hlasů. K poklesu voličské přízně došlo až v roce 1990, přičemž tento trend pokračoval až do roku 1999. V následujících dvou volebních obdobích se straně podařilo tento stav zvrátit, pak však následoval další propad až na historické minimum v roce 2013. Pod vedením S. Kurze se ÖVP zdařil úspěšný restart a stala se jasným vítězem voleb v roce 2017 i 2019. Strana byla zastoupena v 24 vládách¹⁸², její člen v 16 případech zastával funkci kancléře.

Z tohoto shrnutí tedy vyplývá jednoznačný závěr, že ÖVP je nejen historicky mnohem

¹⁸¹ z celkových 15 vlád, z toho 1 úřednická

¹⁸² z celkem 33 vlád, z toho 1 úřednická

úspěšnější, ale podařilo se jí odrazit ode dna a je nyní na vzestupu. KDU-ČSL se sice vrátila do Poslanecké sněmovny, má však zjevně problémy se tam udržet. Ve své práci jsem se pokusila pátrat po příčinách tohoto stavu.

Jeden z důvodů větších volebních úspěchů ÖVP spatřuji v mnohem širší členské základně. V tomto směru se mohu opřít o slova rakouské politické analytičky profesorky Kathrin Stainer-Hämmerle, podle níž „*čím více členů strana má, tím více užitečných rukou má k dispozici*“ (ORF, 2017). Členové nejen sami stranu volí, ale jsou schopni šířit její názory a získávat další potencionální voliče ve svém společenském prostředí (v rodině, mezi přáteli, známými a kolegy) a zpětně získávat i obraz o náladě ve společnosti, což vše je z hlediska úspěchu volební kampaně velmi cenné. Čím je strana početně silnější, tím má také lepší pozici při prosazování svých zájmů (ORF, 2017). Jestliže jsem zjistila, že KDU-ČSL má kolem 22 000 členů a v případě ÖVP to může být až 500 000 členů, je tento rozdíl tak markantní¹⁸³, že ho považuji z hlediska volebních výsledků za velmi významný. Navíc je nutno vzít v úvahu i to, že Rakousko má menší počet obyvatel, a tedy i voličů¹⁸⁴. Při samotném porovnání vývoje členské základny KDU-ČSL od roku 1990 jsem vyzorovala trvalou sestupnou tendenci. Z toho, co jsem uvedla výše, pak dovozují předpoklad, že tento trend může mít vliv i na klesající preference strany.

S členskou základnou úzce souvisí organizační struktura strany. Obě strany mají územní víceúrovňovou strukturu s hustou sítí základních článků. ÖVP však disponuje ještě strukturou funkcionální, tvořenou šesti suborganizacemi. Právě prostřednictvím nich získává nepřímo většinu svých členů. Tyto suborganizace lze považovat do značné míry za pozůstatky přidružených (satelitních) organizací katolického tábora. S jistou nadsázkou tedy mohu říci, že čeští lidovci tak vlastně dodnes doplácí na zrušení svých obdobných struktur v důsledku tlaku komunistů již před únorem 1948, a zejména pak destrukcí organizace za totalitního režimu, jak jsem uvedla podrobněla v kapitole o historii KDU-ČSL.

Z hlediska voličských preferencí považuji za velmi významnou věkovou strukturu voličské základny. Z mých šetření vyplývá, že obě strany získávají dlouhodobě voliče především v segmentu starších věkových skupin, zejména důchodců nad 60 let. V případě ÖVP jsou k dispozici data vztahující se k jednotlivým volbám, z nichž vyplývá, že se straně daří zvyšovat podíl voličů i mladšího věku. U KDU-ČSL mohu vycházet z šetření, provedeného po parlamentních volbách v roce 2017, podle kterého je voličem této strany nejčastěji občan ve

¹⁸³ a to i s přihlédnutím k problematičnosti údaje u ÖVP, jak jsem se o něm zmínila v komparační části své práce

¹⁸⁴ k roku 2019 má ČR 10 693 939 obyvatel a Rakousko 8 858 775 obyvatel

věku 55 až 64 let a druhá nejpočetnější skupina voličů je ve věkové skupině 65 a více let. Vzhledem k tomu, že tato zjištění jsou v souladu i se staršími dostupnými údaji, považuji stárnutí a vymítání voličské základny za jednu z hlavních možných příčin poklesu voličských preferencí KDU-ČSL.

Dalším problémem, který si zaslouží zkoumání, je souvislost volebních výsledků lidovců s podílem křesťanů na počtu obyvatel. V Rakousku je i přes klesající tendence stále mnohem větší podíl křesťanů (s naprosto převažujícím podílem římských katolíků), než v ČR, z tohoto pohledu lze považovat pozici ÖVP za lepší. Ze statistik však vyplývá, že přízeň voličů, kteří se hlásí ke katolictví, je rozložena napříč stranami, v rakouském případě pak jen mírně ve prospěch ÖVP. Zjistila jsem, že pro elektorát obou stran je mnohem významnější podskupina praktikujících věřících, ze kterých se rekrutuje voličské jádro. Téměř polovinu voličů KDU-ČSL tvoří ti, kteří chodí minimálně jednou za týden do kostela a další téměř třetinu pak ti, kteří tak činí alespoň jednou za měsíc. Mohu předpokládat, že pokud se neustále snižuje celkový počet křesťanů ve společnosti, klesá i skupina těch, kteří navštěvují pravidelně bohoslužby a ruku v ruce s tím klesají i voličské preference lidovců.

Při hledání odpovědi na výzkumnou otázku jsem se zabývala společenskými změnami, jejich důsledky na chování voličů a politologickými teoriemi, které se je snaží vysvětlit. Na základě toho jsem dospěla k závěru, že stěžejní pro úspěch českých i rakouských lidovců ve volbách je to, jak se jim podaří oslovit co možná nejširší spektrum voličů. Ke zkoumání tohoto jevu jsem využila Kirchheimerovu teorii a sledovala jsem, do jaké míry se jim podařilo přiblížit se k modelu catch-all strany. Porovnávala jsem proto KDU-ČSL a ÖVP na základě základních programů, širě členské základny, organizace, a podpůrně i volební strategie v souvislosti s postavením lídra. Pokud je o programy, považuji obě strany za srovnatelné. Čeští i rakouští lidovci v nich výslovně deklarují svou otevřenost ať již tím, že konkrétně oslovují různé skupiny voličů, nebo tím, že se prohlašují za stranu sociální integrace. Pro obě strany je také společná snaha uchopit nejrůznější aktuální společenská témata. Za typický znak catch-all strany je považováno upozadění ideologie. KDU-ČSL i ÖVP se ve svých základních programových dokumentech hlásí ke svým křesťanským kořenům a výslovně uvádějí, že za základ své politiky považují křesťanské principy a hodnoty, ale současně také prohlašují, že nejsou náboženskou stranou a nechtějí lidem předepisovat, jak mají žít. Domnívám se, že takový přístup je v případě křesťanských stran pochopitelný, neboť pokud by se zcela odideologizovaly, ztratily by svou identitu a i své „skalní“ voliče. Čeští i rakouští lidovci mají na poměry svých zemí širokou členskou základnu, a v tomto směru se od Kirchheimerova

modelu odchyľují, ale tato skutečnost jim na druhou stranu zase zaručuje další část relativně „jistých“ voličů, jak jsem uvedla výše. ÖVP se catch-all straně více přibližuje v organizační struktuře, zejména v souvislosti s posilováním postavení lídra při sestavování kandidátek. Stejná je situace, i pokud jde o způsob vedení volebních kampaní, kdy rakouští lidovci mnohem více akcentují právě osobu lídra. Z toho, co jsem nastudovala o historii obou stran, je zřejmé, že právě osoba předsedy byla vždy z hlediska jejich úspěchu důležitou veličinou. Ukazuje se, že volba ÖVP byla v tomto ohledu mimořádně šťastná a pod vedením S. Kurze se podařilo tradiční stranu zmodernizovat a získat další voliče. KDU-ČSL se od dob J. Luxe zatím takovou osobnost najít nepodařilo. S tím souvisí i to, že pro současného voliče je mnohdy prezentace strany v médiích důležitější, než její program. V tomto ohledu podle mého názoru čeští lidovci ještě za svými rakouskými kolegy zaostávají. Další velký problém strany osobně spatřuji v přetrvávajících stereotypch jejího vnímání veřejností, protože má stále nálepku strany spojené s kostelem, kterou si volič, který není praktikujícím věřícím, vybere jen v případě volby tzv. „menšího zla“. Domnívám se proto, že další z hlavních příčin klesajících voličských preferencí KDU-ČSL je její neschopnost přilákat nové voliče.

Summary

Based on a comparison of the history of KDU-ČSL and ÖVP, I found out that in both cases they are traditional political parties, that came from the same background, as their roots go back to the time of Austria-Hungary. Their formation relates to the cleavage church - state. The Austrian CSP, as the predecessor of the ÖVP, was established in 1893 and the ČSL was founded in 1919. Both of these parties were an example of typical mass parties in the period after the World War I. However, since the beginning of communist revolution in Czechoslovakia, the development of both parties has been completely different, and after the restoration of democracy in Czechoslovakia in 1989, ČSL was no longer able to reach the top place in the Czech political scene. During the existence of the independent Czech Republic, KDU-ČSL participated in a total of nine governments, never held the post of Prime Minister and is currently in opposition. On the contrary, ÖVP is one of the two strongest Austrian parties and can be considered very successful. The party was represented in 24 governments and its member held the office of chancellor in 16 cases. This summary therefore leads to a clear conclusion that ÖVP is much more successful than KDU-ČSL. In my bachelor's thesis I tried to look for the causes of this condition.

One of the reasons for the greater electoral success of the ÖVP is its wide membership base. The more numerous the party is, the more potential voters it has and the better is the position in promoting its interests. KDU-ČSL has only around 22,000 members. On the other hand, ÖVP has up to 500,000 members. The organizational structure of ÖVP is also more sophisticated than in case of KDU-ČSL.

Another factor playing against KDU-ČSL is the aging of the electorate and the lower number of the Catholic (religious) population in the Czech Republic in comparison with Austria.

Furthermore, I also compared KDU-ČSL and ÖVP using Kirchheimer's theory of catch-all party. Both parties are very close to this model, but an important difference between them is the fact that ÖVP is closer to the catch-all party in the organizational structure, especially in connection with the strengthening of the leading position. It has always been the party leader who was an important figure in terms of the success of the ÖVP. This is well demonstrated by the current leader S. Kurz. However, KDU-ČSL has not been yet able to find a similarly significant and successful party leader since the time of J. Lux. KDU-ČSL also lags behind ÖVP in connection with the party's presentation in the media. Another big problem of KDU-ČSL is the inability to attract new voters.

Použitá literatura

Knižní zdroje

- BALÍK, Stanislav a Vít Hloušek. *Evropská lidová strana a její členské strany*. V Brně: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3588-9.
- BEYME, Klaus von. *Interessengruppen in der Demokratie*. Überarbeitete Neuausg. München: R. Piper, 1980. ISBN 3492005020.
- BEYME, Klaus von. *Parteien in westlichen Demokratien*. München: Piper, 1982. ISBN 34-920-0545-4.
- BRUNNER, Georg. *Vergleichende Regierungslehre*, Band 1. Paderborn, 1979. ISBN -13: 9783506992079.
- DAHLGREN, Peter. *Television and the Public Sphere*, 1995 Thousand Oaks: Sage. ISBN 978-0803989238.
- DRULÁK, Petr. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-385-7.
- DUSEK, Peter, Anton Pelinka und Erika Weinzierl. *Zeitgeschichte im Aufriß : Österreich seit 1918*. Wien: TR - Verlagsunion, 1988.
- DUVERGER, Maurice. *Politické strany*. Přeložila Olga Velíšková, přeložil Zdeněk Velíšek. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. Politeia (Karolinum). ISBN 978-80-246-2568-3.
- EIBL, Otto a Miloš Gregor. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2017*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2019. Politologická řada. ISBN 978-80-7325-476-6.
- FIALA, Petr a Maxmilián Strmiska. *Teorie politických stran*. Brno: Barrister & Principal, 1998. Vědecké studie (Barrister & Principal). ISBN 978-80-87029-71-8.
- FIALA, Petr, Miroslav Mareš a Petr Sokol. *Eurostrany: politické strany na evropské úrovni*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2007. Studium (Barrister & Principal). ISBN 978-80-87029-05-3.
- FIALA, Petr. *Laboratoř sekularizace: náboženství a politika v ne-náboženské společnosti: český případ*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. Politika a náboženství. ISBN 978-80-7325-141-3.
- FIALA, Petr a Jiří Hanuš. *Koncil a česká společnost: historické, politické a teologické aspekty přijímání II. vatikánského koncilu v Čechách a na Moravě*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. Historia ecclesiastica. ISBN 80-85959-75-5.
- FIALA, Petr. *Křesťanské alternativy v politice*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997. ISBN 80-85959-20-8.
- HLOUŠEK, Vít a Lubomír Kopeček. *Konfliktní demokracie: moderní masová politika ve střední Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2004. ISBN 80-210-3449-1.
- HLOUŠEK, Vít a Lubomír Kopeček. *Politické strany: původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-802-4731-926.
- HLOUŠEK, Vít. *Konflikt versus konsensus: konfliktní linie, stranické systémy a politické strany v Rakousku 1860-2006*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. ISBN 978-80-210-4484-5.
- HLOUŠEK, Vít. *ÖVP a proměny katolického tábora*. Politologický časopis, Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2001, VIII, č. 4, s. 348-368. ISSN 1211-3247.

INGLEHART, Ronald. *Culture shift in advanced industrial society*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1990. ISBN 0691022968.

JEŘÁBEK, Martin. *Srovnání politických systémů Německa a Rakouska: institucionální a systémové ukotvení*. Plzeň: Adela - Grafické studio, 2010. ISBN 978-80-87094-15-0

KATZ, Robert a Peter Mair. „*Changing Models of Party Organization and Party Democracy*.“ *Party Politics* 1, č. 1, 5–28., 1995. Dostupné z: <https://journals-sagepub-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/pdf/10.1177/1354068895001001001>

KIRCHHEIMER, Otto. *Transformation of Western European Party Systems*. In Joseph La Palombara, Myron Weiner (eds.) *Political Parties and Political Development*. Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1966.

KLÍMA, Michal. *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Praha: Radix, 1998. ISBN 80-86031-13-6.

KROUWEL, André (2006): „*Party Models*.“ In: Richard S. Katz and William Crotty (eds.), *Handbook of Party Politics*, London: Sage.

LIJPHART, Arend. *Dimensions of Ideology in European Party Systems*. In: Mair, P. (ed.): *The West European Party System*. New York: Oxford University Press, 1990.

LIPSET, Seymour Martin a Stein Rokkan. *Party systems and voter alignments: cross-national perspectives*: [Contributors: Robert R. Alford and others]. New York: Free Press, 1967. ISBN 0029191505

LUTHER Kurt Richard and Wolfgang C. Müller. *Consociationalism and the Austrian political system* in Luther Müller. *Politics in Austria: Still a Case of Consociationalism?* London - Portland, Frank Cass & CO, 1992.

MAIR, Peter. *The Freezing Hypothesis: An Evaluation*. Pp. 27-44 in L. Karvonen, S. Kuhnle. *Party Systems and Voter Alignments Revisited*. New York: Routledge, 2001. ISBN 0415237203.

MAIR, Peter. *The West European party system*. New York: Oxford University Press, 1990. ISBN 0198275838.

MOMMSEN-REINDL, Margarete. *Die Österreichische Proporzdemokratie und der Fall Habsburg*. In Bohlaus zeitgeschichtliche Bibliothek, Vol. I. Vienna: Hermann Bohlaus Nachf, 1976.

MÜLLER, Wolfgang C. *Austria: Tight Coalitions and Stable Government*. In: Müller, Wolfgang C.; Strøm, Karre (eds.) *Coalition Governments in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press, 2003.

NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-22-2.

SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy*. [Z Angl. Orig. Přel. Jiří Kohoutek a Petr Tomáš]. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. ISBN 80-7325-062-4.

SCHUMPETER, Josef Alois. *Kapitalismus, Sozialismus und Demokratie*. Tübingen: Francke, 1986. [orig. *Capitalism, Socialism and Democracy*, New York 1942]

STIRNEMANN, Alfred. *Zwischen Zielgruppen- und Kommunikationsproblemen: Die Parteireform der ÖVP 1991*. In: Khol, Andreas; Ofner, Günter; Stirnemann, Alfred (Hrsg.) *Österreichisches Jahrbuch für Politik '93*. Wien -München:Verlag für Geschicht und Politik - Oldenbourg, 1993.

STRMISKA, Maxmilián, Vít Hloušek, Lubomír Kopeček a Roman Chytilék. *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-038-0.

WILSON, Bryan R. *Religion in secular society: a sociological comment*. London: Penguin Books, 1966

WOHNOUT, Helmut. Middle-class Governmental Party and Secular Arm of the Catholic Church: The Christian Socials in Austria. In: Kaiser, Wolfram, Wohnout, Helmut (eds.): *Political Catholicism in Europe 1918-45. Volume 1*. London-New York:Routledge, 2004.

Dokumenty

Dokumenty II. vatikánského koncilu. Praha: Zvon, 1980.

ÖVP, 2017. Bundespartei-Organisationsstatut der Österreichischen Volkspartei in der Fassung vom 01. Juli 2017. [cit. 2020-04-20] Dostupné z: https://www.dieneuevolkspartei.at/Download/Organisationsstatut_2017.pdf

Program Československé strany lidové. Praha 1992.

Programové teze KDU-ČSL. Praha 1995

Stanovy Křesťanské a demokratické unie - Československé strany lidové. *KDU-ČSL - oficiální stránky* [online]. [cit. 2020-04-25]. Dostupné z: <http://old.kdu.cz/Dokumenty/Stanovy.aspx>

Usnesení Sjezdu KDU-ČSL konaného ve dnech 26. a 27. května 2001 v Jihlavě. 2001. [online], [cit. 2020-03-09]. Dostupné z: <http://old2003.kdu.cz/SJEZD/2001/Volby/usens.htm>

Volební program Československé strany lidové 1990 [online], [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.kdu.cz/getattachment/6c29fe61-e221-4ebf-a176-b4f84b45eba1/Volebni-program-1990.aspx>

Internetové zdroje

Aktuálně, 2020. KDU-ČSL. Aktuálně.cz [online]. 24.2.2020 [cit. 2020-03-09]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/politika/politicke-strany/kdu-csl/r-i:wiki:5/>

Austria-Forum, 2015a. Österreichische Volkspartei, ÖVP. 31.8.2015 [cit. 2020-03-17] Dostupné z: https://austria-forum.org/af/AEIOU/%C3%96sterreichische_Volkspartei,%C3%96VP/Programmatische_Leits%C3%A4tze_1945

Austria-Forum 2015b. Österreichische Volkspartei, ÖVP. 31.8.2015 [cit. 2020-03-17] Dostupné z: https://austria-forum.org/af/AEIOU/Österreichische_Volkspartei%2C_ÖVP/Alles_für_Österreich

Austria-Forum 2015c. Österreichische Volkspartei, ÖVP. 31.8.2015 [cit. 2020-03-17] Dostupné z: https://austria-forum.org/af/AEIOU/%C3%96sterreichische_Volkspartei,%C3%96VP/Was_Wir_Wollen_1958

Austria-Forum 2015d. Österreichische Volkspartei, ÖVP. 31.8.2015 [cit. 2020-03-17] Dostupné z: https://austria-forum.org/af/AEIOU/Österreichische_Volkspartei,_ÖVP/Klagenfurter_Manifest_1965

Austria-Forum 2017. Österreichische Volkspartei, ÖVP. 17.11.2017 [cit. 2020-03-17] Dostupné z: https://austria-forum.org/af/AEIOU/Österreichische_Volkspartei%2C_ÖVP/Salzburger_Programm

Austria-Forum 2018. Österreichische Volkspartei, ÖVP. 18.10.2018 [cit. 2020-03-17] Dostupné z: https://austria-forum.org/af/AEIOU/Österreichische_Volkspartei%2C_ÖVP/Grundsatzprogramm_OEVP_1995

Austria-Forum 2019. Österreichische Volkspartei, ÖVP. 27.11.2019 [cit. 2020-03-17] Dostupné z: https://austria-forum.org/af/AEIOU/%C3%96sterreichische_Volkspartei%2C_%C3%96VP

Bundeskanzleramt - Regierungen seit 1945 [cit. 2020-05-08] Dostupné z: <https://www.bundeskanzleramt.gv.at/bundeskanzleramt/geschichte/regierungen-seit-1945.html>

Bundesministerium - Nationalratswahlen [cit. 2020-05-08] Dostupné z: <https://www.bmi.gv.at/412/Nationalratswahlen/>

CVVM. Centrum pro výzkum veřejného mínění [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/>

Česká televize, 2019. Události 22. 9. 2019 [online]. [cit. 2020-04-25] Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1097181328-udalosti/219411000100922/>

Český statistický úřad. Veřejná databáze [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jspx?_af=VYSTUP-OBJEKT&_afpvo=OTCR111&_afz=T&_af=TABULKA&_afkatalog=30809&_afv=v122__null__null__null#w=

ČT24, 2017a. Lidovci obrací. Místo koalice chtějí zástupce Starostů na svých kandidátkách. ČT24.cz [online]. 18.7.2017 [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2185159-lidovci-obraci-misto-koalice-chteji-zastupce-starostu-na-svych-kandidatkach>

ČTK, 2017. Rakousko má novou vládu. Vede ji nejmladší premiér v Evropě Sebastian Kurz, Lidovky.cz [online]. 18. 12. 2017 [cit. 2020-03-20] Dostupné z: https://www.lidovky.cz/svet/rakousko-ma-novou-vladu-v-cele-se-sebastianem-kurzem.A171218_115927_ln_zahranici_ele

Der Standard, 2014. Der Rücktritt von Michael Spindelegger. In: Der Standard. [online]. 26. 8. 2014 [cit. 2020-03-17] Dostupné z: <https://www.derstandard.at/jetzt/livebericht/2000004761167/spindeleggerberuft-ueberraschend-pressekonferenz-ein?responsive=false>

Der Standard, 2016. Werner Faymann tritt als Bundeskanzler und SPÖ-Chef zurück. In: Der Standard. [online]. 9. 5. 2016 [cit. 2020-03-17] Dostupné z: <https://www.derstandard.at/story/2000036558983/werner-faymann-tritt-als-bundeskanzler-und-spoechef-zurueck>

Der Standard, 2019a. Straches Rücktrittsrede im Wortlaut. In: Der Standard. [online]. 18. 5. 2019 [cit. 2020-04-20] Dostupné z: <https://www.derstandard.at/story/2000103393515/straches-ruecktritt-im-wortlaut>

Der Standard, 2019b. Brigitte Bierlein wird erste Bundeskanzlerin Österreichs. In: Der Standard. [online]. 30. 5. 2019 [cit. 2020-04-20] Dostupné z: <https://www.derstandard.at/story/2000104101028/brigitte-bierlein-wird-erste-bundeskanzlerin>

Der Standard, 2020. ÖVP und Grüne einigen sich auf Koalition: "Klima und Grenzen schützen" In: Der Standard. [online]. 2. 1. 2020 [cit. 2020-04-20] Dostupné z: <https://www.derstandard.at/story/2000112836891/neues-jahr-neue-hoffnung-in-tuerkis-gruen-dichter-terminplan-bis>

Die Presse, 2015 Mitterlehners Neo-Partei [online]. 10. 5. 2015 [cit. 2020-03-17] Dostupné z: <https://www.diepresse.com/4728026/mitterlehners-neo-partei>

iDNES, 2006a. MÁLKOVÁ Olga a Lenka Nejezchlebová. Kasal: S komunisty ne, jednou provždy. iDNES.cz [online]. 2. 11. 2006 [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/kasal-s-komunisty-ne-jednou-provzdy.A061102_165928_domaci_nel

iDNES, 2009a. KOPECKÝ Josef. Zemětřesení u lidovců. KDU-ČSL je boží, vyhlásil nový šéf Výborný. iDNES.cz [online]. 30.3.2009 [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/kdu-csl-sjezd-volba-vedeni.A190330_102323_domaci_kop

iROZHLAS, 2009a. Marešová Václava a Lenka Rafaelová. Kalousek ve čtvrtek představí svou novou stranu TOP 09 iROZHLAS.cz [online]. 8. 6. 2009 [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/kalousek-ve-ctvrtek-predstavi-svou-novou-stranu-top-09_200906081507_lrafaelova

KDU-ČSL, 2012. Lidovci představili nové logo. KDU-ČSL - oficiální stránky [online]. 14.3.2020 [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <https://www.kdu.cz/aktualne/archiv/2012/lidovci-predstavili-nove-logo>

- KDU-ČSL, 2017. Celostátní sjezd KDU-ČSL zvolil předsedou strany Pavla Bělobrádka. KDU-ČSL - oficiální stránky [online], [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <https://www.kdu.cz/akce/sjezd-2017/aktuality/clanky/celostatni-sjezd-kdu-csl-zvolil-predsedou-strany-p>
- KDU-ČSL, 2020. Sledujte psaný online přenos z mimořádného sjezdu KDU-ČSL. KDU-ČSL - oficiální stránky [online]. 25.1.2020 [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <https://kdu.cz/aktualne/sjezd-kdu-csl-2020/psany-online-prenos/sledujte-mimoradny-sjezd-kdu-csl>
- Kurier, 2017. Von Schwarz-Blau zu Türkis-Blau: Parteien und ihre Farben. In: Kurier. Kurier Medienhaus [online]. 24. 10. 2017 [cit. 2020-03-17] Dostupné z: <https://kurier.at/politik/inland/koalition-von-schwarz-blau-zu-tuerkis-blau-parteien-und-ihre-farben/293.992.759>
- MLEJNEK Josef jr. KDU-ČSL: strana pro 10 % katolíků? revuepolitika.cz [online]. 20. 1. 2009 [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/23/kdu-csl-strana-pro-10-katoliku>
- ORF, 2017. Zwischen Nutzen und Idealen. ORF.at [online]. 17. 7. 2017 [cit. 2020-05-10] Dostupné z: <https://orf.at/v2/stories/2399160/2399159/>
- Pavel Svoboda. politico.eu [online], [cit. 2020-03-03] Dostupné z: <https://www.politico.eu/list/the-40-meps-who-actually-matter-european-parliament-mep/pavel-svoboda/>
- Projev Josefa Luxe, 2015 [online]. 7. 7. 2015 [cit. 2020-03-06]. Dostupné z: <https://kdu.cz/akce/sjezd-1999/zpravy/projev-josefa-luxe/>
- Sjezd KDU-ČSL 27. a 28. 5. 2017 v Praze [online], [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <https://www.kdu.cz/getattachment/O-nas/Dokumenty/Volebni-programy/Zakladni-smer-politiky-KDU-CSL-pro-obdobi-2017-2019.pdf.aspx>
- SORA: Nationalratswahl 2013 bis 2019. Wien: Institute for Social Research and Analysis [cit. 2020-03-25] Dostupné z: <http://www.sora.at>
- Statista 2020: Anzahl der Mitglieder der politischen Parteien in Österreich im März 2017. [cit. 2020-03-25] Dostupné z: <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/288668/umfrage/mitgliederzahlen-der-politischen-parteien-in-oesterreich/>
- Statistik Austria. Die Informationsmanager [cit. 2020-04-20] Dostupné z: http://www.statistik.at/web_de/statistiken/index.html
- STEINMÜLLER-SCHWARZ Martin, ORF.at 2017. Zwischen Nutzen und Idealen 17. 7. 2017 [cit. 2020-04-20] Dostupné z: <https://orf.at/v2/stories/2399160/2399159/>
- Stručná Historie ČSL a KDU-ČSL. KDU-ČSL - oficiální stránky [online], [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <https://kdu.cz/o-nas/historie>
- TEMEL, Peter a Raffaella Lindorfer. Kurz mit 98,7 Prozent zum Parteiobmann gewählt. In: Kurier. Kurier Medienhaus [online]. 1. 7. 2017 [cit. 2020-03-17] Dostupné z: <https://kurier.at/politik/inland/ein-oevpparteitag-fuer-sebastian-kurz-und-seine-neue-volkspartei/272.785.679>
- Vláda České republiky - členové vlády [online], [cit. 2020-05-08]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/>
- Volby. cz. Český statistický úřad [online], [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/>

Teze bakalářské práce

Zdůvodnění výběru tématu práce

V současné době existuje v České republice mnoho rozmanitých politických stran a hnutí působících na celostátní či jen místní komunální úrovni. Mnohé z nich mají za sebou jen krátkou historii a některé jsou na politické scéně zcela novými subjekty. Jsou mezi nimi i strany velmi úspěšné a voliči preferované a je tedy logické, že je jim obecně věnována větší pozornost. Já bych se ve své práci chtěla zabývat naopak tradiční českou politickou parlamentní stranou bez ohledu na její současné volební výsledky. Vzhledem k tomu, že jedna z nejstarších českých politických stran působící v současnosti pod názvem Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová (KDU-ČSL) oslaví v tomto roce (2019) stoleté jubileum od svého vzniku, padla moje volba právě na ni. Je zřejmé, že voličská podpora KDU-ČSL nyní spíše klesá, a považuji proto za zajímavé, pokusit se nalézt příčinu tohoto stavu. Pokud se totiž podíváme do sousedního Rakouska, zdejší srovnatelná Rakouská lidová strana (ÖVP) se může pyšnit titulem jedné z dvou největších a nejsilnějších stran a je naopak na vzestupu. Mám za to, že právě Česká a Rakouská republika mají k sobě velmi s ohledem na společnou historii, geografickou blízkost i podobnou mentalitu obyvatel. Proto bych chtěla porovnat právě tyto dvě křesťanské strany. Má studie by tak mohla přinést některé nové aspekty a dosud neobjevené spojitosti mezi českou a rakouskou politickou scénou.

Předpokládaný cíl práce

Výzkumná otázka bude znít následovně: Jaké jsou možné příčiny klesajících voličských preferencí KDU - ČSL a porovnání se situací v rakouské ÖVP.

Díky rozdílným výsledkům a odlišnému vývoji KDU-ČSL a ÖVP se mi naskytla vhodná příležitost využít v bakalářské práci komparaci těchto dvou politických stran a pomocí ní dospět k odpovědi na výzkumnou otázku i k jejímu zdůvodnění.

Metodologie práce

Práce bude pojata jako komparace dvou případových studií, která bude analyzovat vývoj Rakouské lidové strany a Československé strany lidové. Jelikož tyto dvě politické strany můžeme zařadit do stejné stranické rodiny s odlišným kontextem, tak se v rámci komparace zaměřím především na analýzu volebních programů a organizačních schémat.

Pro případovou studii je charakteristická kombinace různých technik sběru informací.

Primárně tak budu zkoumat stranické organizace, změny ve stranické politice, či volební chování voličů jednotlivých politických aktérů pomocí historického vývoje, či různých grafů.

Základní charakteristika tématu

Křesťansko-demokratické strany vždy byly a stále jsou neodmyslitelně významnými hráči na poli evropské politiky. V České republice je tímto aktérem právě Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová. Je to křesťanskodemokratická, konzervativní strana spočívající na křesťanských hodnotách a principech. Její založení se datuje do ledna roku 1919, kdy došlo ke sloučení několika katolických stran. Do roku 1992 nesla jméno Československá strana lidová. Od listopadové historie mají její volební výsledky spíše klesající tendenci, i přestože se strana může pyšnit poměrně velkou voličskou podporou soustředěnou zejména v moravské části republiky. I přesto, že dlouholetým předsedou a lídrem KDU-ČSL je Pavel Bělobrádek, kterého můžeme označit za nepřehlédnutelnou politickou osobnost, výraznějšího volebního úspěchu se strana v poslední době dočkala pouze v senátních volbách. Přesným opakem českých lidovců, co se týká volebních preferencí, je Rakouská lidová strana. Ta je také vnímána jako konzervativní, křesťansko-sociální strana a vznikla roku 1945. Historie strany avšak sahá až do konce 19. století, kdy byla založena Křesťansko-sociální strana Rakouska, která byla rozpuštěna v roce 1934 a většina jejích členů přešla právě k ÖVP. Tato strana zvláště v poslední době dosahuje značných voličských preferencí. Od předčasných parlamentních voleb roku 2017 je předseda strany Sebastian Kurz zároveň rakouským kancléřem.

Předpokládaná struktura práce

1. Úvod
2. Katolicismus a politika
3. Rakouská lidová strana (ÖVP)
4. Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová (KDU-ČSL)
5. Komparace ÖVP a KDU-ČSL
6. Závěr

Základní literatura

FIALA, Petr. Josef Lux a proměny postavení KDU-ČSL v politickém systému České republiky. In: ZNOJ, Milan a Michal PEHR. Josef Lux a česká politika 90. let. Vyd. 1. 2005. ISBN 80-7308-086-9.

FIALA, Petr. Laboratoř sekularizace: náboženství a politika v ne-náboženské společnosti: český případ. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. ISBN 978-807-3251-413.

FIALA, Petr, Maxmilián STRMISKA a Jan HOLZER. Politické strany ve střední a východní Evropě: ideov-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2002. ISBN 80-210-3036-4.

FIALA, Petr. Katolicismus a politika: o politické dimenzi katolicismu v postmoderní době. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1995. ISBN 80-85959-01-1.

KATZ, Richard S., and Peter Mair, eds. How parties organize: change and adaptation in party organizations in Western democracies. Vol. 528. Sage, 1994.

MAIR, Peter, ed. The west European party system. Oxford University Press, 1990.

MAREK, Pavel, ed. Teorie a praxe politického katolicismu 1870-2007. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. Politika a náboženství. ISBN 978-80-7325-152-9.

PEHE, Jiří. Možnosti a limity křesťansko-demokratické politiky v Čechách. In: Josef Lux a česká politika 90. let. Vyd. 1. Praha: Ústav politologie FFUK, 2005. ISBN 80-7308-086-9.

PEHR, Michal. Cestami křesťanské politiky: biografický slovník k dějinám křesťanských stran v českých zemích. 1. vyd. Praha: Akropolis, 2007. ISBN 80-869-0353-2

STRMISKA, Maxmilián. Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-038-0.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

BZÖ Bündis Zukunft Österreich (Svaz pro budoucnost Rakouska)

CDU Christlich Demokratische Union Deutschlands (Křesťanskodemokratická unie Německa)

CSP Christlichsoziale Partei (Křesťanskosociální strana)

ČR Česká republika

ČSL Československá strana lidová

CSP Christlichsoziale Partei (Křesťansko-sociální strana)

ČSR Československá republika

ČSSD Česká strana sociálně demokratická

DEU Demokratická unie

EP Evropský parlament

EU Evropská unie

FPÖ Freiheitliche Partei Österreichs (Svobodomyšlnou stranou Rakouska)

KDU Křesťanská a demokratická unie

KDU-ČSL Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová

KDS Křesťanskodemokratická strana

KPÖ Kommunistische Partei Österreichs (Komunistická strana Rakouska)

KSČ Komunistická strana Československa

KSČM Komunistická strana Čech a Moravy

KSU Křesťanskosociální unie

LIF Das Liberale Forum (Liberální fórum)

NEOS Das Neue Österreich und Liberales Forum (Nové Rakousko a Liberální fórum)

ODA Občanská demokratická aliance

ODS Občanská demokratická strana

OF Občanské fórum

ÖVP Österreichische Volkspartei (Rakouská lidová strana)

OSN Organizaci spojených národů

SPAP Sozialdemokratische Arbeitspartei Österreichs (Sociálně demokratická dělnická strana)

SPÖ Socialistische Partei Österreichs (Socialistická/ Sociálně demokratická strana Rakouska)

STAN Starostové a nezávislí

SZ Strana zelených

VF Vaterländische front (Vlastenecká fronta)

US Unie svobody

US-DEU Unie svobody - Demokratická unie

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Výsledky parlamentních voleb koalice KDU v roce 1990 a KDU-ČSL v roce 1992

Tabulka č. 2: Výsledky voleb KDU-ČSL do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR

Tabulka č. 3: Výsledky voleb ÖVP do Národní rady (v letech 1945 - 1983)

Tabulka č. 4: Účast KDU-ČSL ve vládách první republiky (1918-1938)

Tabulka č. 5: Účast KDU-ČSL ve vládách třetí republiky (1945-1948)

Tabulka č. 6: Účast KDU-ČSL ve vládách za socialismu (1948 - 1968)

Tabulka č. 7: Účast KDU-ČSL v české socialistické vládě (1969-1989)

Tabulka č. 8: Účast KDU-ČSL ve federální vládě (1990-1992)

Tabulka č. 9: Účast KDU-ČSL ve vládě ČR v rámci federace (1990-1992)

Tabulka č. 10: Účast KDU-ČSL ve vládě samostatné ČR (1993-2020)

Tabulka č. 11: Účast ÖVP ve vládách Rakouské republiky (1945 - dosud)

Tabulka č. 12: Výsledky KDU-ČSL ve volbách do Evropského parlamentu

Tabulka č. 13: Výsledky ÖVP ve volbách do Evropského parlamentu

Tabulka č. 14: Vývoj počtu členské základny KDU-ČSL

Tabulka č. 15: Počet členů KDU-ČSL po jednotlivých krajích

Tabulka č. 16: Zastoupení voličů ÖVP dle věku

Tabulka č. 17: Zastoupení voličů ÖVP dle zaměstnání

Tabulka č. 18: Zastoupení voličů ÖVP dle nejvyššího dosaženého vzdělání

Tabulka č. 19: Schéma organizační struktury KDU-ČSL a ÖVP